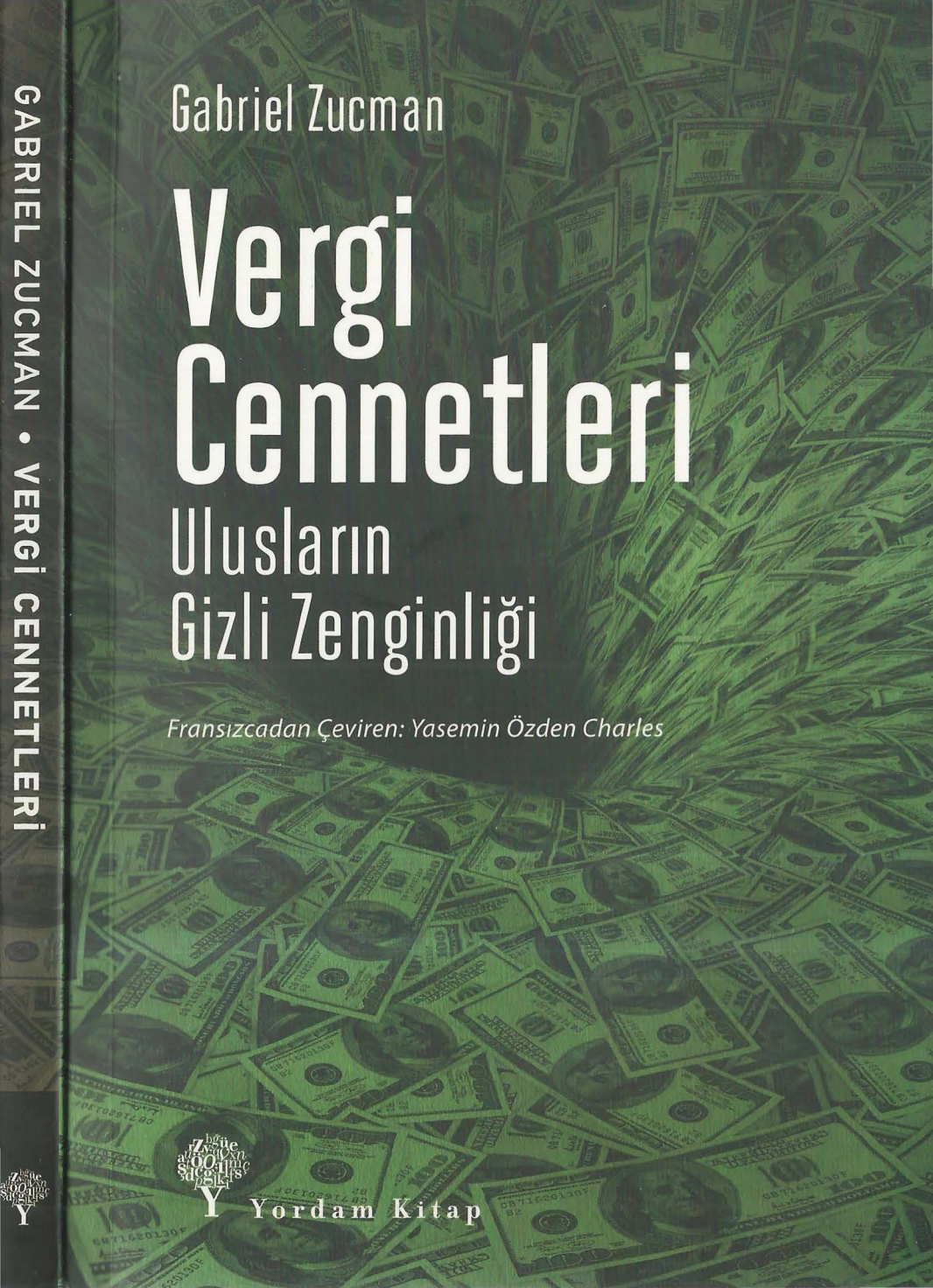

Gabriel Zucman
Vergi Cennetleri
Ulusların Gizli Zenginliği
Fransızcadan Çeviren: Yasemin Özden Charles
Yordam Kitap
GABRIEL ZUCMAN • VERGİ CENNETLERİ

Gabriel Zucman

London School of Economics ve Berkeley Üniversitesi araştırma görevlisi ve aynı zamanda *Regard Croisés sur l'Economie* dergisinin yayın kurulu üyesidir.

Eserin Orijinal Adı:
La richesse cachée des nations: Enquête sur les paradis fiscaux
(Seuil, Paris, 2013)

VERGİ CENNETLERİ

Ulusların Gizli Zenginliği

Gabriel Zucman

Fransızcadan Çeviren
Yasemin Özden Charles

Yordam Kitap: 242 • **Vergi Cennetleri: Ulusların Gizli Zenginliği** • Gabriel Zucman
ISBN 978-605-172-089-0 • *Çeviri:* Yasemin Özden Charles
Düzeltme: Hakkı Başgüney-Günnur Aksakal • *Kapak Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Temmuz 2015
© Éditions du Seuil, 2013; © Yordam Kitap, 2013

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın** Yayın **Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

VERGİ CENNETLERİ

Ulusların Gizli Zenginliği

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR. 9

GİRİŞ. 11

VERGİ CENNETLERİNE KARŞI HAREKETE GEÇMEK 11

Çözümler Mevcut. 12

Vergi Cennetlerinin Maliyeti. 17

Finansın Sembolik Gücü.... 20

BİRİNCİ BÖLÜM

OFF-SHORE FİNANSIN YÜZYILLIK TARİHİ.. 23

Bir Vergi Cennetinin Doğuşu. 24

Kayıp Servetlerin Peşinde 28

İsviçre'nin Finans Merkezi Olarak Ortaya Çıkışı. 31

Bern'e Yönelik İlk Tehditler 35

İsviçre'nin Altın Çağı. 38

Yeni Vergi Cennetleri Arasındaki Sözde Rekabet 42

Virjin Adaları, İsviçre ve Lüksemburg 44

İsviçre'nin Yeri: 1 Trilyon 800 Milyar Avro. 48

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARIN KAYIP ZENGİNLİĞİ. 55

Hanehalkı Finansal Servetinin %8'i. 56

Lüksemburg Denilen Dipsiz Finansal Kuyu. 59

7,5 Trilyon mu Yoksa 21 Trilyon mu? 61

Asgari Bir Tahmin 64

130 Milyar Avroluk Vergi Geliri Kaybı. 67

Fransa'nın Durumu 72

Kamu Borcu ve Saklı Servetler 75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YAPILMAMASI GEREKEN HATALAR. 79
Otomatik Bilgi Akışı Doğmuş.... 80
"Talebe Bağlı Bilgi Değişimi" Aldatmacası. 83
Cahuzac Davasından Çıkarılacak Dersler 87
Fatca'dan Ne Beklemeliyiz? 90
Tasarruf Direktifi Skandalı 93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
NE YAPMALI? YENİ BİR YAKLAŞIM. 101
Finansal ve Ticari Yaptırımlar 101
Haklı ve Gerçekçi Yaptırımlar 105
Bir Gümrük Tarifesi Projesi 108
Lüksemburg Örneği. 115
Lüksemburg: Gitsin mi Kalsın mı? 120
Küresel Bir Finansal Kadastro İçin. 122
Sermaye Üzerinden Alınacak Olan Vergi 129
Çokuluslu Şirketlerin Vergi Optimizasyonu 133
XXI. Yüzyılda Kurumlar Vergisi 136

SONUÇ. 141

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BERCY	: Fransa Ekonomi ve Maliye Bakanlığı (Ministre de l'économie et des finances)
BNS	: İsviçre Merkez Bankası (Banque nationale suisse)
BRI	: Uluslararası Ödemeler Bankası (Banque des règlements internationaux)
CSG	: Genelleştirilmiş Sosyal Katılım Vergisi (La contribution sociale généralisée)
DTC	: ABD Takasbank (Depository Trust Corporation)
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FATCA	: Yabancı Hesaplar Vergi Mevzuatına Uyumu Yasası (Foreign Account Tax Compliance Tax)
FED	: ABD Merkez Bankası (Federal Reserve Bank)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
INSEE	: Fransız Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (Institut national de la statistique et des études économiques)
IRS	: Amerikan Vergi İdaresi (Internal Revenue Service)
ISF	: Servet Üzerinden Dayanışma Vergisi (Impôt de solidarité sur la fortune)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OPCVM	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (Organismes de placement collectif en valeurs mobilières)
PEA	: Hisse Senetli Tasarruf Planı (Plan d'épargne en action)
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Program for International Student Assessment)
DSYO	: Değişken Sermayeli Yatırım Ortaklıkları
SICAV	: Société d'investissement à capital variable
STATEC	: Lüksemburg Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (Institut nationale de la statistique et des études économiques du Luxembourg)

GİRİŞ

Vergi Cennetlerine Karşı Harekete Geçmek

Vergi cennetleri Avrupa'da bugün yaşanmakta olan krizin merkezinde yer almasına karşın, kimse bunlarla nasıl mücadele edileceğini tam olarak kestiremiyor. Kimilerine göre bu savaş, daha baştan kaybedilmiştir. Çünkü tüm dünyadan servet ve iktidar sahiplerinin yararlandığı ve Londra'dan Delaware'e, Hong Kong'tan Zürih'e kadar uzanan bu *off-shore* merkezler, finansal kapitalizmin işleyiş mekanizmasının temelini oluşturmaktadır. Bunların dediğine bakılırsa, vergi cennetleriyle mücadele konusunda hiçbir şey yapılamaz çünkü komşularından daha az vergi ve kural koymayı teklif eden ülkeler, her zaman çıkacaktır. Bu nedenle de para, kaçabileceği huzurlu bir sığınak bulmayı mutlaka başaracaktır. Diğer bir ifadeyle, buraya vursanız oraya, oraya vursanız buraya yönelecektir. Vergi cennetlerinin olmadığı bir kapitalizm, ütopyadır. Gelirin ve servetin kademeli olarak vergilendirilmesi, eninde sonunda ortadan kalkmaya mahkûm bir uygulamadır. Buna karşı atılacak her adım, korumacılık sayılır.

Kimilerine göre ise, vergi cennetlerine karşı yürütülen bu mücadele neredeyse kazanılmıştır. Onların dediğine bakılırsa, hükümetlerin ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) kararlılığı, üst üste gün yüzüne çıkan

itiraflar ve skandallar sayesinde, vergi cennetleri çok yakında can çekişmeye başlayacaklardır. Finansal kriz sonrasında, vergi gelirlerini arttırmaya çalışan ülkelerin sert çıkışları nedeniyle, vergi cennetleri müşteri sırrı uygulamasını terk edeceklerine dair söz vermek zorunda kaldılar. Bunun yanı sıra, çokuluslu şirketlerin de, ister istemez hesap vermeyi kabul ederek, ödemeleri gereken vergi tutarlarını ödemeye söz vermiş olmaları, büyük bir umut kaynağıdır. Tüm bu olumlu gelişmeler sonunda, zafer kazanacak olan, elbette erdemli davranış olacaktır.

Elinizdeki bu kitap, ikisi de aynı şekilde yanlış olan bu yaklaşımlara sadece karşı çıkmakla kalmıyor, konuyu daha önce hiç ele alınmadık bir şekilde masaya yatırarak, çarpıcı bir sonuca da varıyor. Vergi cennetleri hiçbir zaman bugün oldukları kadar iyi durumda olmadılar. Her yerde karşımıza çıkan zafer çığlıkları, kesinlikle, kâğıt üzerindeki rakamlarla doğrulanmıyor. Vergi kaçıranların neredeyse hiçbiri cezalandırılmıyor. Vergi cennetlerinin vermiş oldukları taahhütler son derece belirsiz; mevcut kontrol araçları da aşırı derecede zayıf. Dolayısıyla, önümüzdeki yıllarda herhangi bir iyileşme umut edebilmek için de sebep yok. Diğer yandan, olayların gidişatını tersine çevirmek için henüz çok geç sayılmaz. En yüksek gelir düzeyine sahip olanların ve büyük şirketlerin vergi kaçırmalarına bir son verilebilir. Elinizdeki kitap, bu amaca ulaşabilmek için, üç temel eksen üzerinde yükselen, sağlam ve gerçekçi bir eylem planı sunmaktadır.

Çözümler Mevcut

İsterseniz öncelikle olayın uygulamada nasıl işlediğine bakalım. Bu anlamda en acil olarak ele alınması gereken konu,

dünya üzerindeki menkul kıymetlerin kayıt altına alınmasıdır. XXI. yüzyılda, servetlerin vergilendirilebilmesi için, her hisse senedi ve tahvilin kimin elinde bulunduğunu –nominatif olarak– gösteren bir kadastro hazırlanması şarttır. Bu finansal kadastro, aynı zamanda elinizdeki kitabın temel önerilerinden biridir.

Peki, bu ütopik bir yaklaşım mı? Hayır. Günümüzde, örneğin İsveç'te buna benzer uygulamalar zaten bulunmaktadır. İsveç'e kıyasla daha bölük pörçük de olsa, Lüksemburglu Clearstream Bankası gibi bazı özel şirketler de benzer kayıtlar tutmaktadır. Burada hedeflenen, eldeki mevcut kayıtların birleştirilmesi, etki alanlarının genişletilmesi ve yönetimlerinin de devletlerin eline bırakılmasıdır. Fransız İhtilali sırasında –1791'de– Kurucu Meclis, tüm Fransa'nın kadastrosunu çıkarmıştı. Bunu yaparken o dönemde hedeflenen, ülkedeki tüm taşınmazların dökümünün çıkarılması, değerlerinin kaydedilmesi ve –ruhban sınıfı ve asillerin vergi muafiyeti gibi– *Ancien Régime*'i (Eski Rejim) zayıflatan ayrıcalıkların ortadan kaldırılmasıydı. Bugün yapılması gerekense, zamanla demokratik rejimleri zayıflatma riski olan mevcut adaletsizliklere bir son vermek amacıyla, dünyanın finansal kadastrosunun çıkarılmasıdır.

Önerilen bu finansal kadastronun etkin bir şekilde işlerlik kazanabilmesi, ülkeler arası otomatik bilgi akışı ilkesiyle beraber uygulanabilmesine bağlıdır. Uzun yıllardır Fransız bankaları, müşterilerinin gelirleriyle ilgili tüm bilgileri, Fransız Vergi İdaresi'ne istisnasız olarak aktarmaktadırlar. Bu bilgiler de önceden doldurulmuş vergi beyannamelerine otomatik olarak işlenmektedir. Bu sayede, Fransız bankaları aracılığıyla vergi kaçırmak imkânsız hale gelmiştir. Aciliyeti olan ikinci konu, Fransa'daki bu uygulamanın vergi cennet-

lerinde faaliyet gösteren bankaları da içerecek şekilde genişletilmesidir. Uluslararası bilgi akışı ve otomatik veri bildirimi tek başına uygulandığında finansal gizlilik engeline takılacaktır. Bu uygulamanın, ciddi tutarlara varan vergi kaçağını durdurabilmesi için, mutlaka finansal kadastro ile desteklenmesi gerekmektedir. Bunun önündeki tek engel, –zenginliklerinin kaynağı olan– müşteri sırrı ilkesini savunan vergi cennetlerinin iradesidir. Dolayısıyla, sunmakta olduğum eylem planının ikinci boyutu politiktir. Vergi cennetlerini dize getirmenin yolu onlara karşı yaptırım uygulamaktan geçer. Elinizdeki kitap, devletler arasında uygulanacak koalisyonları ve vergi cennetlerinin ne gibi yaptırımlar uygulanarak başarısızlığa uğratılabileceğini ilk kez ortaya koymaktadır.

Bu konuda Fransa'nın tek başına yapabileceği fazla bir şey yoktur. Ne şeffaflık çağrıları, ne yeni yasalar ne de daha fazla vergi müfettişi –ne yaparlarsa yapsınlar– İsviçre'yi ya da Singapur'u dize getirebilir. Gerçekten işe yarayacak olan tek şey, uluslararası güç dengesidir. İyi haber ise, bu güç dengesinin açıkça vergi cennetlerinin aleyhine olduğudur. Hiçbir ülke, ABD ve AB'nin ortak iradesi karşısında duramaz. Dolayısıyla, eğer uygun, yani yeterince geniş ölçekte gerçekleştirilebilirse ve devletler uğradıkları vergi kaybı oranında yaptırım uygulamaktan korkmazlarsa, bu mücadele kazanılabilir.

Bu kitapta ortaya konulan hesaplamalar; Fransa, Almanya ve İtalya'nın, İsviçre'yi bankacılık sırrı uygulamasını terk etmek konusunda zorlayabileceğini göstermektedir. Nasıl mı? Ortaklaşa aynı anda, İsviçre'den ithal ettikleri mallar üzerine %30 oranında gümrük vergisi uygulayarak bunu başarabilirler. Çünkü bu uygulamanın İsviçre'ye olan maliyeti, ülkedeki bankaların vergi kaçırma hizmetinden kazandıkları gelirler-

den daha fazla olacaktır. Bununla beraber, Lüksemburg gibi finansal gizlilik sayesinde yaşayan mikro devletler konusunda, daha da ileriye gitmek ve neredeyse finansal ambargoya varacak önlemler almak gerekir; hatta belki de, Büyük Dükalık'ın AB'den çıkarılması bile gündeme getirilebilir. Vergi cennetleri finansal bakımdan "dev" olsalar da, genellikle ekonomik ve politik bakımdan "cüce"dirler. Örneğin Bahamalar ve Jersey Adası, İsviçre'den de küçüktür. Diğer yandan, bu merkezlerin hepsi büyük ölçüde uluslararası ticarete bağımlıdır. Bu onların yumuşak karnıdır; dolayısıyla onları buradan vurmak gerekir.

Baştan açıkça ortaya koymak gerekirse, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ), önermekte olduğum gümrük tarifelerine karşı çıkması için hiçbir sebep bulunmamaktadır, hatta tam tersine, bu tarifeler, bankacılıkta uygulanan müşteri sırrı prensibinin, diğer ülkelere olan maliyetine karşılık gelmektedir. Bankacılık sırrı, sübvansiyonun (devlet desteğinin) kılık değiştirmiş halinden başka bir şey değildir. Bu sübvansiyon, *off-shore* bankalara, komşu ülkeleri yağmalama olanağı sunmaktadır. Serbest ticaret anlaşması mantığının hiçbir aşaması bu hırsızlığı haklı çıkaramaz. DTÖ'nün kuralları uyarınca bile, bu durumdan zarar gören ülkeler, mağduriyetleri oranında karşılık vermek üzere, gerekli önlemleri alma hakkına sahiptirler. Şu ana kadar bunu yapmamış olmalarının sebebi, vergi cennetleri nedeniyle maruz kaldıkları kayıpları hesaplama olanaklarının olmamasıdır. Bu kitap, bu maliyeti ilk kez şeffaf bir şekilde hesaplayarak, finansal gizlilik ile geçinen ülkelere karşı uygulanacak yasal yaptırımların yolunu açmaktadır. Vergi cennetleri, sınırları kapatarak değil, vergi ile ilgili soru(n)ları ticaret politikalarının merkezine alarak yenilgiye uğratılabilir.

Diğer yandan, önerilen eylem planının tamamen ekonomik bir boyutu daha bulunmaktadır. Bankacılıkta müşteri sırrı uygulaması tamamen ortadan kalksa bile, vergi adaletsizlikleri yine de devam edebilir. Çünkü büyük servet sahiplerinin ellerinde, daha az vergi ödemek için –yasal olan veya olmayan– pek çok araç bulunmaktadır. Çokuluslu şirketler de kârlarını, vergiden muaf oldukları yerlere rahatça aktarmaktadırlar. Kısaca vergi cennetleri bizi, sermayenin vergilendirilmesi konusunu yeniden ele almaya zorlamaktadır.

Çözüm, servetin küresel ve kademeli olarak vergilendirilmesinden geçmektedir. Elinizdeki bu kitap, bu hedefe yaklaşmak için somut öneriler ortaya koymaktadır. Günümüzde hükümetlerin servetleri vergilendirme hevesinden vazgeçmiş olmalarının sebebi, servetin başka bir ülkeye kaçmasından korkmalarıdır. Bu risk etkisiz hale getirilebilir. Bu kitapta, çıkarılması önerilen finansal kadastro, finansal gizlilikle mücadele konusunda karşı konulamaz bir silahtır. Uluslararası Para Fonu (IMF), yakın bir gelecekte bu kadastroyu gerçekleştirmek için gerekli teknik altyapıya sahiptir. Bu kadastro, bir kere yürürlüğe girdikten sonra, sermaye vergilendirilebilecek ve aşırı zenginlerin vergi kaçırmalarına bir son verilebilecektir. Finansal gizliliğin sona ermesiyle devletler, sadece vergi cennetlerinin kendilerinden çalmış olduğu egemenliklerini geri kazanmakla kalmayacaklar, aynı zamanda ciddi boyutlara varan eşitsizliklere karşı harekete geçebilme olanağına da kavuşacaklardır.[1]

Çözüm, şirketlere uygulanan vergilendirmenin radikal bir reformdan geçirilmesiyle de yakından ilgilidir. Bu konu da artık nefesinin sonuna gelmiştir. OECD tarafından yakın

1 Bu kitap, konu hakkında Thomas Piketty tarafından *Le capital au XXIème Siècle* (XXI. Yüzyılda Sermaye), Paris, Seuil, 2013, adlı eserde ortaya konulan tartışmanın bir uzantısı niteliğindedir.

zamanda ortaya konan bölük pörçük çözümlerin herhangi bir şeyi değiştirme olanağı yoktur. XXI. yüzyılın şirketlerine vergi uygularken, çokuluslu şirketlerin elde ettikleri kârlar bugün olduğu gibi ülkeden ülkeye vergilendirilmemelidir; bunun yerine elde edilen küresel kârların bütünü vergilendirilmelidir. Çünkü tek tek ülkelerde elde edilen kârlar, bir muhasebe uzmanı ordusu tarafından manipüle edilmektedir. Küresel kârlar üzerinden uygulanacak bu yeni vergiyle, mevcut duruma nazaran %30 daha fazla vergi geliri sağlanacaktır. Finansal optimizasyonun krallarından olan Google, Apple, Amazon gibi şirketler, satışlarının büyük bölümünü Avrupa'nın büyük ülkelerinde ve ABD'de gerçekleştirmelerine karşın buralarda çok az vergi ödemektedirler; hatta neredeyse hiç vergi ödememektedirler.

Bu kitapta öne sürülen eylem planının üç aşaması, kendi içinde bir bütün oluşturmaktadır. Eğer tehdit ve yaptırımlarla desteklenmezse, dünyanın finansal kadastrosunun çıkarılması girişimi de aynen otomatik bilgi akışı gibi ölü doğacaktır. Kontrol araçlarının bulunmadığı bir ortamda, finansal gizlilikten istifade eden aktörler, sermaye üzerinden alınacak olan vergiyi sıfıra indirmek için ellerindeki tüm olanakları kullanacaklardır. Bu aktörler bir şekilde ikna edilseler bile, bu sefer de politik irade ortadan kaybolabilir. Çünkü hükümetler bu aşamadan sonra, şirketlerin kâr ve servetlerini düzgün bir şekilde ölçmenin herhangi bir işe yaramayacağını düşünmeye başlayabilirler.

Vergi Cennetlerinin Maliyeti

Görüldüğü gibi vergi cennetleri ile mücadele, olağanüstü bir seferberlik gerektirmektedir. Acaba bu kadar zahmete de-

ğer mi? Elbette öne sürülen eylem planının bir maliyeti vardır: Örneğin pek çok uluslararası anlaşmanın yeniden müzakere edilmesi ve *off-shore* bankalardan aktarılacak olan verileri işlemek üzere yeni bilgisayarlar satın alınması gerekecektir. Bankacılık sırrı ile geçinen mikro devletler, şüphesiz bu karara tepki göstereceklerdir. Kaldı ki bu devletlere uygulanacak yaptırımlar daha da şiddetli olmalıdır. Parmakla gösterilmekten hoşlanmayan İsviçre, Hong Kong ya da Singapur gibi daha büyük merkezlerle gerilim yaşanması da muhtemeldir.

Diğer yandan, bu maliyetleri bugün yaşadıklarımızla karşılaştırdığımızda, karşımıza çıkan tablo, mevcut maliyetlerin korkunç boyutlara ulaştığını açıkça ortaya koymaktadır. Sadece geçtiğimiz son beş yıllık süreçte, İrlanda ve Kıbrıs'ta –yani finansal sistemin aşırı büyümüş (hipertrofik) iki *off-shore* merkezinde– bankalar iflas ederek beraberinde milyonları yoksulluğa sürüklediler. Amerikan Kongresi, dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan Apple'ın –kârlarını manipüle ederek– onlarca milyar dolar vergi kaçırdığını ortaya çıkardı. Fransa'nın bütçeden sorumlu devlet bakanı, gizli hesapları aracılığıyla yirmi yıl boyunca vergi kaçırdığı için görevinden istifa etmek zorunda kaldı. İspanya'da iktidar partisinin saymanı, İsviçre'de bulunan hesaplar üzerinden yapılan gizli bir finansmanı açığa çıkardığı için şu an hapiste yatmaktadır. Vergi cennetleri; finansal krizin, bütçe krizlerinin ve demokratik krizlerin merkezinde yer almaktadırlar. Bu çalışmada ortaya koyduğum plan, dengeli bir plandır. Buna karşın, mevcut durumu kabul etmek sorumsuzluktur.

Bu çalışmayı hazırlarken, vergi cennetlerinin küresel maliyetini hesaplamak amacıyla titiz bir çalışma yürüttüm. Yapmış olduğum bu ekonomik araştırma için, ülkelerin uluslararası yatırım rakamları, ödemeler dengesi, banka bilanço-

ları ve bilanço dışı faaliyet kayıtları, ulusların servetleri, gelirleri, çokuluslu şirketlerin hesapları ve İsviçreli kurumların arşivleri olmak üzere eldeki mevcut kaynakların tamamını seferber ettim. Bu istatistiklerin büyük bir bölümü, daha önce hiç kullanılmamıştı. Diğer bir ifadeyle, bu bilgilerin tamamı ilk kez bu çalışmada aynı amaç için bir araya getirilip, masaya yatırıldılar. Bu çalışmanın amacı, finansın karanlık yüzünü tüm çarpıklıklarıyla gün yüzüne çıkarmaktır. Diğer taraftan, elbette kullanmış olduğum bu istatistiklerin pek çok eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca, yapmış olduğum araştırmanın sonuçlarının kesin sonuçlar olduğu söylenemez. Bununla beraber, bugün küresel finansal aktiviteyi ölçme sistemimiz ciddi boşluklar içermektedir ve büyük başarısızlıklarla doludur. Yine de bu açıklamalar, eldeki istatistikleri kullanmamak için bir neden olamaz. Her şeyden önce, mevcut veriler, vergi cennetlerinin işleyişini aydınlatmak üzere eşsiz bir olanak sunmaktadır. Bundan daha da önemli olan, vergi kaçağının büyüklüğü –yaklaşık olarak da olsa– rakamlarla ortaya konmadan, bu konuda herhangi bir ilerleme sağlamak imkânsızdır. Diğer bir ifadeyle, vergi kaçakçılığı denilen bu bela ile mücadele, ancak ve ancak bu tarz değerlendirmeler üzerine dayanarak ortaya koyulacak olan yaptırımlarla yürütülebilir. Aynı zamanda, mükemmel olmasalar da bu tahminler sayesinde, farklı çıkar grupları tarafından ortaya atılan propagandaların etkisinde kalınmadan, gelişmelerin akışı nesnel olarak izlenebilir.

Bankacıların ve hükümetlerin iddia ettiklerinin tam aksine, eldeki tüm veriler, vergi kaçakçılığının çok iyi bir durumda olduğunu göstermektedir. Günümüzde, dünyadaki finansal servetlerin %8'i vergi cennetlerinde tutulmaktadır. Bu, tarihî bir rekordur. Avrupa Birliği'nde (AB) bu oran daha da yüksektir: yaklaşık %12. Bu kitapta yer alan bilgiler, ya-

rısı İsviçre'de olmak üzere, Fransızların *off-shore* hesaplarda yaklaşık olarak 350 milyar avro tuttuğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, bankacılıkta müşteri sırrı uygulaması sayesinde gerçekleştirilen vergi kaçağı olmasaydı, bugün Fransa'nın kamu borcu GSYH'nin %94'üne değil, sadece %70'ine karşılık gelecekti. Diğer bir ifadeyle, geçmişte gerçekleşmiş olan vergi kaçağını telafi etmek üzere, gizlenen servet stokunu vergilendirmek, Fransa'nın kamu borcunu finansal krizden önceki seviyesine geri çekecektir. Bu, elbette Fransa'nın tüm sorunlarını bir anda çözmeyecektir, ancak bu sayede, hükümetler üzerindeki yoğun bütçe baskısı ciddi oranda azaltılabilir ve kemer sıkma politikaları sarmalından çıkılabilir.

Finansın Sembolik Gücü

Bu kitap, mevcut durum değerlendirmesinin ve uygulanacak eylem planı ortaya koymanın ötesinde, vergi cennetlerinin işleyişi üzerine yazılan efsaneyi kırmayı hedeflemektedir. Bu konuda yorum yapanların çoğuna göre, vergi cennetlerinde gerçekleştirilen montajların hepsi birbirinden karmaşıktır. Hatta bu merkezler, karmaşık ürünler konusunda birbirleriyle âdeta yarışmaktadırlar. Bu kadar hüner karşısında, vatandaşlar savunmasız ve yaşlı ulus devletler de çaresiz kalmakta, hatta konunun uzmanları bile, zaman zaman işin içinden çıkamamaktadırlar. Bu noktada genellikle karşımıza çıkan sonuç, vergi cennetleri meselesinin ele alınıp masaya yatırılmasının ve kontrol edilmesinin imkânsız olduğu yönündedir. Hâlbuki finansın bu gücü, sadece semboliktir. Bununla mücadele etmek üzere yola çıktıklarını iddia eden son dönem hükümetlerinin, içi boş ve etkisiz planlar üzerinden attıkları zafer çığlıkları da, bu finansal güç efsanesini iyice perçinleştirmekten başka bir işe yaramamaktadır.

İzleyen sayfalarda açıkça ortaya konulacağı gibi, bankacılar ve muhasebe uzmanları tarafından yaratılan efsaneler, aslında son derece basit işlemlerden oluşmaktadır. Hatta bu marifetlerden bazıları, yaklaşık yüz yıldır aynı şekilde uygulanmaktadır. Elbette aradan geçen bu zaman zarfında bu uygulamalara –anlamsız da olsa– bazı yenilikler eklenmiştir. Buna karşın, vergi cennetlerinin işleyişinde, hiç kimsenin hâlâ tam olarak anlayamadığı yönler olduğu inkâr edilemez. Bu kitapta da ortaya konulduğu gibi, yine de elimizdeki mevcut bilgiler ve veriler, vergi kaçakçılığıyla mücadele edebilmek için fazlasıyla yeterlidir.

Diğer yandan, vergi cennetlerinin işleyişi etrafında bir gizem bulutu oluşmasında, ekonomistlerin sorumluluğu yadsınamaz. Yakın bir geçmişe kadar, bu merkezlerin işleyişini anlamak yönünde atılan adımların tümü, ekonomist olmayan gazeteciler, politikacılar, tarihçiler, hukukçular ve öncü sosyologlarla, birkaç hükümet dışı örgütün çalışmaları sayesinde atılmıştır. Üniversiteler, uzun süre bu konuya ilgi göstermediler. Şüphesiz bu merak eksikliği, tamamen teorik olan vurgunculukla (spekülasyonla) ilgili sorulara nazaran, uygulamalı ekonomi konularının, ekonomi disiplini içinde –geleneksel olarak– hor görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bu durum son on yıldır tersine dönmeye başladı. Bu nedenle, yakın bir gelecekte önemli ilerlemeler sağlanacağı konusunda umutlu olmalıyız.

Bu kitapta izlediğim yaklaşım, konu hakkında daha önce yapılan çalışmalardan ayrılıyor ama hiçbir şekilde onları gölgelemiyor, aksine tamamlıyor. İzlemiş olduğum bu yaklaşımın özelliği, her şeyden önce istatistiklere dayanıyor olmasıdır. Müstakil olaylarla ilgilenmiyorum. Elbette bu vakalar –hatta skandallar– farkındalık yaratmak ve kitleleri bilinç-

lendirmek açısından çok önemli; ancak maalesef herhangi bir eylem planına rehberlik etmeye yardımcı olmak için yetersizler. Bu kitapta ne oligarkların, ne Afrikalı diktatörlerin, ne şaibeli bankacıların ne de City'nin büyük servet sahiplerinin isimlerine rastlayacaksınız. Elinizdeki çalışma, veri analizi[2] ve sonuçlarına odaklanmaktadır. Kullanılan verilerin özellikleri, tarihsel arka planı ve eksiklikleri de araştırma boyunca göz önünde alınmıştır.

2 Bu veriler ilk kez bir internet sitesinde toplanmıştır: www.gabriel-zucman.eu/richesse-cachés. Bu site, kitapta ortaya konulan tüm sonuçların hangi hesaplamalara dayanmakta olduğunu detaylı bir şekilde göstermektedir. Burada yer alan rakamların, tabloların ve grafiklerin tümü kontrol edilebilir; noktasına virgülüne kadar tamamen şeffaf bir şekilde aynen yeniden üretilebilirler. Bu çalışma dört yıllık titiz bir çalışmanın meyvesidir. Ancak kesinlikle nihai değildir. (Gabriel Zucman, "Dünya servet dağılımı üzerine üç deneme", Doktora Tezi, Paris Ekonomi Okulu, EHESS, 2013.) Çalışmamda ilerlemem için tepkilerini, eleştirilerini ve tekliflerini benimle paylaşmak isteyen okuyuculara şimdiden teşekkür ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

Off-shore Finansın Yüzyıllık Tarihi

Vergi cennetleri ne yaparlar? Tam olarak belli olmayan ve –bu nedenle de– zararsız beddualarla yetinmemek için, öncelikle vergi cennetlerinin faaliyetlerinin üzerini sıklıkla örten sis bulutunu dağıtmak gerekir. Bunu yapabilmek için, İsviçre'deki vergi cennetlerinin tarihini incelemekten daha iyi bir yol olamaz. Zira bu örnek, üç farklı açıdan öğreticidir.

Helvetik Konfederasyon, dünyanın en eski ve en önemli varlık yönetim merkezidir. Bu konumunu günümüzde de korumaktadır. Aynı zamanda, Cenevre'den dünyanın geri kalanına yayılmış olan bankacılıkta müşteri sırrı mekanizmasının sırrını çözmemize yardımcı olacak en güzel örnektir. Önemli bir finans merkezi olarak İsviçre'nin tarihi, bankacılıkta müşteri sırrı uygulamasına karşı ortaya atılan tüm saldırıları etkisiz hale getirmek üzere, bankacıların geliştirdikleri sayısız marifeti içeren zengin ve öğretici bilgilerle doludur. Son olarak ise, İsviçre, –diğerlerine kıyasla büyük farkla– hakkında en çok bilgiye sahip olduğumuz vergi cennetidir. Kitabın bu bölümünde, eldeki bu olağanüstü bilgiler ışığında, XX. yüz-

yılın başından günümüze kadar geçen zaman diliminde, Helvetik bankalarda saklanan servetin miktarı ve dünyadaki gelişimi ortaya konulmaktadır.

Bir Vergi Cennetinin Doğuşu

İsviçre'nin bir vergi cenneti olarak ortaya çıkışının ve önlenemez yükselişinin meşhur hikâyesi 1920'li yıllarda başlamıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında, belli başlı bazı ülkeler büyük servet sahiplerine ciddi oranlarda vergi uygulamaya başladılar. Hâlbuki tüm XIX. yüzyıl boyunca, Avrupa'nın en büyük aileleri, son derece cüzi oranlarda vergi ödeyerek, hatta bazen de neredeyse hiç vergi ödemeyerek, büyük bir servet birikimi sağlamışlardı. Örneğin, I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, Fransa'da 100 franklık bir kazancın, vergi sonrası net getirisi 96 franktı. Ancak 1920'de durum değişmişti. Dünya artık eski dünya değildi. Devletin, savaş kurbanlarına tazminat ödeme konusundaki cömert vaatleri ve gazilere ödemek zorunda olduğu emeklilik ikramiyeleri nedeniyle kamu borcu patlamıştı. Gelir vergisi oranı 1920 yılında %50'lere, 1924 yılında ise %72'ye ulaşmıştı. Vergi kaçakçılığı, yeni bir sektör olarak ortaya çıkmak üzere uygun ortamı, işte bu şartlarda buldu. Bu yeni sektör, iki temel eğilimden de istifade ederek, Cenevre, Zürih ve Basel'de doğdu.

Diğer yandan, İsviçre bu işe sıfırdan başlamadı. Çünkü I. Dünya Savaşı öncesinde zaten çalışır vaziyette bir finansal sisteme ve gelişmiş bir kredi ağına sahipti. Yüzyılın başında, 1912'de, İsviçre Bankacılar Birliği'nin kurulmasıyla, ülkedeki bankalar kartelleştiler. Kartelleşme sonrasında bu bankalar, İsviçre hükümetine nispeten yüksek faiz oranlar uygulamayı başardılar; bu sayede de, son derece kârlı hale

geldiler[1]. Ayrıca 1907'den bugüne, İsviçre bankaları, İsviçre Merkez Bankası'nın hem borç veren son merci konumunda olmasından hem de kriz zamanlarında gerekli müdahaleleri yaparak –bir anlamda– finansal sistemin bütününün istikrarını garanti altına almasından istifade ediyorlardı ve hâlâ da ediyorlar. Ayrıca, Helvetik Konfederasyon, 1815 Viyana Kongresi'nden bu yana, büyük devletler tarafından garanti altına alınan *"mutlak tarafsızlık"* konumundan yararlanmaya devam ediyor. Hatırlayacağımız gibi bu tarafsızlık sayesinde İsviçre, I. Dünya Savaşı'ndan ve sonrasındaki sosyal çalkantılardan zarar görmeden çıkmıştı.

Diğer yandan vergi kaçakçılığı endüstrisindeki bu patlamayı mümkün kılan, aynı zamanda servet biçimlerindeki yapısal dönüşümdür. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren sanayileşmiş ülkelerde taşınabilir (menkul) kıymetler, taşınmaz servet kalemlerine göre ön plana çıktılar ve zamanla daha da önem kazanmaya başladılar. Örneğin, 1920 yılında, en büyük servet sahiplerinin zenginliklerinin büyük bir bölümü, temel olarak hisse senetleri ile özel ve büyük şirketler ya da kamu tarafından ihraç edilen tahviller gibi taşınabilir kıymetlerden oluşuyordu. Zamanla bu senetler, büyük banknotlara benzeyen kâğıt parçaları halini aldılar. Bu senetlerin büyük bir bölümü, tıpkı elimizdeki kâğıt paralar gibi nama yazılı değildi. Diğer bir ifadeyle, bu kâğıt parçalarını elinde tutan kişi, doğrudan onun yasal sahibi sayılıyordu. Bu durum, günümüzde de aynen bu şekilde devam etmektedir. Dolayısıyla, bu kıymetlerin kadastro kaydının yapılmasına gerek duyulmuyordu. Ancak, bu taşınabilir kıymetlerin (hisse senedi ve tahvillerin) kâğıt paradan bir farkı bulunuyordu: Bu kıymet-

1 Bakınız Malik Mazbouri, *L'Emergence de la place financière suisse (1890-1913)*, Lausanne, Antipodes, 2005.

ler yeri geldiğinde aşırı derecede yüksek değerlere sahip olabiliyorlardı. Örneğin, bugünkü rakamlarla, milyonlarca avro değerinde olabiliyorlardı. Dolayısıyla, bu durum tasarruf sahiplerine, inanılmayacak kadar büyük tutarlardaki servetlere, kimliklerini açıklamak durumunda kalmadan, sahip olma olanağı sağlıyordu.

Zamanla bu kıymetleri evinde yastık altında tutmak isteyenler, hırsızlık riskini ortadan kaldırmak üzere, bu kâğıtları saklayabilecekleri güvenilir yerler aramaya başladılar. Bu talebe cevap verebilmek amacıyla XIX. yüzyılın ortalarından itibaren, Avrupa'daki bazı bankalar yeni bir faaliyet alanı geliştirdiler: varlık yönetimi. Varlık yönetimi denildiğinde temel olarak anlaşılması gereken, tasarruf sahiplerine, senet ve bonolarını güvenli bir şekilde saklayabilecekleri bir kasa sunulması hizmetinden ibarettir. Bu aşamadan sonra bankanın yaptığı, faiz ve kâr payı gelirlerini toplamakla uğraşmaktan başka bir şey değildir. İlk zamanlarda, sadece büyük servet sahiplerine sunulan bu hizmet zamanla –iki dünya savaşı arasında geçen sürede– diğer "küçük kapitalistler" için de ulaşılabilir hale geldi. İsviçre bankaları da bu alanda hizmet veren bankalar arasında yer alıyorlar. Ancak bu noktada önemli olan, İsviçre bankalarının diğer bankaların sunmadığı bir ek hizmet daha vermeleridir. Bu hizmetin adı, kısaca vergi kaçakçılığına yataklık etme hizmetidir. Güvenip tasarruflarını bu bankalara yatıran müşteriler, İsviçre'deki kurumlar ile yabancı devletler arasında herhangi bir iletişim olmamasından istifade ederek, elde ettikleri faiz ve kâr payı gelirlerini –en ufak bir yakalanma riski olmadan– rahatça gizleyebilmektedirler.

Vergi Nasıl Kaçırılır?
(Daha önce teşebbüs etmeyenler için)

XIX. yüzyıl boyunca uzun bir süre, "nama yazılı olmayan" taşınabilir bu kıymetlerden oluşan büyük servetleri, seyahat ederek, rahatça bir ülkeden diğerine taşımak mümkündü. Bu, artık günümüzde mümkün değil. Çünkü bu senetler, demateryalize olmuşlardır. Diğer bir ifadeyle, artık sadece elektronik ortamda bulunmaktadırlar. Bu şartlarda, parasını kuytu bir köşeye saklamak isteyenler için geriye sadece iki yöntem kalmaktadır. Bunlardan ilki, valizler dolusu kâğıt parayı bavullara doldurup taşımaktır ancak bu biraz riskli bir yoldur. İkincisi ise elektronik virmandır ki zaten günümüzde çoğunlukla tercih edilen yöntem de budur.

Hayali bir örnek olarak, Paris'te yerleşik ve 800 kişinin çalıştığı Maurice & Cie şirketinin tek hissedarı ve genel müdürü Bay Maurice'i ele alalım. Diyelim ki, Bay Maurice, İsviçre'ye on milyon avro göndermek istiyor. Bu işlemi üç etapta gerçekleştirebilir. İlk aşama, kontrolün son derece zayıf olduğu, mesela ABD'nin Delaware eyaletinde bulunan hayali bir şirket kurmaktır. İkinci aşamada Bay Maurice, kurulan bu hayali şirket adına Cenevre'de bir hesap açar. Bu, en fazla birkaç saat süren bir işlemdir. Son olarak da, Maurice & Cie şirketi Delaware'de bulunan bu hayali şirketten fiktif (kurmaca) bir hizmet satın alır mesela danışmanlık hizmeti gibi. Alınan bu hizmetin karşılığını ödemek içinse, İsviçre'de bulunan bu hesaba para gönderir. Bu para transferi görünürde yasaldır. Ayrıca bu tutarın, bankaların bünyesinde bulunan kara para aklama kontrolünden geçmesi de son derece düşük bir ihtimaldir. Çünkü dünyanın dört bir yanında binlerce şirket, her gün İsviçre'ye ve diğer büyük off-shore merkezlere doğru, milyonlarca transfer işlemi gerçekleştirmektedir. Bu işlemlerden hangilerinin yasal (mesela gerçek ihracatçılara ödenen tutarlar gibi) hangilerinin ise yasa dışı (mesela vergiden kaçırılan para gibi) olduğunu gerçek zamanlı olarak ayırt etmek imkânsızdır.

Diğer yandan, Bay Maurice, bu işlem sayesinde bir taşla iki kuş vurur. Öncelikle, hayali danışmanlık ücreti ödeyerek kârını düşürmek suretiyle, Fransa'daki vergi matrahını azaltır. Diğer yandan, bir kere parasını İsviçre'ye getirdikten sonra bu tutarı uluslararası finansal piyasalarda işleterek gelir elde etmekle kalmaz, aynı zamanda bu geliri bankacılıkta müşteri sırrı uygulaması sayesinde Fransız Vergi İdaresi'nden de kaçırır. Diğer bir ifadeyle, bu işlem, faiz ve kâr payı gelirlerini, vergi beyannamesinde göstermediği için Bay Maurice'e gelir vergisi matrahını azaltma imkânı sağlar. Eğer gizli hesabındaki parayı kullanmak isterse (on milyon avro olarak başlayan tutar, ufak ufak birikerek o gün itibarıyla on beş milyon avro olmuşsa mesela) Bay Maurice'in önünde iki seçenek bulunmaktadır. Öncelikle kredi kartından küçük miktarlarda para çekebilir. Ancak, daha büyük tutarlardaki parayı ülkeye geri getirmek isterse, biraz daha hünerli olması gerekir. Bu anlamda kullanılan en yaygın yöntem "lombard kredisi"dir. Bay Maurice, İsviçre'de hesabının bulunduğu bankanın Fransa'daki bir şubesinden bir kredi alır ve bu krediye karşılık Cenevre'de bulunan mevduatını teminat gösterir. Para, aynı şekilde Cenevre'de kalarak, faiz ve kâr payı getirmeye devam ederken bir yandan da alınan bu kredi sayesinde, Fransa'da –mesela Côte d'Azur'de– bir villa ya da tanınmış bir ressamın tablosunu satın almak için kullanılabilir.

Sonuç olarak Fransız Vergi İdaresi, yasal olarak toplaması gereken vergi tutarı olan yedi milyon avroyu aşan tutarı kaybederken, Bay Maurice, on beş milyon avrosunu gizlice Fransa'ya geri getirir.

Kayıp Servetlerin Peşinde

1990'lı yılların sonuna kadar, İsviçre bankalarında bulunan servet tutarları, dünyanın en iyi saklanan sırları arasındaydı. Arşivler kilitliydi. İlgili kurumların, yönettikleri var-

lık tutarlarını yayımlamak konusunda hiçbir zorunlulukları yoktu. Bu aşamada iyice anlaşılması gereken nokta, tasarruf sahiplerinin, teminat altındaki varlıklarının, gerçekte banka bilançolarında hiçbir zaman yer almadığıdır. Bu, dün de böyleydi, bugün de böyle. Bunun nedeni, bu kıymetlerin o bankalara ait olmamalarıdır. Diğer yandan, 2008-2009 mali krizinden itibaren, *"bilanço dışı"* tabiri –özellikle Amerikan konut kredilerini banka bilançolarından defetmek için kullanılan, çetrefil finansal montajlar için kullanıldığından– kötü bir çağrışım yapmaya başladı. Ayrıca, *"bilanço dışı"* faaliyetlerin en eskisi, en mükemmeli ve hatta bugün bile en önemlisinin, bir başkası adına menkul kıymet tutmak gibi çocuk oyuncağı kadar basit bir işlem olduğu da zamanla unutuldu.

Bugün eğer, İsviçre'de XIX. yüzyıl boyunca biriken servet tutarları hakkında bir fikir sahibiysek, bunu uluslararası ölçekte kurulmuş olan iki farklı komisyona borçluyuz. 1990'lı yılların ikinci yarısında görevlendirilen bu komisyonlar, İsviçre'deki bankacılık sırrı uygulamasının masaya yatırıldığı nadir çalışmalardır. Başkanlığını, Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) eski başkanı Paul Volcker'ın yaptığı bu komisyonlardan ilkinin amacı, Nazi kurbanlarına ve onların mirasçılarına ait olan hareketsiz hesapları tespit etmekti. Uluslararası büyük denetim firmalarında çalışan yüzlerce uzman, üç yıl boyunca, II. Dünya Savaşı sırasında, varlık yönetimi hizmeti vermiş olan İsviçreli 254 bankanın arşivlerini araştırdılar. Bu çalışma, 1945 yılı itibarıyla her bir kurum tarafından tutulan ve yönetilen servet miktarları başta olmak üzere, o güne kadar eşi benzeri görülmemiş, ciddi bir bilgi birikimi sağlamıştır. Başkanlığını, tarihçi Jean François Bergier'in yaptığı diğer komisyonun amacı ise, II. Dünya Savaşı'nda İsviçre'nin oynadığı rolü daha iyi anlamaya

yöneliktir. Bu komisyon da tıpkı ilki gibi kapsamlı biçimde ilgili arşivlere ulaşmıştır. XX. yüzyıl boyunca, en büyük yedi İsviçre bankasında depolanan servet tutarları bu sayede belirlenebilmiştir. Daha sonraki yıllarda gerçekleşen satın almalar ve birleşmeler sonucunda, bu yedi banka bugün Union de banques suisses (UBS) ve *Crédit Suisse* halini almıştır.

Diğer yandan, bu iki komisyon tarafından ortaya konulan istatistiklerin elbette bazı eksikleri bulunmaktadır. Örneğin, kullanılan arşivlerin bir bölümü ya imha edilmiş ya da araştırmacıların hiçbir zaman erişemeyecekleri yerlere kaldırılmıştır. Buna karşın, Volcker, Bergier ve çalışma arkadaşları tarafından bir araya getirilen bu bilgiler, *off-shore* finansın tarihini incelemek üzere, şu an elimizde bulunan en iyi kaynaklardır. Özellikle bu çalışmalarda yer alan "yönetim altında tutulan" varlıklar ile ilgili veriler, son derece kaliteli ve önemli verilerdir. Bu kurumlar –yönettikleri varlıklarla ilgili bilgileri yayımla(ya)madıkları için– kendilerine teslim edilen bu kıymetlerin muhasebe kayıtlarını, kendi iç bünyelerinde ayrıntılı bir şekilde tutmak durumunda kalmışlardır. Diğer bir ifadeyle, o dönemde, varlık yönetimi faaliyetleri ile ilgili olarak kendilerine teslim edilen hisse senetlerinin piyasa değerlerini ve bonoların –nominal– değerlerini detaylıca kayıt altına almışlardır.

Bununla beraber, bu bilgiler, bugüne kadar iki dünya savaşı arasında geçen zaman dilimindeki genel gelir seviyesiyle veya Avrupa'daki sermaye birikimi ile hiçbir şekilde ilişkilendirilmemişti. Bunun sebebi, özellikle ulusal servetlerle ilgili istatistiklerin bulunmamasıdır. Bu çalışmanın en önemli katkısı bu ilişkiyi kurmasıdır. Burada bir an durup düşünmeye değer; çünkü elde edilen bu bulgular, İsviçre'nin bir finans cenneti olarak ortaya çıkışının etrafını saran gizem bulutunu sorgulamaktadır.

İsviçre'nin Finans Merkezi Olarak Ortaya Çıkışı

Bu aşamada çıkarılacak ilk ders, I. Dünya Savaşı'ndan çıktıktan sonra, İsviçre'nin bir finans merkezi olarak gelişiminin göz kamaştırıcı bir hızla gerçekleşmiş olduğudur. 1920-1938 yılları arasında, İsviçre bankaları tarafından yönetilen *off-shore* varlıklar (yabancılara ait olan varlıklar) reel anlamda (enflasyondan arındırılmış olarak) on kattan daha fazla artmıştır. II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesine gelindiğinde ise yaklaşık 10 milyar İsviçre frangından 125 milyar İsviçre frangı seviyelerine ulaşmıştır. Bu dinamik, Avrupa'daki servet birikiminin durgunluğa girmesiyle ilginç bir şekilde çelişmektedir. 1938 itibarıyla, Avrupa'nın büyük ülkelerinde bulunan kişisel servet toplamı –bir dizi sosyal, ekonomik ve politik görüngü (fenomen) nedeniyle– 1920 yılı ile aynı seviyededir[2]. Buna karşılık, I. Dünya Savaşı öncesinde yaşlı kıtanın İsviçre'de sakladığı finansal servetin, toplam servet miktarına oranı son derece düşük iken, (yaklaşık % 0,5) bu oran bir anda hızla % 2,5'ler seviyesine ulaşmıştır.

Peki, bu servetler kimlere aittir? II. Dünya Savaşı'nın sonundan günümüze kadar, uzun bir zamandır, Zürihli bankacılar tarafından anlatılan hikâyeye göre İsviçre, önemli bir finansal merkez olarak sahip olduğu yerini ve gelişimini totaliter rejimlerden kaçan zenginlere borçludur. Bu tezi kabul edenler, 1935 yılında yürürlüğe giren bankacılıkta müşteri sırrı yasasının arkasında, insani yardım olduğuna inanmaktadırlar. Onlara göre bu yasa, servetlerini gasptan kurtarmak

2 Thomas Piketty ve Gabriel Zucman, "Capital is Back: Wealth-Income Ratios in Rich Countries, 1700-2010", Çalışma Makalesi, École d'économie de Paris (PSE), 2013.

isteyen Yahudileri korumak amacıyla yürürlüğe girmiştir. Aynı şekilde, *The Economist* dergisi, 1996 yılında tereddüt etmeden şunları kaleme alabilmiştir: "Pek çok İsviçreli, ülkelerindeki müşteri sırrı uygulamasından son derece gurur duymaktadır. Çünkü bu yasanın temelinde bulunan gerekçeler, takdire şayandır. 1930'lu yıllarda oylamaya sunulmuş olan bankacılık ve müşteri sırrı uygulamasını kuran bu yasa, işkenceye uğrayan Yahudilerin tasarruflarını korumalarına yardım etmek için yürürlüğe girmiştir."[3]

Diğer taraftan, bu efsane geçmişte yapılmış pek çok araştırma ile tamamen yıkılmıştır[4]. Volcker Komisyonu, 1933-1945 yılları arasında yabancılar tarafından İsviçre'de açılmış 2,2 milyondan fazla hesap tespit etmiştir. Bu toplam üzerinden yalnızca, aşağı yukarı 30.000 hesap (toplam hesapların sadece %1,5'i), soykırım kurbanlarıyla az çok ilişkilendirilebilmiştir. Diğer taraftan, Bergier ve ekibi tarafından oluşturulan hesap serileri de, İsviçre'nin finansal merkez olarak ortaya çıkışının düşünüldüğü gibi 1930'lu yıllarda değil, 1920'li yıllarda gerçekleştiğini göstermektedir. 1920-1929 yılları arasında yönetilen toplam servet oranındaki büyüme ortalama olarak % 14 olarak gerçekleşirken; bu oran 1930-1939 yılları arasında ancak %1 olarak gerçekleşmiştir. En hızlı büyüme ise 1921-1922 ve 1925-1927 yılları arasında olmuştur. Ne kadar ilginçtir ki, bu zaman dilimleri, özellikle Fransa'da büyük servet sahiplerine uygulanan vergi oranlarının en sertleştiği dönemin hemen sonrasına denk gelmektedir. Bu da, düşünüldüğü gibi kitlesel sermaye akımının, müşteri sırrı uygulamasını değil,

3 *The Economist*, 17 Şubat 1996, "Keeping Mum", sayfa 90.

4 Sébastien Guex, "The Origin of the Swiss Banking Secrecy Law and its Repercussions for Swiss Federal Policy", *Business History Review*, 74 (02), 2000.

müşteri sırrı uygulamasının kitlesel sermaye akımını takip ettiğini göstermektedir.

Gerçekler, bankacılar tarafından yapılan propagandadan farklı da olsa, efsane kolay kolay ölmüyor. Olsa olsa şekil değiştiriyor. Günümüzde de, bu müşterilerin büyük bölümünün vergi sicillerinin kusursuz olduğu ve paralarını İsviçre'ye yatırmalarının tek nedeninin, kendi ülkelerindeki istikrarsızlıktan ve baskıdan kurtulmak olduğu hikâyesi, tekrar tekrar anlatılıyor. İleride de göreceğimiz gibi, Helvetik kurumlar tarafından yönetilen servetin %60'ına yakını bugün AB ülkelerinde yaşayan vatandaşlara aittir. Eğer AB'nin bir diktatörlük olduğunu düşünmüyorsak, bu da aynen bir önceki söylem gibi aslında aldatmacadır.

İki savaş arasındaki dönemde İsviçre'nin müşterilerinin çoğu Fransız vatandaşlarından oluşmaktadır. Örneğin bu dönemde, dünyanın en önemli varlık yönetim merkezi olan *Crédit Suisse* nezdinde bulunan Fransız müşterilere ait hesaplar, yabancılara ait tüm hesapların %43'ünü oluşturmaktadır. Aynı dönemde, İspanyol ve İtalyan müşterilere ait hesapların toplam hesaplara oranı %8; Almanlarınki ise %4'tür.[5] Diğer taraftan, hesap sahiplerinin coğrafi dağılımı ise çok net değildir çünkü tasarruf sahipleri, bu hesapları açarken gerçek adres bilgilerini vermemektedirler. Örneğin bazı müşteriler, İsviçre'de bulunan bir oteli adres olarak gösterebilmektedirler ki bu durumda, yatırılan fonlar bir yabancıya değil herhangi bir İsviçre vatandaşına aitmiş gibi kayda geçmektedir. Buna karşın, Bergier Komisyonu tarafından toplanan diğer tüm ve-

5 Marc Perrenoud, Rodrigo Lopez *ve al.* "La Place Financière et les Banques Suisses à l'époque du National-Socialisme. Les relations des Grandes Banques avec l'Allemagne (1931-1946)" CIE yayınları, Cilt: 13, Paris, Chronos/ Payot, 2002, s.98.

riler, bu fonlar içindeki Fransız sermayesinin ağırlığını onaylar niteliktedir. Diğer bir ifadeyle, II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Fransa'nın finansal servetinin %5'i, İsviçre'de yatmaktadır. Bu, nereden bakılırsa bakılsın ciddi bir tutara karşılık gelmektedir.

Peki, gizli servetler neye benziyorlar? Bahsedilen bu gizli servetler, temel olarak Alman sanayi şirketleri, Amerikan demiryolu hisse senetleri, Fransız veya İngiliz devlet borç senetleri gibi yabancı menkul kıymetlerden oluşmaktadır ve çok küçük bir bölümü de İsviçreli menkul kıymetleri içermektedir. Bunun iki basit sebebi vardır. İlk olarak, İsviçre'deki yerel sermaye piyasası, ülkeye sığınan bu kadar ciddi tutarlardaki tasarrufu emmek için oldukça dar bir piyasadır. İkinci olarak, yabancı senetlerin getirisi çok daha çekicidir. Örneğin, Amerikan senetlerinin getirisi %5'ler civarındayken, bu oran İsviçre senetlerinde sadece %3'tür. Bu gizli servetlerin neye benzediklerini tam olarak anlamak için, hisse senedi ve tahvillere, –banka bilançolarında görülen– klasik banka mevduatlarını ve –bir miktar da– altın hesabını eklemek gerekir. Yine de bu servetler, ağırlıklı olan yabancı hisse senedi ve tahvillerden oluşmaktadır.

Bu konuyu iyice anlamak gerçekten çok önemlidir çünkü bu, çok sık tekrar edilen bir yanlış anlaşılmanın temel sebebidir. İsviçre'de hesabı olan yabancıların büyük bir bölümü, aslında *yatırımlarını İsviçre'de yapmıyorlar.* Bu, dün de böyleydi; bugün de böyle! Bunun yerine hesaplarını, Amerika, Almanya ve Fransa gibi yabancı ülkelerde yatırım yapmak için kullanıyorlar. Bu anlamda, İsviçre bankaları sadece aracı görevi üstlenmektedirler. İşte tam da bu yüzden, dalkavukların durmadan iddia ettikleri gibi, ülkenin ekonomik başarısını, İsviçre frangının gücüne, ülkedeki düşük enflasyon

oranına ya da ülkenin politik istikrarına borçlu olduğunu düşünmek çok saçmadır. Yabancı tasarruf sahipleri, Paris ya da Roma'daki hesapları üzerinden nasıl yatırım yapıyorlarsa, Zürih ve Bern'deki hesapları üzerinden de aynı şekilde yatırım yapmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, devalüasyonlarla, şirket iflaslarıyla ve savaşlarla fiyatı her gün değişen menkul kıymetler satın almaktadırlar.

Bu bağlamda, kâğıt parçalarının İsviçre'de ya da başka bir yerde tutuluyor olmaları durumu değiştirmiyor. Gerçek kişilerin, bu menkul kıymetleri İsviçre bankalarına emanet etmekteki tek çıkarları, vergi kaçırmaktır. Bu geçmişte de böyleydi; şu anda da farklı değil. Örneğin, Fransa'da yaşayan herhangi bir vergi mükellefi, sahip olduğu varlıklar nerede depolanırsa depolansın, vergisini tüm geliri ve tüm serveti üzerinden vermek zorundadır. Ancak mevcut durumda bu vergi mükellefi, İsviçre bankalarının, ne İsviçre Vergi İdaresi'ne, ne de yabancı ülkelerin vergi idarelerine bilgi aktarmaması nedeniyle, vergi beyannamesinde hiçbir gelir göstermeden, vergisini rahat rahat kaçırabilmektedir.

Bern'e Yönelik İlk Tehditler

II. Dünya Savaşının sonunda, Helvetik varlık yönetimi ciddi bir kriz yaşadı. Baş gösteren ilk sorun, müşteri kıtlığı sorunuydu. Yıkımlar, finansal piyasaların çökmesi, savaştan hemen sonra ortaya çıkan enflasyon ve devletleştirmeler, Avrupalı büyük servet sahiplerini ezmeye başladı. Bu dönemde, yaşlı kıtada, gerçek kişilerin elinde birikmiş servet miktarında tarihî bir daralma yaşandı. Bu tutar, Fransa ve Almanya'nın o dönemdeki milli gelirlerinden biraz daha büyük bir tutara karşılık geliyordu. Bugün ise bu rakam, bu

iki ülkenin milli gelirinin beş katına ulaşmıştır. Bu dönemde, İsviçre, savaştan yara almadan çıkmayı başarmıştı ama dünyanın geri kalanı harabeye dönmüştü. 1945-1950 yılları arasında, şahısların elindeki gizli servet birikimi, 1914'ten beri ilk defa bu kadar azalmıştı.

Bu dönemde İsviçre ilk kez, uluslararası bir koalisyonun, bankacılıkta müşteri sırrı uygulamasını kaldırması tehdidiyle karşı karşıya kaldı. Savaş sırasında müttefik güçler ile büyük ölçüde uzlaşmış olan Helvetik Konfederasyon, 1945 yılının baharında savaşı kazananlardan birtakım ayrıcalıklar bekliyordu. ABD ve Büyük Britanya tarafından desteklenen de Gaulle, o dönemde bu yakınlaşmanın gerçekleştirilmesi için bir şart öne sürdü. Bu koşul, Bern'in, kayıt dışı servet sahiplerinin kimler olduğunun tespiti konusunda, Fransa'ya yardım etmesiydi. Bu talep ciddi bir baskı yarattı çünkü bu dönemde, İsviçre tarafından yönetilmekte olan servetlerin büyük bir bölümü Fransız vatandaşlarına aitti. Bugün, bu konu hakkında tanıklık edenlere göre, İsviçre'de o dönemde saklanan servetlerin üçte biri, Fransız vatandaşlarına aitti ve Amerikan hisse senetlerinden oluşuyordu. Gerek bankalar, gerekse müşteriler kolayca –daha hızlı– alım satım yapabilsinler diye, bu senetler fiziksel olarak ABD topraklarında tutuluyorlardı. Bunun yanı sıra, bu varlıkların bir bölümü, İsviçre'nin, müttefik güçlere paravan olarak hizmet ettiğinden şüphelenen ABD tarafından, Haziran 1941'den sonra dondurulmuştu. ABD, bu tutarlar üzerindeki blokajın kaldırılabilmesi için iki koşul öne sürmekteydi. Bunlardan ilki, bu fonların gerçekte kimlere ait olduklarının İsviçre tarafından açıklanması; diğeri ise bu servetlerin açıkça beyan edilmiş olduğunun Fransız maliyesi tarafından teyit edilmesiydi. Amerikan Kongresi için, servetini Cenevre'de saklayan Fransız vergi mükellefleri ver-

gilendirmeden, Marshall Planı aracılığıyla milyarlarca doları Fransa'ya göndermek söz konusu bile olamazdı!

İsviçre'nin yatırım bankacılığı serüveni, bu noktada gayet güzel son bulabilirdi çünkü nesnel olarak bakıldığında, vaziyet felaketti. Washington, varlıkların dondurulması kararını, müthiş bir baskı aracı olarak elinde tutuyordu. İsviçreli bankacılar, yine de idari otoritelerin yardakçılığı sayesinde bu badireyi çok akıllıca atlattılar. Nasıl mı? Tarihçi Janick Marina Schaufelbuehl'in[6] detaylıca araştırdığı gibi, büyük bir yalanlama kampanyası başlatarak. Amerikan hisse senetlerine yatırım yapan Fransız vatandaşlarına ait servetleri, İsviçreli ya da paravan şirket kurmanın yasal olarak son derece kolay olduğu Panamalı şirketlere ait servetlermiş gibi sertifikalandırarak. ABD, bu hikâyeye kandı ve bu sahte sertifikalara dayanarak ilgili varlıklar üzerindeki blokajı (ablukayı) –bazı istisnalar dışında– kaldırdı. Kitabın üçüncü bölümünde göreceğimiz gibi, gelecek vadeden bu dolandırıcılık yöntemi 2005 yılında, –Avrupa'da yürürlüğe konan yeni bir vergiden kurtulmak isteyen müşterilerine yardım etmek üzere– Helvetik bankacılar tarafından yeniden gündeme getirilip kullanılmıştır.

Açıkça ifade etmek gerekiyor; müşteri sırrı uygulamasını haklı çıkarmak için ortaya atılan –tamamen uydurmaca– efsanelerden tutun, vergi kaçakçılarına yataklık eden büyük ölçekli dolandırıcılığa kadar her şey, İsviçreli bankacıların sahtekârlığını onaylar niteliktedir. Dolayısıyla, vergi kaçakçılığı sorununa getirilecek hiçbir çözüm onların –sahte– iyi niyetleri üzerinde şekillendirilemez. Ancak ne yazık ki, vergi kaçakçılığı ile mücadele konusunda yakın zamanda oluşturu-

6 Janick Marina Schaufelbuehl, *La France et la Suisse ou la Force du Petit*, Paris, Presses de Sciences Po, 2009. Sur les faux certificats, özellikle 274-290 arasındaki sayfalara bakınız.

lan planların tümünün yaptığı budur. Örneğin, 2013 yılında İngiltere'de "Rubik" adıyla anılan bir anlaşma yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmaya göre bankalar, Kraliyet Hazinesi'ne gönderilmek üzere, İngiliz vatandaşlarına ait hesaplardan vergi kesilmesi konusunda harekete geçmeyi taahhüt etmişlerdi. Ancak bu uygulamayı sahada denetleyecek, hiçbir kontrol mekanizması bulunmamaktadır.

Geçmiş değiştirilemeyeceği gibi bu tarz anlaşmalar gelecekte de kaçınılmaz bir şekilde başarısız olmaya mahkûmdur. Çünkü bankalar, ya İngiliz müşterileri olmadığını ya da sayıca çok az olduklarını iddia ederek, ciddi hiçbir vergi toplama girişimine yönelmeyeceklerdir. Bu şekilde iyi niyet ve rızaya dayalı beyan üzerine kurulu mantıkla hareket etmekten artık vazgeçerek, nesnel olarak denetleme ve sınırlama mantığına dönmek çok önemlidir.

İsviçre'nin Altın Çağı

1940'lı yılların sonunda İsviçre, müşteri sırrı uygulamasıyla mücadele amacıyla kurulan ilk uluslararası koalisyonu başarısızlığa uğratarak, ne kadar güçlü bir şekilde direnç gösterebileceğini ispatladı. Bunu takip eden 1950'li ve 1960'lı yıllarda, servet yönetimi faaliyetlerindeki gelişim hız kazanarak, 1970'te altın çağına ulaştı. 1960'lı yılların sonuna kadar, finansal varlıkların büyüme oranı 1920'lerdeki seviyeleri ile kıyaslanabilir düzeylerde seyrediyordu. Benim hesaplarıma göre, 1970'li yılların ortalarında, Avrupa'nın finansal servetinin %5'i Helvetik bankaların kasalarında yer almaktaydı.

İsviçre'nin belli başlı bankalarındaki menkul kıymet portföylerinden oluşan –Bergier Komisyonu tarafından hazırlanmış– hesap serileri, 1970'li yıllardan sonra kesintiye

uğramaktadır. Buna karşın, bu tarihlerden itibaren, *off-shore* finansın gelişimini izlemek üzere yepyeni bir gözlem olanağı ortaya çıkmıştır: Amerikan Hazinesi'nin, elinde Amerikan hisse senedi bulunduran yabancılar hakkında yaptığı soruşturmalar. Bu istatistikler, hâlâ daha bugün vergi cennetlerinin dünya ekonomisindeki ağırlığını ortaya koyan en önemli kaynaklardan biridir. Bu kitapta kullanılan veri kaynaklarından da ikincisidir.

Bu konuda yapılan ilk çağdaş inceleme, 1974 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, önemli sonuçlar içeren, güzel bir örnek teşkil etmektedir. Dünya nüfusunun sadece %0,1'inden biraz fazlasını barındıran İsviçre, yabancıların sahip olduğu Amerikan hisse senedi ve bonolarının neredeyse üçte birini elinde tutmaktadır. Bu rakam, İngiltere ve Kanada'da %15, Fransa'da %7 ve Almanya'da ise sadece %3'tür! Bunun ne demek olduğunu iyice anlamak için aklımızda tutmamız gereken, Amerikan Hazinesi'ndeki istatistikçilerin, Amerikan hisse senedi ve tahvillerini, İsviçre bankalarına kimlerin emanet ettiğini bilmelerine imkân olmadığıdır. Amerikalı istatistikçiler, –servetlerini temel olarak Cenevre ve Zürih'te yöneten– Fransız ve Alman yatırımcılardan şüphelenseler bile bu durumu rakamlarla ifade edemezler. Bu varlıkları İsviçre'nin ülke aktifine de kaydedemezler. Amerika'da yapılan soruşturmalar, bu servetlerin kimlere ait olduklarını değil, yalnızca nerelerde yönetildiklerini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu incelemeler, vergi cennetlerinde bulunan zenginliğin miktarından ziyade coğrafi dağılımına odaklanmaktadır.

O dönemde İsviçre'nin, uluslararası varlık yönetimi piyasasındaki egemen konumu aslında kolayca anlaşılabilir. Bunun sebebi, diğer vergi cennetleri ile arasında herhangi bir rekabetin henüz oluşmamış olmasıdır. O dönemde, Londra da halen

savaşın etkilerinden kurtulamamıştı. Vergi ödemekten kurtulmak isteyen Avrupalılar için ortam, aynen 1920'li yıllarda olduğu gibiydi. İsviçre, bu dönemde müşteri sırrı güvencesi veren çalışır vaziyetteki tek finansal merkezdi. Dolayısıyla, kartelleşmiş bankacılar, İsviçre Bankacılar Birliği konvansiyonunun IV. maddesi uyarınca, faturalandırdıkları –zaten kartel tarafından belirlenmiş– hisse senedi emanet hesabı ücretlerini yükseltmek için, İsviçre'nin bu tekel (monopol) durumundan sonuna kadar istifade ediyorlardı. Yabancılara ait hisse senetlerine uygulanan tarife, 1940-1983 yılları arasında iki kattan daha fazla bir oranda arttırılmıştır. (Bu tarife, emanette bulunan senetlerin değeri üzerinden, yüzde olarak ifade edilir.) Diğer bir ifadeyle, kaçırılan vergi gelirinin, kaçakçılar ve bankalar tarafından paylaşıldığı bu tekel piyasada bankalar, pastadan aslan payını almaktan çekinmemektedir.

Helvetik Konfederasyon, Körfez ülkelerinin prenslerini zengin eden, 1973'teki birinci petrol şokundan da aynı şekilde istifade etmiştir. Bu yeni yatırımcılar için, aslında *offshore* hesap sahibi olmak herhangi bir vergi avantajı sağlamaz çünkü bu –yeni– zenginler kendi ülkelerinde zaten vergiden muaftırlar. Petrol üreticisi bu ülkelerin büyük bölümünde, sermaye üzerinden kazanılan gelirler üzerinden vergi alınmamaktadır. Aynı zamanda bahsi geçen bu servetler, Körfez ülkelerinin büyük bölümünde, mutlak iktidar gücünü ellerinde tutan ailelere aittir. Nihayetinde, vergi miktarlarının arttırılıp arttırılmayacağına karar veren, yine bu ailelerdir. Dolayısıyla, bu servetlerin kamuya mı yoksa şahıslara mı ait olduğu muğlaktır. Bu servetler, bazen merkez bankaları tarafından yönetilen rezerv, bazen bağımsız varlık fonları, bazen de aile fonları şeklini alırlar ve bu üçü arasındaki sınır tam olarak belirli değildir. Bu petro-dolarların, ABD yerine İsviçre'ye yönlen-

dirilmelerinin sebebi, New York'a göre İsviçre'nin daha fazla gizlilik sunmasıdır. Sunulan bu gizlilik hizmeti, dünya çapında gerçekleştirdikleri yatırımların çok yakından incelenmesini istemedikleri için, Körfez ülkelerinde yönetimde bulunan ailelere büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bu ailelerin aniden zenginleşmeleri, dünyanın dört bir yanından şirket, toprak ya da bina satın alma imkânı bulmaları kadar keyfî ne olabilir? İsviçreli bankacılar, bu inanılmaz gücü hayata geçirebilmeleri –üstelik de fazlaca dikkat çekmeden bunu yapabilmeleri için– bu ailelere yardım etmektedirler.

Bununla beraber, 1970'li yıllarda İsviçre'ye gelen para akımı o denli artmıştı ki; bu durum, ülkenin ekonomik istikrarını bozmaya başladı. Her ne kadar ülkeye gelen yabancı yatırımcılar bu dönemde, ağırlıklı olarak yabancı hisse senetlerine ya da Amerikan dolarına yönelseler de, zaman zaman İsviçre menşeili yatırım fonları satın almaya da başladılar. Bu durum, uluslararası piyasaların büyük bir bölümünün kapalı olduğu II. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıktı. Bretton Woods (sabit kur) sisteminin çökmesiyle bir kez daha yaşandı. Buradaki temel sorun, ülkeye akın eden servet tutarlarının, çok ciddi rakamlara ulaşmış olmasıydı. Bu servetlerin büyük bölümünün İsviçre frangına çevrilmesi sonrasında yerel para o kadar değerlenmişti ki; tüm ulusal ekonomiyi tehdit eder hale gelmişti. Bu olasılığı engellemek için, İsviçre Merkez Bankası 1970'li yıllarda defalarca, İsviçre vatandaşı olmayanların İsviçre frangı cinsinden tuttukları banka mevduatlarına negatif –nominal– faiz oranı uygulamasını dayattı. Buradan anlaşılması gereken mesaj açıktır: Yabancılar, Cenevre'ye buyurun gelin ama sadece Alman ve Amerikan hisselerine yatırım yapmakla yetinerek, İsviçre'nin ekonomik istikrarını bozmamak şartıyla!

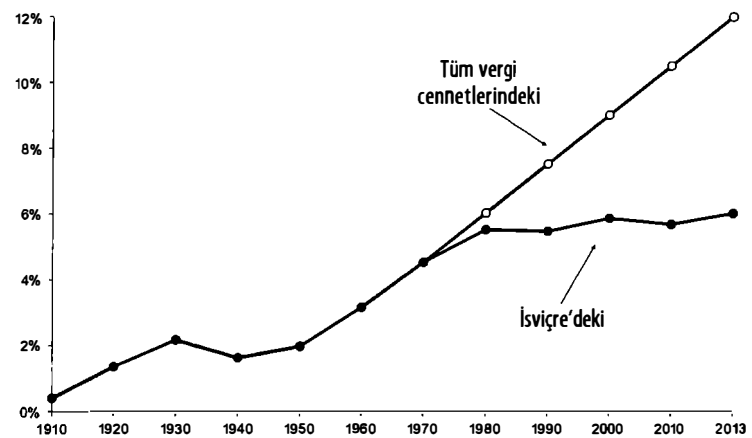
Yeni Vergi Cennetleri Arasındaki Sözde Rekabet

1980'li yıllardan itibaren, İsviçre dünyadaki tek vergi cenneti olma özelliğini kaybetmeye başlamıştı. 1986 yılında İngiliz finansal piyasalarının liberalleşmesinin ardından Londra, yeni bir aktör olarak sahneye çıkmaya başladı. Yine bu dönemde, Hong Kong, Singapur, Jersey, Lüksemburg ve Bahamalar gibi yeni varlık yönetim merkezleri de belirmeye başladı. Bu yeni vergi cennetlerinde faaliyet gösteren özel bankacılar, aslında temel olarak Cenevre'deki meslektaşlarıyla aynı işleri yapmaktadırlar. Yani, müşterilerinin hisse senedi ve tahvil portföylerini saklamak; bu portföylerin faiz getirilerini ve kâr paylarını toplamak ve yatırım danışmanlığı hizmeti vermek; müşterilerine düşük miktarda faiz getiren –bazı durumlarda hiç faiz getirmeyen– cari hesap tutma imkânı sağlamak gibi diğer bazı ek hizmetler sunmaktadırlar. Bu kurumların hepsi, bankacılıkta müşteri sırrı sayesinde, (yani yabancı ülkelerin vergi idarelerine bilgi akışı eksikliğinden istifade ederek) aslında aynı hizmeti sağlarken, ciddi bir oranda artarak büyüyen bir talebe de cevap vermektedirler. Bu hizmetin adı kısaca; gelir, miras ve servet vergisi kaçırma imkânıdır. Buna bağlı olarak, 1920'lerden 1970'lere kadar geçen zaman zarfında, vergi kaçırmak isteyen tüm Avrupalı servet sahipleri İsviçre'ye yönelmişlerdir. (Monako gibi bazı küçük vergi cennetleri her zaman var olmalarına karşın, ağırlıkları çok küçüktü.) 1980'lerden sonra, ise sermaye kaçışının büyük bir bölümü Avrupa'da, Asya'da ve Karayip Adaları'nda bulunan bu yeni *off-shore* merkezlere doğru kaymaya başladı. (Bakınız Grafik 1)

Diğer taraftan, İsviçre'nin, bu yeni finansal merkezler nedeniyle maruz kaldığı rekabeti fazlaca abartmaya gerek yok. Çünkü Helvetik varlık yönetimi, pazar payındaki düşüşe kar-

şın aslında bu dönemde de gelişmeye devam etti. Altın çağındaki hızlı büyüme oranları geçmişte kalmasına rağmen bu servetler, 1980'li yıllardan günümüze kadar yine İsviçre'de yönetilmeye devam ettiler. Yaşlı kıtanın toplam finansal servet artışından –az bir farkla– daha hızlı büyüdüler. Eldeki en son resmî istatistiklere göre, 2013 sonbaharı itibarıyla, İsviçre'de bulunan yabancılara ait olan servet miktarı, 1 trilyon 800 milyar avrodur. Bu tutarın 1 trilyon avrosu Avrupalı zenginlere aittir ki bu rakam AB'nin toplam hanehalkı finansal zenginliğinin %6'sına karşılık gelmektedir. Bu oran, benim hesaplamalarıma göre bugüne kadar ulaşılmış en yüksek seviyedir. Dolayısıyla, İsviçre'nin artık vergi cennetleri arasında yeri olmadığını ilan etmek için henüz biraz erken çünkü İsviçre hiçbir zaman bugün olduğu kadar iyi bir durumda olmadı.

Grafik 1
Avrupalıların vergi cennetlerinde bulunan servetlerinin Avrupa hanehalkı toplam finansal servetine oranı %

Kaynak: Bergier Komisyonu, Volcker, İsviçre Merkez Bankası ve yazarın kendi hesaplamaları için bakınız birinci bölümün eki, http://gabriel-zucman.eu/files/Zucman2013LivreAnnexe.pdf.

Bunun yanı sıra, yeni vergi cennetleri ile İsviçre arasındaki rekabet, aslında sadece göstermelik bir rekabettir. İsviçre'yi, Asya'da ya da Karayipler'de ortaya çıkan bu yeni merkezleriyle karşılaştırmak, çok da anlamlı değildir çünkü örneğin, Singapur ve Cayman Adaları'nda bulunan bankaların büyük bir bölümü, İsviçre bankalarının yeni müşteriler kapmak amacıyla kurdukları iştiraklerinden başka bir şey değildir. Bankacılıkta müşteri sırrına yönelik olarak yürütülen mücadeleler sonrasında, –yabancı ülkelerle İsviçre arasında imzalanmış olan anlaşmalara istinaden– banka hesapları aslında sadece basit bir muhasebe oyunuyla –kâğıt üzerinde– Zürih'ten Hong Kong'a geçirilmektedir. Fazla göz önünde olmayan kimi emektar özel bankacının ve bir avuç asırlık kurumun da, ki zaten bu kurumların ortakları da şahsi servetleri üzerinde söz sahibidir, Nassau ve Singapur'da iştirakleri bulunmaktadır.

Virjin Adaları, İsviçre ve Lüksemburg

Bu şartlar altında vergi cennetleri, kendi aralarında rekabet etmekten ziyade, servet yönetimi faaliyetinin farklı aşamalarına odaklanma eğilimine girdiler. Önceleri, İsviçreli bankacılar müşterilerine bu hizmetin tamamını sunuyorlardı. Diğer bir ifadeyle, yatırım stratejisinin uygulamaya sokulması, menkul kıymetlerin saklanması, meşhur numaralı hesaplar aracılığıyla mevduat sahiplerinin gerçek kimliklerinin gizlenmesi olmak üzere servet yönetiminin her aşamasında faaliyet gösteriyorlardı. Bugün ise İsviçre'nin sorumluluğunda kalan, sadece menkul kıymetlerin saklanmasıdır. Bunun dışındaki diğer hizmetler, Lüksemburg, Virjin Adaları ya da Panama gibi hepsi de sembiyotik –or-

takyaşama tarzı– bir ilişkiyle faaliyet gösteren diğer vergi cennetlerine aktarılmıştır.

Bugün, büyük uluslararası servet yönetimi çarkı artık şu şekilde işliyor: Yatırımlar, çoğunlukla bankalar tarafından gerçekleştirilmiyor. Artık devir değişti; küçük yatırımcı devri kapandı. Olay, –bankacılarına alım/satım emri vermeden önce ellerinde tutmak istediği hisse senedi ve tahvilleri bizzat kendisi seçmek isteyen tasarruf sahiplerinden oluşan– küçük yatırımcı kapitalizminden çıktı. Bu görev, artık mesleğin erbabı olan yatırım fonu yöneticilerine devredilmiş durumdadır. Yatırım fonları, önce tasarruf sahiplerinin paralarını bir havuzda toplamakta; sonra da yatırımlarını dünya çapında yapmaktadırlar. Dolayısıyla, yatırım fonu yöneticileri, müşterilerine daha yüksek getiri elde etme şansı sunmaktadırlar. (Burada bahsedilen, ortalama olarak –kabul edilen belirli bir risk seviyesinde– en yüksek kârı getireceğine inandıkları yatırım fonlarını seçen ve bununla tatmin olmaya çalışan bireysel yatırımcıların elde edebilecekleri getiriye kıyasla daha yüksek bir getiridir.) Ayrıca bu fonlar artık çoğunlukla İsviçre'de de bulunmuyorlar. Avrupalıların bugün –en çok– yatırım yaptıkları fonların büyük bir bölümü diğer üç vergi cennetinde yer almaktadır: Lüksemburg, İrlanda ve Cayman Adaları.

"*Klasik*" yatırım fonları, meşhur "*Değişken Sermayeli Yatırım Ortaklıkları*" (DSYO) ve "*Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları*" (GYO), son yirmi yıldır, ağırlıklı olarak Lüksemburg'da faaliyet göstermektedirler. Yarım milyon nüfuslu bir mikro devlet olan Büyük Dükalık, bu fonlara en yoğun şekilde ev sahipliği yapan ABD'den sonraki ikinci ülkedir! Öğretici bir deneyim yaşamak istiyorsanız, bankacınıza tasarruflarınızı DSYO'da değerlendirmek istediğinizi söyleyin ve size verilen prospektüsü (tanıtmalığı) okuyun.

Neredeyse % 50 ihtimalle bu fonun merkezinin Lüksemburg olduğunu göreceksiniz. Küçük büyük her çeşit akrobatik yatırımı gerçekleştiren *hedge fonlar* ise daha çok Cayman Adaları'nda saklanmaktadırlar. Çünkü burada spekülatif (vurgun amaçlı) pozisyon alımlarını denetleyen mekanizmalar son derece esnektir. İrlanda ise, DSYO ve *hedge fonlar* dışında para fonlarının en çok tercih ettikleri yuvadır. Bu fon merkezlerindeki Avrupalı yöneticilerden pek çoğu Paris, Londra ya da Frankfurt gibi müşterilerine yakın olan yerlerde çalışmaktadırlar. Ancak bu fonlar, bulundukları vergi cennetinin yer aldığı ülkenin kanunlarına tabidirler. Peki, bu manevranın faydası nedir? Bu manevranın faydası, vergi kaçakçılarını cezalandırmak için yaratılmış olan farklı vergileri, tamamen hukuki yoldan bertaraf etmektir. Örneğin, Amerikan hisse senetlerine yatırım yapan Lüksemburg menşeili bir yatırım fonunu ele alalım. İki ülke (ABD ve Lüksemburg) arasındaki vergi anlaşması gereğince ABD, bu yatırım fonuna aktardığı kâr paylarından hiçbir vergi kesmemektedir. Diğer taraftan, Büyük Dükalık ise ne bu fonun topladığı ne de tasarruf sahiplerine dağıttığı kâr paylarını vergilendirmektedir. İrlanda ve Cayman Adaları'nda da durum aynıdır. Tüm bunlara, buralarda fon yaratmanın son derece düşük maliyetli olduğu gerçeğini de ekleyince, bu üç farklı *off-shore* merkezin neden bu kadar başarılı olduklarını kolaylıkla anlarız. İsviçre'de ise bu uygulamanın tersine, yatırım fonlarının dağıttıkları kâr payları %35 oranında vergiye tabidir. Peki, vergi kaçakçılığını önlemeye yönelik olan bu vergi nasıl bir sonuç ortaya çıkarmaktadır? İsviçre fonları günümüzde Lüksemburg'a transfer edilmişlerdir. Tasarruf sahipleri bugün Cenevre'deki hesapları üzerinden temel olarak Lüksemburg menşeili DSYO payları satın almaktadırlar.

Bununla beraber, İsviçre, hak sahiplerinin kimliklerinin gizlenmesi teknikleri ile ilgili uzmanlığı diğer vergi cennetlerine devretmiştir. Günümüzde, kara para aklama ile mücadele yasası gereğince, numaralı hesaplar artık yasaklanmıştır. Bu hesapların yerini mutemetlik hizmeti veren firmalar, vakıf hesapları ve paravan şirketler almıştır. 1960'lı yıllarda İsviçre'de açılmış olan gizli hesaplar bir rakam serisi ile ifade ediliyorlardı. Bugün ise bu hesaplar, finansal inovasyon mucizesi(!) sayesinde harf serisi halini almışlardır. Bir diğer ifadeyle, banka hesap özetlerinde "*12345 hesabı*" yerine, "*ABCDE şirketi*" ifadesi yer almaktadır; ancak bu iki durumda da gerçek hesap sahibinin kimliği saptanamamaktadır. Paravan bir şirketin kaydı eğer İsviçre'de değilse, mutlaka daha önce bahsi geçen diğer vergi cennetlerinden birindedir. Ayrıca, paravan şirketler, bu cennetlerde hızlı ve güvenli bir şekilde son derece de ucuza kurulmaktadırlar. Mutemetlik hizmeti veren firmalara ev sahipliği yapmak ise Birleşik Krallık'ın konfetilerinin* uzmanlık alanıdır. 2013 yılı itibarıyla, İsviçre hesaplarının %60'ından fazlası, ya Panama menşeili hayali şirketler ya İngiliz Virjin Adaları'nda kayıtlı mutemetlik hizmeti veren firmalar ya da Lihtenştayn Prensliği'nde bulunan vakıflar aracılığıyla, aynen bu şekilde tutulmaktadır. Buradaki temel sorun, Anglosakson mutemetlik şirketlerinin, müşteri sırrı konusunda herhangi bir rekabet yaratmamasıdır. Bilakis bu iki gizlilik yöntemi, uygulamada birbirinden ayrılamaz bir bütün haline gelmiştir.

---

* Burada yazar konfeti kelimesini –Napolyon'un, Fransa'nın denizaşırı topraklardaki eski kolonileri için kullandığı biraz da küçümseyici benzetmeye gönderme yaparak– İngiltere'nin eski kolonileri için kullanmaktadır. *–çev.*

Helvetik Konfederasyon uluslararası servet yönetimi çarkının içinde olmasına karşın eski egemen konumunu kaybetmiştir. Ancak burada iyice anlaşılması gereken, İsviçre'nin bugün hâlâ daha bu çarkın kalbinde yer almaya devam ettiği gerçeğidir. Bunun iki temel sebebi bulunmaktadır. Öncelikle, mevcut işleyiş düzeneğinin bütünü, İsviçre bankaları tarafından tasarlanarak oluşturulmuştur. Diğer bir ifadeyle, bahsi geçen hayali ve paravan şirketler, resmî olarak İngiliz Virjin Adaları'nda kayıtlı da olsalar, çoğunlukla Cenevre'de kurulmuşlardır. Bununla beraber, hangi yatırım fonunun alınacağı konusunda müşterilere tavsiyelerde bulunanlar da çoğunlukla yine Cenevreli bankacılardır. Vergi kaçakçılığına olanak sağlayan, ne hesapların Virjin Adaları'na geçişi ne de Lüksemburg aşamasıdır. Vergi kaçakçılığının oluştuğu yer İsviçre'dir. Paris'te açılmış bir hesap üzerinden, Büyük Dükalık'ta bulunan bir fona yatırım yapmak ya da bahsi geçen bu hesabı hayali bir şirkete transfer etmek, Fransa'da ne gelir ne de servet üzerinden dayanışma vergisi muafiyeti sağlar. Fransa'da bankalar, ellerindeki bilgileri vergi idaresi ile otomatik olarak paylaştıklarından, ne yapılırsa yapılsın, bu bankaların aracılığıyla vergi kaçırmak imkânsızdır. Aşırı zenginler, sadece İsviçre'nin sunduğu müşteri sırrı hizmeti sayesinde –gelir ve servetlerini beyan etmeyerek– vergi kaçırabilmektedirler.

İsviçre'nin Yeri: 1 Trilyon 800 Milyar Avro

Şimdi, bugünkü rakamlarla Helvetik Konfederasyon'da tutulmakta olan servetin detaylı bilançosuna gelelim. 1998'den beri, İsviçre Merkez Bankası (BNS) tarafından aylık olarak tutulan istatistikler elimizde mevcuttur. Eşi ben-

zeri olmayan bu verilere baktığımızda –ki dünyanın hiçbir ülkesinde buna benzer veriler üretilmemektedir– yakın bir tarihe kadar bu bilgilerin kimse tarafından kullanılmadıklarını görüyoruz.[7] Eldeki en son verilere göre –2013 sonbaharı itibarıyla– İsviçre'de bulunan yabancılara ait servet miktarı 1 trilyon 800 milyar avroya ulaşmıştır. Bu tutar, G-20 ülkelerinin, Nisan 2009'da toplanan Londra zirvesinde, bankacılıkta müşteri sırrı uygulamasının artık sona ermesi gerektiği kararının alındığı günden itibaren, %14 oranında artmıştır. Bu densiz gelişme karşısında şaşırmalı mıyız? Her yerde okuduklarımızın tersine, müşteri ve bankacılık sırrı –hiç ellenmemiş bir şekilde– aynen karşımızda durmaktadır. Elbette "küçük kaçakçılar" artık eskisi gibi tamamen güvende değiller. Aslında, küçük vergi kaçakçılarının paralarını güvenli bir şekilde kuytu köşelere gizleme şansları zaten uzun zaman önce ortadan kalktı. Örneğin İsviçre, özellikle UBS, bazı Amerikalı müşterilerin kimliklerinin tespiti konusunda, ABD ile işbirliği yapmayı kabul etti. Bugün bu işbirliği, diğer kurumları da içine alacak şekilde genişliyor. Ayrıca İsviçre, bir süredir –az gelir getiren ama çok göze batan– pek çok Alman ve Fransız vatandaşına miras kalan tasarruftan da kurtulmaya çalışıyor. Buna karşın, "küçük hesaplardaki" azalma, aşırı zenginlerin hesaplarında yaşanan patlamayla fazlasıyla telafi edilmektedir. Aşırı zenginler için ceza muafiyeti, kusursuz bir şekilde işlemeye devam etmektedir. Diğer bir ifadeyle, çok büyük ve ispatlanmış vergi kaçakçılığı vakaları hariç (örneğin eski banka çalışanlarının, üzeri örtülemeyecek kadar aleni ve

7 Gabriel Zucman, "The Missing Wealth of Nations: Are Europe and the U.S. Net Debtors or Net Creditors?", *Quarterly Journal of Economics*, 128 (3), 2013.

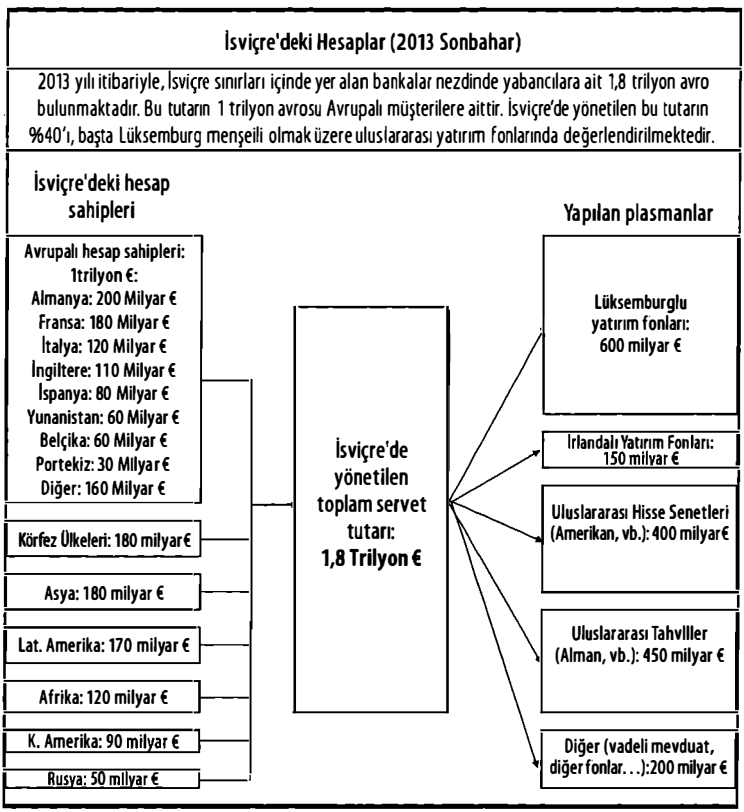
ciddi miktarlara varan bir kaçakçılığa ait detaylı itirafları gibi) bugün geçmişte olduğundan daha yoğun bir işbirliği olduğunu söylemek mümkün değil. Zaten, bu tarz itiraflar da çok nadiren –istisnai olarak– gerçekleşmektedir. Peki, o zaman bu servet sahipleri neden İsviçre'den kaçsınlar ki? Bankacılıkta müşteri sırrı konusu, sadece kötü bilgilendirilmiş gazete sütunlarında sona ermiştir. Gerçekte ise, aynen eskiden olduğu gibi devam etmektedir.

1 trilyon 800 milyar avro, elbette asgari bir tahmindir. Şüphesiz, BNS'nin verileri, İsviçre'de faaliyet gösteren bankaları, onların yurt dışındaki iştiraklerini ve buralarda tutulmakta olan servetlerin bütününü kapsayan, kaliteli ve güvenilir bilgilerden oluşmaktadır. Ancak mükemmel oldukları iddia edilemez; kaldı ki hiçbir ekonomik istatistik mükemmel değildir. Çünkü ekonomik istatistikler inşa edilirler. Bu nedenle hepsinin belirli bir kapsamı ve belli sınırlılıkları vardır. Önemli olan, bu kapsam ve sınırlılıkları anlamaktır. Bu noktada temel sorun, istatistikçilerin gerçekte bu fonlardan kimlerin faydalandığının tespitiyle ilgilenmemeleridir. Bu, iki sonuç doğurmaktadır. Öncelikle, İsviçrelilere ait olduğu zannedilen bazı varlıkların, gerçekte yabancılara ait hesaplar olduğudur. Çalışmamda bu sorunu göz önünde bulundurmaya gayret ettim ancak bunu düzeltmenin –tamamen tatmin edici– herhangi bir yolu bulunmadığı gibi teklif ettiğim düzeltmelerin yetersiz olduğuna inanmak için de her türlü neden mevcuttur.[8]

8 1 trilyon 800 milyar avro, İsviçre Merkez Bankası'nın (BNS), yanlışlıkla İsviçre'ye aitmiş gibi kaydetmiş olduğu 75 milyar avroyu da içermektedir. Tam rakam belki çok daha yüksek bile olabilir; hatta yüzlerce milyar avroya bile ulaşıyor olabilir. Bu da demek oluyor ki, İsviçre'de tutulan *off-shore* servetlerin toplam miktarı, gerçekte 2 trilyon hatta 2 trilyon 200 milyar avroya bile ulaşıyor olabilir.

Özellikle yabancılara ait olan varlıkların %60'ı İngiliz Virjin Adaları, Panama ve paravan şirketlerin kayıtlı olduğu diğer merkezlerde yer almaktadır. Dolayısıyla, İsviçre'de gerçekte kimlerin parası olduğunu anlayabilmek için birkaç hipotez[9] kurmak gerekmektedir.

Tablo 1

Kaynak: İsviçre Merkez Bankası (BNS) ve yazarın kendi hesaplamaları için bakınız birinci bölümün eki, http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/).

9 Bu konudaki tüm detaylar birinci bölümün ekinde mevcuttur. Bakınız http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/

Bu kısıtlamaya karşın, Tablo 1'de ortaya koymuş olduğum rakamlar bugün itibarıyla elde edilmiş en iyi rakamlardır. Çünkü hem resmî istatistiklere dayanmaktadırlar hem de İsviçre bankalarının tamamını kapsamaktadırlar. Bundan daha da önemlisi, çıkarları her zaman şeffaf olmayan hukuk büroları ya da danışmanlık firmalarının şaibeli uzmanlıklarından ziyade, açık bir yöntem üzerine kurulmuşlardır.

Bu tablodan çıkarılacak iki önemli sonuç vardır. Öncelikle, uzun zamandır inanılanın aksine, İsviçre'de bulunan varlıkların büyük bir bölümüne –toplam varlıkların %50-%60'ına– karşılık gelen 1 trilyon avrosu, Rus oligarklara ya da Afrikalı diktatörlere değil, halen daha Avrupalılara aittir. Burada açıkça karşımıza çıkan, Avrupa'nın dünyanın en zengin bölgesi olduğudur. Yaşlı kıtada bulunan kişisel servet toplamı, Rusya ve Afrika'daki servet toplamından on kat daha fazladır. Dolayısıyla, bu oranın *off-shore* servet oranlarına da aynı şekilde yansımasında şaşılacak bir şey yoktur. Burada, doğal olarak ilk akla gelen Konfederasyonun sınır komşusu olan üç ülkedir. İsviçre'de bulunan yabancılara ait servet tutarları arasında; Almanya 200 milyar avro, Fransa 180 milyar avro ve İtalya da 120 milyar avro ile başı çekmektedir.

Buradan çıkarılacak olan ikinci sonuç şudur: Sermayenin ağırlıklı olarak Avrupalılara ait olması, vergi kaçakçılığının, Afrika ya da genel olarak gelişmekte olan ülkeler için bir sorun teşkil etmediği anlamına kesinlikle gelmez. Afrika ve gelişmekte olan diğer ülkelerin İsviçre'deki varlık tutarları, ülke ekonomilerinin göreceli büyüklüklerine göre son derece kayda değer rakamlardır. Aynı zamanda, son yıllarda da endişe verici bir artış göstermektedir. Afrika kıtasının İsviçre'de toplam 120 milyar avrosu bulunmaktadır. Bu tutar

ABD'nin İsviçre'deki toplam hesap tutarından daha büyüktür. (ABD'nin GSYH'sinin Afrika kıtasının toplam GSYH'den yedi kat daha büyük olduğu dikkate alınırsa, bu rakam daha da göze batmaktadır.) Şüphesiz Afrika kıtası ülkeleri vergi kaçakçılığından en mağdur olan ekonomilerdir. Vergi kaçakçılığının sonuçları gelişmekte olan ülkelerde –zengin ülkelere kıyasla– çok daha vurucudur.

Bu aşamada akla gelen diğer bir soru ise, yabancıların saklı hesapları üzerinden ne gibi yatırımlar yaptıklarıdır. 2013 sonbaharı itibarıyla, mevcut durum şudur: İsviçre'de bulunan toplam 1 trilyon 800 milyar avronun sadece 200 milyar avrosu bankalarda vadeli mevduat hesabı olarak yatmaktadır. Geri kalan bölümü hisse senedi, tahvil ve özellikle de yatırım fonlarında değerlendirilmektedir. Burada aslan payını, 600 milyar avro ile Lüksemburglu fonlar almaktadır.

Aynı şekilde, İsviçreli bankaların en önemli müşterileri, varlıklarını çoğunlukla İngiliz Virjin Adaları'nda yer alan ve mutemetlik hizmeti veren kurumlarda ya da paravan şirketlerde tutan Avrupalı müşterilerdir. Bu kurumlar sayesinde, tıpkı numaralı hesapların kullanıldığı yıllarda olduğu gibi, hesaplarını gizleme imkânı yakalayan bu müşterilerin en çok tercih ettikleri plasman, yatırım fonlarıdır. Çünkü bu yatırım fonları üzerinden –hiçbir şekilde– vergi ödememektedirler. İsviçre'nin sağladığı müşteri gizliliği hizmeti ve Büyük Dükalık'ın bu konudaki esnek tutumundan istifade etmektedirler. Virjin Adaları, İsviçre ve Lüksemburg, bugün Avrupa'daki vergi kaçakçılığının kalbinde yer alan korkunç üçlüdür.

İKİNCİ BÖLÜM

Ulusların Kayıp Zenginliği

Bu bölümde, İsviçre örneğinin ötesine geçerek, meseleye küresel bir perspektiften bakmaya çalışalım. Aşırı zenginlerin, tüm vergi cennetleri üzerinden gerçekleştirdikleri vergi kaçakçılığının maliyeti ne kadardır? Elimizdeki veriler, bu soruya kesin bir cevap verebilmek için elbette son derece yetersizdir. Ancak bu bölümde sunmuş olduğum rakamlar, bugüne kadar yapılmış olan en detaylı incelemeye dayanmaktadır. Bu çalışma, daha önce kimse tarafından –aynı anda toplu bir şekilde– incelenmemiş, devasa bir istatistik dağı üzerine kurulmuştur.

Bu araştırma, vergi kaçakçılığının boyutu üzerindeki gizem perdesini ortadan kaldırmaktadır. Bunu da, yüzlerce gb boyutundaki bölük pörçük çalıntı bilgisayar dosyasından ya da kamuya sızan birtakım verilerden çok daha etkin bir şekilde yapmaktadır. Bu inceleme, vergi kaçakçılığı denilen bela ile mücadelede sağlam bir ilerleme sağlamaktadır. Mükemmel olmamalarına karşın, vergi cennetlerine karşı uygulamaya konulacak olan yaptırım tutarlarını ancak bu tahminî veriler üzerinden hesaplayabiliriz.

Hanehalkı Finansal Servetinin %8'i

Bu aşamada, gerekli değerlendirmeyi yapabilmek için iki konuya açıklık getirmek durumundayız. Bunlardan ilki dünya çapında vergi cennetlerinde tutulan servet miktarıdır. İkincisi ise, eğer bu servetler düzgün bir şekilde beyan edilmiş olsalardı, ne kadar ek vergi geliri getirirlerdi sorusuna yaklaşık –tahmini– bir cevap bulunmasıdır. Şimdi sırasıyla bu iki sorunu ele alalım.

Off-shore zenginliklerin boyutu üzerine yapmış olduğum hesaplamalar, dünya çapındaki hanehalkı finansal servetinin yaklaşık %8'inin vergi cennetlerinde bulunduğunu göstermektedir. Peki, somut olarak bu ne anlama gelmektedir? Hanehalkı finansal serveti denildiğinde bahsedilen: banka hesapları, hisse senedi ve tahvil portföyleri, yatırım fonu katılım payları ve dünyanın dört bir yanında yaşayan şahısların ellerinde tuttukları hayat sigortası sözleşmelerinin toplamından, bu şahısların borçlarının çıkarılmasından sonra geriye kalan net rakamdır. Fransa'da *Insee*, ABD'de ise *Fed* gibi kurumlarca yayımlanmış olan servet hesaplamalarına göre, bu rakam 2013 sonu itibarıyla 73 trilyon avroya ulaşmaktadır.[1] Hesaplamalarıma dayanarak, 73 trilyon avro tutarındaki bu toplam servet miktarının %8'inin (yani 5 trilyon 800 milyar avroluk bölümünün) vergi cennetlerinde tutulmakta olduğunu tahmin ediyorum. Bu oldukça ciddi bir tutardır. Karşılaştırmak gerekirse, Avrupa'da yaşanan krizde temel rol oynamış olan Yunanistan'ın dış borcu, sadece 230 milyar avrodur.

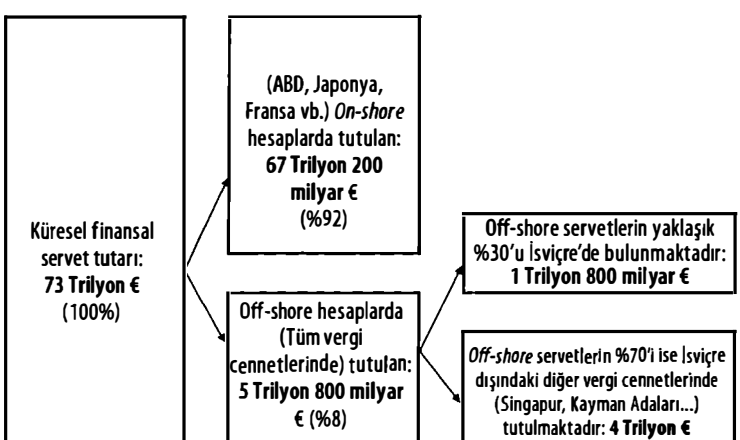
1 Bakınız Thomas Piketty ve Gabriel Zucman, "Capital is back: Wealth-Income Ratios in Rich Countres (1700-2010)". Bu makalede yer alan tahminler vergi cennetlerinde bulunan tutarları içermemektedir. Bu rakamları buna göre sonradan tamamladım. Bakınız http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/

Daha önce gördüğümüz gibi, İsviçre'de açılmış olan hesaplarda yer alan varlıklar, 1 trilyon 800 milyar avro tutarındadır. Bu rakam, toplam *off-shore* servetlerin üçte birine karşılık gelmektedir. Geri kalan kısmı ise, aşırı zenginler için özel bankacılık hizmeti veren Singapur, Hong Kong, Bahamalar, Cayman Adaları, Lüksemburg, Jersey gibi diğer vergi cennetlerinde yer almaktadır. (Bakınız Tablo 2.) Ancak İsviçre ve diğer vergi cennetleri arasında ayrıma gitmenin fazla bir anlamı olmadığını tekrar etmekte yarar var. Singapur ya da Hong Kong'da kayıtlı hisse senetlerinin büyük bölümü, aslında İsviçre bankaları tarafından –hatta doğrudan Zürih ve Cenevre'den– yönetilmektedir.

Tablo 2

Vergi Cennetlerindeki Finansal Servet Tutarları (2013)

2013 yılında, hanehalkı finansal servetlerinin ortalama olarak %8'i (dünya ortalaması) vergi cennetlerinde tutulmaktadır. (Üçte biri İsviçre'de olmak üzere)

Kaynak: Ülkelerin ulusal servet hesapları, İsviçre Merkez Bankası ve yazarın hesaplamaları için bölüm ikinin ekine bakınız, http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/

Peki, elde edilen bu sonuçlara nasıl ulaşıyoruz?[2] Her şey çok basit bir gözlemle başlıyor. İsviçre örneğinde son derece açık bir şekilde göze çarpmasına karşın, nadiren yapılan –ve aslında çok da basit– bir gözlemle. Servet sahipleri, ellerindeki milyonlarca dolar tutarındaki serveti, vergi cennetlerinde çok cüzi miktarlarda getiri sağlayan– hatta bazen de hiç getiri sağlamayan– hesaplarda uyusun diye tutmuyorlar. Bu servet sahipleri, Paris ve Madrid bankalarındaki hesapları üzerinden ne yapıyorlarsa, *off-shore* hesaplarıyla da aynısını yapıyorlar; yani menkul kıymetler (hisse senedi, tahvil ve özellikle de yatırım fonu katılım payları) satın alıyorlar. Diğer bir ifadeyle, vergi cennetlerinde tutulan paralar uyumuyorlar. Uluslararası finansal piyasaları besliyorlar. Ancak bu yatırımlar, ülkelerin uluslararası pozisyonlarında bazı anomaliler (sapaklıklar) yaratmaktadır. Bu anomaliler, özellikle ülkelerin karşılıklı olarak tuttukları aktif-pasif pozisyonlarıyla ilgili istatistiklerde açıkça göze batıyor. Bu durumu basitçe ortaya koymak için, bir örnek ele alalım. Farz edelim ki, bir Fransız vatandaşı İsviçre'de bulunan bir banka hesabında, ABD menşeili hisse senetleri (mesela Google hisseleri) tutuyor olsun. Bu durumda kayıt altına alınan nedir? Bu durum, ABD açısından bir pasif kaydıdır çünkü Amerikalılar bir yabancının elinde, ülkelerine ait bir hisse senedini tuttuğunu görmektedirler. Diğer yandan buna karşılık olarak İsviçre ne kaydetmektedir? Hiçbir şey. Bu durum, İsviçre'ye aktif olarak yazılmamaktadır. Çünkü her ne kadar Helvetik muhasebeciler, Google hisselerinin İsviçre'deki hesaplarda bulunduklarını görseler de, bu varlıklar Fransız yatırımcıya ait senetler olarak kaydedilmişlerdir. Bu nedenle Helvetik Konfederasyonun ülke pozisyonunda aktif olarak görülmemektedir. Diğer taraftan, bu

2 Uyguladığım metodu detaylı bir şekilde incelemek için bakınız kitabın ikinci bölümünün ekine ve Gabriel Zucman, *The Missing Wealth of Nations: Are Europe and the U.S. Net Debtors or Net Creditors?*

senetlerle ilgili olarak Fransa'da da herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Fransa Merkez Bankası, ABD üzerinde bir alacak kaydetmek durumundadır ancak bunu yapması mümkün değildir. Çünkü hangi Fransız vatandaşının Cenevre'deki hesabında Google hisse senedi tuttuğunu bilmenin herhangi bir yolu yoktur.

Görüldüğü gibi, burada bir anomali ortaya çıkmaktadır. Çünkü küresel olarak bakıldığında, alacak (aktif) kaydından daha çok borç (pasif) kaydı bulunmaktadır. İstatistiklerde ne kadar geriye gidilirse gidilsin, ortada büyük bir boşluk olduğu görülmektedir. Ulusların aktif hesaplarında, pasif hesaplarında kayıtlı olandan daha fazla menkul kıymet bulunmaktadır. Bu durum, sanki dünyanın bir bölümü Mars[3] tarafından ele geçirilmiş gibi bir izlenim yaratmaktadır. Benim vergi cennetlerinde tutulan servet tutarlarını hesaplamalarımın temel çıkış noktasını, işte bu dengesizlik oluşturmaktadır.

Lüksemburg Denilen Dipsiz Finansal Kuyu

Bu aşamada akla gelen temel soru şudur: Aktif-pasif kayıtları arasındaki bu farkın *off-shore* hesaplarda tutulan miktarları yansıttığından nasıl emin olabiliriz? Diğer bir ifadeyle, bu farkın, ilgisiz başka hesap hatalarından kaynaklanmadığını nasıl bilebiliriz? Bu sorunun cevabı çok basittir. Üstelik tam da bu noktada, inceleme heyecan verici bir hal almaktadır. Para aslında, öyle tesadüfen kaybolmamakta, bilakis belirli bir vergi kaçırma şemasını takip ederek izini kaybettirmektedir. Dilerseniz, Lüksemburglu istatistikçilere, dünya üzerinde işlem gören Lüksemburg menşeili yatırım

3 Philip Lane ve Gian Maria Milesi-Ferretti, "The External Wealth of Nations Mark II: Revised Estimates of Foreign Assets and Liabilities, 1970- 2004", *Journal of International Economics*, Vol. 73, 2007.

fonlarının toplam miktarını soralım. Cevapları, 2013 başı itibarıyla 2 trilyon 200 milyar avrodur. Şimdi, her ülkenin aktifinde kayıtlı bulunan Lüksemburg menşeili yatırım fonu katılım paylarının toplamına bakalım. Prensip olarak bu rakamın da tam olarak 2 trilyon 200 milyar avro olması gerekir. Oysaki bu tutar ancak 1 trilyon 200 milyar avrodur, o da yaklaşık olarak. Diğer bir ifadeyle, dünya istatistikleri içinde 1 trilyon avronun sahibi tespit edilememektedir. İşte rahatsız edici olan, budur. Aynı sorun, yatırım fonlarının yuvalandığı diğer iki büyük merkez olan İrlanda ve Cayman Adaları'nda da görülmektedir. Bu iki ülkede bulunan DSYO ve *Hedge Fonlar,* milyarları yönetmektedir ancak bu paraların kimlere ait olduğu bilinmemektedir. Dünya kayıtlarındaki aktif-pasif dengesizliğinin kaynağı budur.

Daha önce de gördüğümüz gibi, İsviçre'de hesabı olanların tercih ettikleri plasmanlar, özellikle Lüksemburglu ve İrlandalı yatırım fonu katılım payı alımlarından oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ayrıntılı bir şekilde baktığımızda, istatistiksel anomaliler aslında özel kişiler tarafından –vergi cennetlerindeki hesapları üzerinden– yapılan plasmanlardan başka bir şey değildir. Bu nedenle, hanehalklarının *off-shore* portföy miktarları hakkında mantıklı bir hesap yapabilmek için, 2013 itibarıyla 4 trilyon 800 milyar avroya ulaşmakta olan bu aktif-pasif dengesizliği, yaklaşık da olsa bir fikir vermektedir.

Oluşturulma esası itibarıyla, bu yöntemin tespit edebildiği tek servet tipi menkul kıymetlerdir. Mesela bu yöntem, bankalarda bulunan vadeli mevduat hesapları hakkında bir fikir vermemektedir. İsviçre örneğinde, bu rakam toplam mevduat tutarının dokuzda birine (1800/200 milyar avroya) karşılık gelmektedir. Yine de, İsviçre'nin sağladığından daha fazla

faiz getirdiklerinden dolayı, bu tür vadeli hesapların İsviçre dışındaki diğer vergi cennetlerinde daha büyük bir oranda bulunduklarını düşünmek için elimizde yeterli sebep bulunmaktadır.

Uluslararası Ödemeler Bankası (BRI) ve merkez bankalarından gelen veriler, özel kişilerin saklı banka mevduat hesaplarında 2013 itibarıyla tahminen 1 trilyon avro olduğunu göstermektedir. *Off-shore* hesaplarda bulunan, özel kişilere ait servet toplamı 5 trilyon 800 milyar avroya (yani 7 trilyon 500 milyar dolara) ulaşmaktadır. Bunun 1 trilyon avrosu, az çok uyumakta olan mevduat hesapları şeklinde tutulmaktadır. 4 trilyon 800 milyar avrosu ise hisse senedi, tahvil ve uluslararası DSYO hesaplarında yatmaktadır. Bu rakam, dünya hanehalkı finansal servetinin %8'ine karşılık gelmektedir.

Açık olmak gerekirse, burada bahsedilen tutar, mutlak bir matematiksel gerçeklikten ziyade sadece yaklaşık bir tahmindir. Buna karşın, şu an için, ülkelerin uluslararası yatırım rakamları ile İsviçre'de tutulmakta olan servet miktarıyla bu servetin yapısıyla ilgili resmî verilerle tutarlılık gösteren elimizdeki tek rakamdır.

7,5 Trilyon mu Yoksa 21 Trilyon mu?

Özellikle, 2012 yazında tüm dünya gazetelerinin manşetlerinde 21 ila 32 milyar dolar olarak yer alan James Henry'nin tahmini rakamı, benim tahminlerimden üç ila dört kat daha fazladır. Henry'nin ilan ettiği bu tutar, bana aşırı görünüyor. Kısaca bunun nedenini açıklamak isterim. Henry, 21 trilyon dolar rakamına ulaşmak için iki aşamadan geçiyor.[4] İlk olarak, uluslararası banka mevduat toplamından yani Alman

4 James Henry, "The price of offshore revisited" , TJN, 2012

şirketlerinin Fransız bankalarındaki ya da İngiliz hanehalkının İsviçre bankalarındaki cari hesap toplamından yola çıkıyor. BRI'nın rakamlarına göre bu tutar, yaklaşık olarak 7 trilyon dolardır. Daha önce gördüğümüz gibi servet sahipleri paralarını, vergi cennetlerine uyusun diye yatırmıyorlar. Vergi cennetlerine yatırdıkları paralarla aslında finansal yatırım yapıyorlar. Bu yatırım rakamlarına ulaşmak için Henry, toplam banka mevduat miktarını üç ile çarpıyor. Bunu yaparken de danışmanlık firmaları tarafından yapılmış çalışmaları temel alıyor. Bu danışmanlık firmalarına göre, genel olarak, servet sahiplerine ait finansal varlıkların üçte biri, cari hesaplardan, üçte ikisi de hisse senedi, tahvil ve yatırım fonu katılım payı kompozisyonundan oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 21 trilyon dolar rakamı, "yedi çarpı üç eşittir yirmi bir" yöntemiyle bulunuyor. Bu yöntem, herkesin ulaşabileceği istatistiklere dayanarak ve şeffaf kanıtlarla desteklenmiş bir tartışmaya imkân verecek şekilde açıklığa kavuşturulmayı hak ediyor. Diğer yandan, bu yöntem yine de tatmin edici değildir. Her şeyden önce 7 trilyon rakamı, vergi cennetlerinde tutulan hanehalkı cari hesap toplamı olarak fazlasıyla abartılı bir rakamdır. Ayrıca bu rakam tamamen yasal olarak faaliyet gösteren pek çok şirketin mevduat tutarlarını da içermektedir. Örneğin, zaman zaman Alman şirketleri Paris'te hesap açmak ihtiyacı duyabilirler ya da Cayman Adaları'ndaki *hedge fonlar* çoğunlukla nakitlerini Londra'da ya da New York'ta tutmaktadırlar. Telaffuz edilen bu rakamları korkunç bulabiliriz ama bunların, aşırı zenginlerin müşteri sırrı uygulaması sayesinde gerçekleştirdiği vergi kaçakçılığı ile hiçbir ilgisi yoktur.

BRI, 7 trilyon dolar olan uluslararası cari hesap tutarının ne kadarlık bir bölümünün potansiyel vergi kaçakçılarına

ait olduğunu maalesef ortaya koyamıyor. Ancak bu, temel sorunu görmezden gelmek ve yurt dışında tutulan paranın %100'ünü sanki onlara aitmiş gibi göstermek için bir gerekçe olamaz. Finansal küreselleşme, vergi kaçakçılığına indirgenemez. Bu konuda uygulanacak olan en titiz ve sağlam ilerleme yöntemi, her ülkenin merkez bankasının yayımladığı verilere başvurmaktır. Bu veriler, ülkelerin çoğunda hesapların büyük bölümünün aracı şirketlere, sigortacılara, yatırım fonlarına ya da finansal olmayan diğer şirketlere ait olduklarını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bu hesaplar, mutemetlik firmalarının ya da hayali şirketlerin arkasına saklanan şahsi hesaplar değildir.

Menkul kıymet portföylerine gelince buradaki sorun ise şudur: Eğer James Henry'nin tahmin ettiği bu varlıklar, 14 trilyon dolar gibi bir seviyeye ulaşmış olsaydı, aktif ve pasif dengesizliğinin bugün gözlemlediğimizden iki kat daha fazla olması gerekirdi. Çünkü bir ülkenin, başka ülke vatandaşları tarafından tutulan tüm menkul kıymet hesapları, o ülkenin pasif hanesine kaydedilmekte ancak bunları ellerinde tutan yabancıların ülkelerinin aktif hanesine kaydedil(e)memektedir. Henry, bize çalışmasının hiçbir bölümünde, kendisinin tahmin ettiği rakamlarla, bu konu hakkında elimizde bulunan mevcut verilerin nasıl bağdaştırılabileceğini açıklamıyor. Bunu açıklamak için mutemetlik firmaları, hayali şirketler, vakıflar ve benzeri holdinglerden bahsetmeye de gerek yok. Çünkü bu kurumlar kendi kendilerine zenginlik yaratamazlar. Bu kurumlar, sadece kalkandır. Onların zenginlik kaynağı, kendilerine devredilmiş olan menkul kıymetlerdir. Bu kıymetler, *off-shore* hesaplara geçtikleri andan itibaren ülkelerin pasif hanesine kaydedilmelerine karşın, aynı şekilde aktif hanesine işlenmemektedirler. Bu durum, özel kişilerin

şahıs hesaplarında da aynen bu şekildedir. Bu tutarlar, benim tahmin ettiğim rakam içinde yer almaktadırlar.

Asgari Bir Tahmin

2013 itibarıyla, dünyadaki hanehalkı finansal servetinin %8'i olan ve 5 trilyon 800 milyar avro olarak tahmin ettiğim tutar bana, James Henry'nin ya da başkalarının onlarca trilyon doları bulan tahminlerinden daha inandırıcı görünüyor. Buna karşın bu, şüphesiz asgari bir tahmindir. Bunu kabul ediyorum. Uygulamış olduğum yöntem, aslında bir dizi servet kalemini kapsamamaktadır. Örneğin, Cayman Adaları ya da İsviçre'deki banka kasalarında tutulan banknot tutarları, finansal servet olarak kaydedilmemiştir. 2013 yılı başı itibarıyla, dünya üzerinde dolaşımda olan 100 dolar banknotlarının toplam değeri 863 milyar dolar; 500 avro banknotlarınınki ise 290 milyar avrodur. Bu tutar, Yunanistan gibi bir ülkenin bir yıllık milli gelirini satın almaya fazlasıyla yeter. Diğer taraftan, finansal krizin başından itibaren piyasada dolaşan bu iki banknot (100 dolar ve 500 avro) ciddi oranda artmıştır. Gayet iyi bilindiği gibi büyük banknotlar, vergi veya uyuşturucu kaçakçılarına ya da diğer her türlü suç örgütü üyelerine aittir. Hayatınızda kaç kez 500 avroluk banknot kullandınız?

Sorun, bu paraların tam olarak nerede tutulduklarını kestirmenin zorluğudur. ABD'deki en iyi tahminler, 100 dolar banknotlarının yaklaşık %70'inin ABD sınırları dışında bulunduğunu göstermektedir.[5] Diğer yandan, bilinen bir diğer gerçek de, ABD dışında tutulan bu oranın önemli bir bölümünün Virjin Adaları'ndan ziyade Arjantin ve Rusya'da dolaşım-

5 Ruth Judson, "Crisis and Calm: Demand for U.S. Currency at Home and Abroad from the fall of the Berlin wall to 2011" Çalışma Belgesi, Board of Governor of the Federal Reserve System, 2012.

da olduğudur. Arjantin ve Rusya, 1990'lardan itibaren üzerinde Benjamin Franklin portresinin bulunduğu bu banknotlara en düşkün iki ülkedir. Aynı şekilde, 500 avroluk banknotların büyük bir bölümü de İspanya'da bulunmaktadır. Dolayısıyla, vergi cennetlerinde bulunan toplam nakit tutarın 300 milyar avroyu geçmesi zayıf bir ihtimaldir. Vergi cennetlerinde nakit olarak tutulan bu tutarın, *off-shore* servet toplamının yirmide biri olduğunu tahmin ediyorum.

Diğer yandan, vergi kaçakçıları gayet rahatlıkla İsviçre'deki ve Lüksemburg'daki finansal kurumlar nezdinde hayat sigortası sözleşmeleri imzalayabilirler. Özel bankalardaki uygulamadan farklı olarak, sigorta şirketlerine emanet edilen fonların tamamı bu şirketlerin bilançolarında kayıtlıdır. Özellikle, hayat sigortası sözleşmelerinde "hesap birimi" olarak tutulan menkul kıymetler –ki burada tasarruf sahipleri yapmak istedikleri yatırımları, içerdiği riski kabul ederek kendileri seçerler– sigorta şirketlerinin aktifine kaydedilir. Eninde sonunda da bunlar, sigorta şirketlerinin kayıtlı olduğu ülkenin aktifine yazılırlar. Dolayısıyla, ülkelerin uluslararası piyasalardaki pozisyonunda anomaliye neden olmadıkları için, bu tutarlar benim tahmin ettiğim rakamın içinde yer almamaktadırlar.

Eldeki veriler, bu sorunun birincil olmadığını göstermektedir çünkü *off-shore* sigorta şirketlerindeki fonlar henüz küçük rakamlardır. Bu durum, aslında çok da şaşırtıcı değildir. Müşteri sırrı prensibi sayesinde vergi ödememe imkânı bir kenarda durduğu sürece, hayat sigortası yapmak nerdeyse anlamsız hale gelmektedir. Menkul kıymetli hayat sigortası sözleşmelerinin tek faydası, finansal servet ile gerçek sahibinin arasına, bir gizlilik perdesi daha eklemesidir. Paravan şirketler, mutemetlik firmaları ve vakıflar bu görevi zaten gayet güzel bir şekilde ve ucuza yerine getirmektedirler. "Avro"

cinsinden yapılan bu tip standart sözleşmelerde sigorta şirketi, finansal piyasaların başına ne gelirse gelsin, müşterilerine belirli bir miktar getiri sağlamayı garanti eder. Dolayısıyla, bu sözleşmeler genellikle çok cüzi bir getiri sağlarlar. Buna karşın, en güncel istatistikler, Lüksemburglu hayat sigortalarında ciddi bir patlama yaşanmakta olduğunu göstermektedir. Kim bilir belki de, 2020 yılında Büyük Dükalık'ın sigortacıları, büyük küresel servet yönetimi çarkında, Panamalı paravan şirketlerin yerini alabilirler.

Nihayetinde, tahminde bulunduğum bu tutar, vergi cennetlerinde bulunan ve finansal olmayan zenginliklerin miktarı hakkında hiçbir şey söylememektedir. Yani öne sürdüğüm rakamlar, Şeysel Adaları'nda satın alınan küçük adacıklar, Cayman Adaları'nda kayıtlı yatlar, İsviçre'deki dağ evleri ya da Dubai'de kasalarda tutulan sanat eserleri gibi finansal olmayan servetleri içermemektedir. Bunların hiçbiri göz ardı edilebilecek zenginlikler değildir ancak yine de aklımızda tutmamız gereken büyük servetlerin ciddi bir bölümünün menkul kıymetlerden oluştuğu gerçeğidir. Birinin tüm servetini bir yata yatırması, zaman zaman karşımıza çıksa da, nadir görülen bir durumdur. Kapitalizmin altın kurallarından biri, servet eşiğinde yukarıya çıkıldıkça, finansal servetin, toplam servet içindeki payının daha önemli hale gelmesidir. Gerçek anlamda ekonomik ve sosyal güç, üretim araçlarına sahip olmaktır. Bu hakkı teslim eden ise, menkul kıymetlerdir.

Sonuç olarak öne sürmüş olduğum % 8 oranının doğru olması ihtimali büyüktür. Tam olarak doğru olan rakam ise, tüm servet kalemleri eklendiğinde bulunacaktır. Bu oranın, belki %10 ya da %11'e ulaşacağı düşünülebilir. Bu da, 2013 rakamlarıyla en fazla 8 trilyon avro eder, daha fazla değil.

130 Milyar Avroluk Vergi Geliri Kaybı

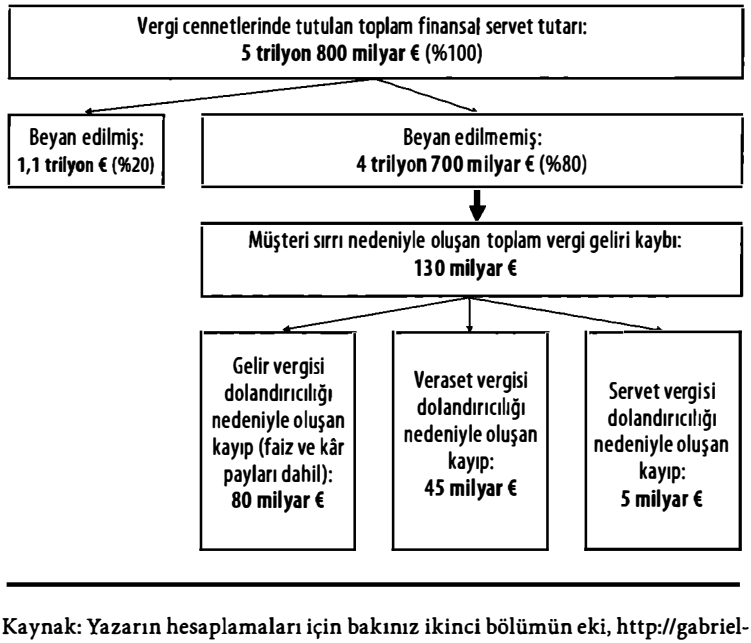
Burada bahsedilen servetler, ciddi tutarlara varan ve tahammül edilmez bir vergi geliri kaybını tetiklemektedirler. Bu vergi kaybına derhal şimdi bir son vermek mümkündür. Mevcut durumda, aşırı zenginlerin kaçırdıkları vergiler, her sene devletlere 130 milyar avroya mal olmaktadır. İsviçreli bankacıların, zaman zaman iddia ettiklerinin tersine, *off-shore* hesapların büyük bölümü, vergi otoritelerine beyan edilmemektedir. Burada, ne sınır ötesinde çalışan göçmenlerin cari hesaplarından ne de yurt dışı seyahatlerde kullanılmak üzere açılmış olan hesaplardan bahsediyorum. Bu rakamların hiçbiri öne sürdüğüm %8 oranına dâhil edilmemiştir. Bu hesapların büyük bir bölümü, yasalara harfiyen uygun olarak beyan edilmiş yatırım hesaplarıdır. Burada bahsedilen hesaplar, üzerinden yatırım fonu plasmanı yapılan ve hisse senedi satın alınan yatırım hesaplarıdır. Peki, nasıl biliyoruz bunu? Bir kez daha İsviçre'den gelen resmî istatistikler sayesinde.

2005 yılından beri İsviçre'deki hesabı üzerinden faiz getirisi elde etmekte olan Avrupalıların önünde iki seçenek durmaktadır: Ya sahip oldukları bu hesaplarını beyan edecekler ya da hesaplarının gizliliğini korumaya devam edecekler. Ancak, bu ikinci şıkkı seçmeleri durumunda, bankacılar tarafından uygulanacak olan %35 oranında bir vergiye maruz kalmayı doğrudan kabul etmiş sayılırlar. Bu uygulamaya geçildikten sonra gözlemlenen, eldeki son verilere göre, bu varlıkların sadece %20'sinin beyan edilmiş olduğudur. Geri kalan hesap sahipleri, kimliklerinin açıklanmasını reddetmişlerdir. Dolayısıyla, buradan benim anladığım *off-shore* servetlerin %80'inin beyan edilmediği hipotezidir. Bu tutar ise, 2013 itibarıyla 4 trilyon 700 milyar avrodur.

Tablo 3

Bankacılıkta müşteri sırrı uygulamasının küresel maliyeti (2013)

Müşteri sırrı nedeniyle kaçırılan verginin 2013 yılı itibariyle, dünya ülkelerine maliyeti 130 milyar avrodur.

Kaynak: Yazarın hesaplamaları için bakınız ikinci bölümün eki, http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/

Bu müşteri hesap gizliği uygulamasının tetiklediği vergi geliri kayıpları ne kadardır? Bu servetler, pek çok ülkede, vergi mükellefi olan sahipleri hayatta oldukları sürece, doğrudan vergilendirilmemektedir. Vergilendirilebilen sadece bu servetlerin sağlamış oldukları getirilerdir. Burada yine, İsviçre'de ya da diğer vergi cennetlerinde tutulan paranın neredeyse hiçbir getiri sağlamadığına dair akıllardaki yaygın efsanenin başını ezmek gerekir. Vadesiz mevduat hesaplarının faiz getirisi belki % 1,25'ten daha fazla olmayabilir ama akılda

tutulması gereken bu tip hesapların, milyonerlerin yatırımları için en çok tercih ettikleri plasman olmadığıdır. Ayrıca bu oran, servet üzerinden kazanılan ortalama gelir hakkında hiçbir şekilde temsilî bir fikir de vermez.

Dünya çapında kişisel sermayenin son on yıldaki ortalama getirisi tüm aktif kalemleri –yani finansal hisse senetleri, borç senetleri, taşınmazlar, banka mevduat hesapları– dâhil, yıllık %5 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran (1980-1990) zaman diliminde %6 olarak gerçekleşmiştir. Hesaplanan bu oran; faiz, kâr payı ve artı değeri de içermektedir ve enflasyondan arındırılmış net orandır. Bu noktada iyice anlamamız gereken, Thomas Piketty ile beraber ortaya koyduğumuz bu rakamın, belli başlı ülkelerin ulusal muhasebe verileri kullanılarak hesaplanmış olduğu[6] ve sağlam bir başlangıç noktası oluşturduğudur.

Vergi cennetleri üzerinden vergi kaçıranlar, yatırım fonları başta olmak üzere yatırımlarını gerçekleştirmekte ve dünyanın dört bir köşesinden sermaye satın almaya devam etmektedirler. (Asya'dan hisse senetleri, ABD'den hazine bonosu, İngiltere'den gayrimenkul ya da hammadde gibi.) Reel %5'lik getiri oranı, bildiğimiz çeşitlendirilmiş büyük fonların getirisi ile tamamen tutarlıdır.

Son 10 yıl boyunca, temkinli fonlar –yani en az %40'ı, az riskli tahvillerden oluşanlar– ortalama olarak yıllık –enflasyondan arındırılmadan– %6 oranında bir getiri sağladılar. Diğerleri ise, yani uluslararası hisse senetlerine daha fazla yatırım yapıp, biraz daha fazla risk alanların getirisi ise bu dönemde %8 olarak gerçekleşti. Aşırı zenginlere ayrılmış olan h*edge fonların* ortalama getirileriyse, %10'u geçmekte-

6 Thomas Piketty ve Gabriel Zucman, "Capital is Back: Wealth-Income Ratios in Rich Countries 1700-2010", http://gabriel-zucman.eu/files/PikettyZucman-2013RevQJE.pdf

dir. Enflasyondan arındırılmış %5 reel getiri oranı üzerinden, tüm ülkelerin yürürlükteki vergi oranlarını dikkate alırsak, müşteri gizliliği prensibi sayesinde gerçekleşebilen vergi kaçağı miktarının 2013 yılı rakamlarıyla 80 milyar avroya ulaşmakta olduğunu görürüz.

Bu vergi kaçağına –öncelikle veraset vergisi üzerinden yapılan olmak üzere– iki kalem daha eklemeliyiz. Vergi cennetlerinde tutulan servetlerin yaklaşık %3'ü, her sene el değiştirmektedir. Büyük tutarlardaki bu veraset işlemleri, ortalama olarak %32 oranında vergiye tabidir. Diğer taraftan, ülkeler arasında bu konuda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Hatta bazı ülkeler, miras işlemlerini vergilendirmekten tamamen vazgeçmişlerdir. Bu da yıllık olarak 45 milyar avro tutarındaki önemli bir gelir kaybına neden olmaktadır. Bununla beraber, Fransa gibi bazı ülkeler, servet üzerinden dayanışma vergisi adı altında bir vergi daha alarak servet sahiplerinin servet stoğunu hayatta oldukları süre içinde vergilendirmektedirler. Bu nedenle, örneğin Fransa'da, 5 milyar avroyu bulan üçüncü bir vergi kaybına daha maruz kalınmaktadır. Toplamda vergi cennetleri yüzünden devletlerin maruz kaldıkları vergi kaybı yıllık olarak 130 milyar avroyu bulmaktadır.

Burada unutulmaması gereken konu, bu maliyetlerin ihtiyatlı hipotezler temel alınarak hesaplanmış olduğu ve yalnızca müşteri gizliliğinin neden olduğu vergi kaçağına odaklandığıdır. İsviçre'ye ya da diğer merkezlere ulaşan paranın bir bölümünü, çalışma izni olmadan işçi çalıştırma, rüşvet, sahte fatura ve benzeri bazı kayıt –yasa– dışı faaliyetlerden elde edilen paradır. Bu faaliyetlerden kaynaklanan kayıpları bilmiyorum ve dikkate almıyorum. Bu iki farklı tip vergi kaybının birbirinden ayrılamaz olmasına karşın çalışmamda tam olarak ve sadece müşteri gizliliğinden kaynaklanan kayıplara

odaklanıyorum. Çalıp çırptıkları miktarları saklayabilecekleri-nden emin olmak, sadece hırsızları cesaretlendirir. Pratik bir bakış açısıyla yaklaştığımızda *off-shore* hesaplarda tutulan fonların kaynağını tam olarak tespit etmenin maalesef herhangi bir yolu bulunmamaktadır. Mevcut şartlarda, uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetlerden kazanılan servet ile aşırı zenginlerin kaçırdıkları vergiyi birbirinden ayırmanın imkânı yoktur. Diğer yandan, burada hesaplanan kayıplar, çokuluslu şirketler tarafından uygulanan –ve bazı diğer problemlere neden olan– vergi optimizasyonunu içermemektedir. Çokuluslu şirketlerin uyguladıkları bu uygulama ile ilgili sorunlar kitabın dördüncü bölümde ele alınmıştır.

Yine bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer konu, bu hesaplamaların bugün itibarıyla yürürlükte olan vergi oranları temel alınarak yapılmış olduğudur. Son yıllarda, dünyanın her yerinde sermaye gelirleri, veraset ve servet üzerinden alınan vergiler, vergi cennetlerine doğru sermaye kaçışını frenlemek amacıyla azaltıldı. Bugün, bu uygulamanın pek etkin olmadığı açıkça görülüyor. Dolayısıyla, bu durumda devletler iki kere cezalandırılıyorlar. Hem vergi kaçakçılığından oluşan kayıplara tahammül etmek durumunda kalıyorlar hem de beyan edilen servetler üzerinden daha az vergi topluyorlar. Hesaplamalarım bu saklı maliyeti içermiyor. Diğer yandan eldeki tüm veriler, bu tutarın ciddi bir tutar olduğunu doğrular niteliktedir. Hem vergi gelirleri açısından hem de sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinden baktığımızda, mevcut durumda sermaye üzerinden alınan verginin azaltılmasından en çok istifade eden zaten –en– ayrıcalıklı durumda olan kesimdir.

Sonuç olarak, burada hesaplanan maliyetler, vergi cennetlerindeki servet yönetimi faaliyetlerinden elde edilmiş

kârlardan arındırılmış rakamlardan oluşmaktadır. Bu karlar o denli küçüktür ki, neredeyse göz ardı edilebilir. Zengin ülkelerin bakış açısıyla yaklaştığımızda, özel *off-shore* bankalar aslında hiçbir değer yaratmamaktadırlar. İsviçre'de bulunan bu kurumlar, Fransa'da bulunanlarla temel olarak aynı işi yapmaktadırlar. Ancak buradaki temel fark, İsviçre'deki kurumların komşu ülkelerin hükümetlerinden çalıyor olmasıdır. Müşteri gizliliği prensibi açısından baktığımızda ise, Paris'te hesap sahibi olmakla, Cenevre'de hesap sahibi olmak arasında elle tutulur hiçbir fark bulunmamaktadır. Buna karşın, gelişmiş bir bankacılık altyapısı olmayan –gelişmekte olan– ülkelerde vergi cenneti olarak faaliyet gösteren bankalar, ülkenin mevcut finansal sisteminde bulunmayan bir hizmete erişim imkânı sağlamaktadırlar –mesela uluslararası finansal piyasalara açılmak gibi. Dolayısıyla, bu ülkeler için bu bankaların sağlamakta olduğu fayda göz ardı edilemez.

Fransa'nın Durumu

Yaşlı kıta topraklarındaki vergi cenneti sayısındaki tırmanış dikkate alındığında, Avrupa'nın vergi kaçakçılığından en çok etkilenen kıta olduğu görülmektedir. Benim hesaplamalarıma göre, 2013 yılı itibarıyla müşteri gizliliği uygulaması nedeniyle Avrupa'da oluşan vergi kaçağı 50 milyar avroyu bulmaktadır. Bu toplam içinde Fransa, 17 milyar avroluk vergi kaçağıyla, kıtanın en mağdur ülkesidir. Bu nedenle bu ülke üzerinde biraz duralım.

Eldeki göstergeler –eğer İsviçre'deki resmî istatistiklere güvenirsek– Fransızların vergi cennetlerinde tuttukları servetin 180 milyar avrosunun İsviçre'de bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yine –aşağı yukarı– buna benzer bir tutar da

Hong Kong, Singapur ve Lüksemburg gibi diğer merkezlerde tutulmaktadır. Bahsi geçen bu merkezler, zaten çoğunlukla Helvetik Konfederasyonun basit uzantılarıdır. Dolayısıyla, Fransızların vergi cennetlerinde bulunan servet toplamı, 360 milyar avroya ulaşmaktadır. Bu saklı hesapların maliyeti nedir? 2013 itibarıyla, François Hollande'ın isteği ile yürürlüğe giren reform sonrasında, sermaye gelirleri üzerinden alınacak vergi oranı, en yüksek gelir grubu için %44 olarak belirlendi. Belirlenen bu oran, vergi mevzuatının tüm incelikleri dikkate alınarak hesaplanmıştır. Kısaca bu hesaplama, gelir vergisi, genelleştirilmiş sosyal –yardımlaşmaya– katılım vergisi (CSG), ve CSG'nin küçük bir bölümünün gelir vergisinden düşürülmesi ve sonrasında, elde edilen rakama eklenen küçük ek vergiler sonunda ortaya çıkan rakamdır. Yaklaşık 9 milyar avro tutarındaki kaybın kaynağı budur. Ayrıca buna, –gizli hesaplara sahip olan sahışlara ait elimizdeki ölüm oranları dikkate alınarak hesaplanacak olan– veraset vergisi kaybından oluşan, yaklaşık 4 milyar avroluk tutarı da eklemek gerekir. Yine 2012 yılında, Nicolas Sarkozy tarafından neredeyse tamamen ortadan kaldırılan *"Servet Üzerinden Alınan Dayanışma Vergisi"* (ISF) için de ayrıca 4 milyar avro eklemek gerekir. ISF, sosyalist iktidar döneminde –azaltılarak– yeniden yürürlüğe sokulmuştur. En büyük servet sahipleri için, 2011 yılında %1,8 olan bu oran %1,5'e düşürülmüştür. Dolayısıyla mevcut durumda kayıp vergi tutarı, 17 milyar avrodur. Bu tutar GSYH'nin %1'ine karşılık gelmektedir.[7]

7 Bu hesabı yaparken, gizli hesabı olanların hepsinin en yüksek ISF oranına dâhil olmadıklarını dikkate aldım. Bu gizli hesaplar içinde, "küçük hesaplar" da bulunmaktadır. Bu küçük hesaplar sayıca az olmalarına karşın toplam gizli servet miktarına oranlandığında ciddi bir tutara karşılık gelmektedir. Bu mali servetin dağılımında genel bir yasadır.

Buna karşın, müşteri gizliliğinin kaldırılmasından sonra, Fransa Ekonomi ve Maliye Bakanlığı'nın (BERCY), her yıl 17 milyar avroyu bir gecede –otomatik olarak– toplayabileceğini sanmayalım. Vergi cennetleri üzerinden vergi kaçırmanın yanı sıra, son yıllarda Fransa'da başlı başına –yasal– bir vergi nişi ekosistemi palazlandı. Bu anlamda en göze batan gelişme, hayat sigortası sektöründe yaşanmaktadır. Vergi kaçıran Fransız vatandaşları, hesaplarını Fransa'ya geri getirseler bile, gelir vergisi ve veraset vergisi üzerinden –yasanın öngördüğü % 40-45 oranından– daha az bir oran üzerinden vergi ödemeyi becerip, işin içinden çıkabilirler. Buna karşın, maliyenin kısa vadede toplayacağı ek vergi gelirinin, 10 milyar avroyu bulacağına şüphe yoktur. Bu rakam GSYH'nin % 0,5'ine karşılık gelen ciddi bir tutardır.

Yine de, uzun vadede bakıldığında, GSYH'nin %1'i oranında ek bir vergi toplanacağı öngörülebilir. Bugün itibarıyla, aşırı zenginlerin ödedikleri vergiyi azaltmalarına imkân sağlayan vergi nişlerin hiçbir ekonomik gerekçesi yoktur. Bu nişlerin halen hayatta kalmaya devam etmelerinin tek sebebi, finans lobilerinin vergi kaçakçılığı konusundaki korkuyu başarıyla enstrümantalize etmeye devam etmeleridir. Müşteri gizliliği uygulamasının ortadan kaldırılmasıyla, vergi kaçırmak olanaksız hale gelecektir. İşte o zaman da bu nişlerden kurtulma vakti de gelmiş demektir. Hayat sigortası sahiplerine, arzu ettikleri yatırım tipini seçme şansı veren hisse senetli hayat sigortaları, hiçbir sosyal fayda sağlamazlar. Bu sözleşmeler, sadece daha az vergi ödemek için kullanılan kalkandan başka bir şey değildir. Bu nedenle de sübvanse edilmelerinin geçerli hiçbir sebebi olamaz.

Özellikle, tekrar tekrar önümüze konulduğu gibi, sigortacıların "ekonominin finansmanı" için vazgeçilemez oldukları

savı anlamsızdır. Artık 1970'lerde yaşamıyoruz. Sigorta şirketleri yurt dışında çok ciddi miktarlarda yatırım yapıyorlar. Diğer taraftan, aynı şekilde dünyanın geri kalanı da ciddi oranlarda Fransa'da yatırım yapıyor. Bugün, Fransa'nın elindeki yabancı hisse senedi ve tahviller, GSYH'nin %250'sine ulaşmış durumdadır. Bu oran 40 yıl önce GSYH'nin sadece % 40'ı idi! Diğer yandan, "*Hisse Senedine Bağlı Tasarruf Planı*" (PEA) aracılığıyla gerçekleştirilen yatırımlar üzerindeki muafiyetlere gelince, bunlar Fransız menşeili hisse senedi alımını teşvik etmek üzere geliştirilmiştir. Ancak uygulamada, bu amaca hizmet etmemektedirler. Çünkü Avrupalı yatırım fonlarının büyük bölümü "Hisse Senedine Bağlı Tasarruf Planı" kapsamında kabul edilmektedir. Örneğin Brezilya'da, Çin'de ya da Türkiye'de yatırım yapanlar da buna dâhildir.

Daha fazla vergi toplamak kendi başına bir amaç olamaz; özellikle de zorunlu kesinti oranının zaten çok yüksek olduğu Fransa gibi bir ülkede. Diğer taraftan, vergi kaçakçılığıyla mutlaka mücadele edilmelidir. Bunun nedeni, saklayacak serveti olmayan ve vergi nişlerinden bir yere kadar yararlanabilen ya da hiç yararlanmayan vergi mükelleflerinin büyük çoğunluğunun üzerindeki vergi yükünü azaltacak olmasıdır. Bununla beraber, vergi kaçağı ile mücadele, kamu maliyesindeki dengenin tekrar tesis edilmesine yardımcı olacaktır. Bu sayede de daha fazla ekonomik büyüme ve daha fazla sosyal adalet sağlanabilecektir.

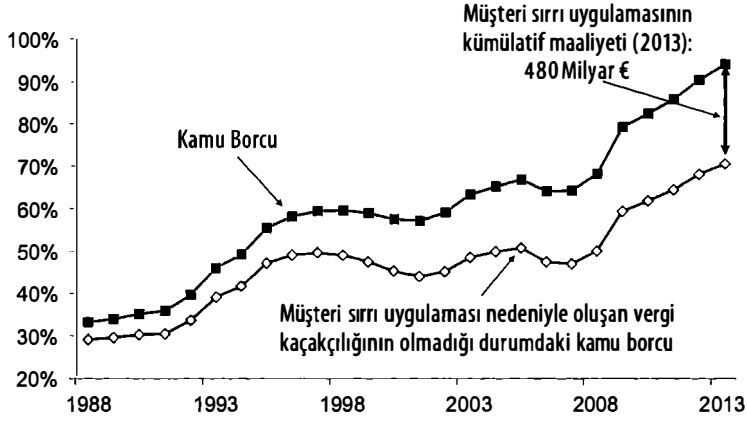
Kamu Borcu ve Saklı Servetler

Grafik 2, müşteri gizliliği prensibinin, ekonominin üzerine çöken maliyetini göstermektedir. Fransa'nın kamu borcu, 2013 yılının sonu itibarıyla GSYH'sinin %94'üne ulaşmıştır.

Eğer vergi cennetlerindeki şahsi servet miktarlarından kaynaklanan vergi kaçağı olmasaydı bu oran %70 olarak gerçekleşecekti. Bu da, kamu borç stoğunun neredeyse 2008 krizinden önceki seviyelerine dönmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, devlet, gizli hesaplarda bulunan tutarlar üzerinden alınması gereken vergi gelirinden mahrum kaldığı için her sene daha fazla borçlanmak zorunda kalmaktadır. Alınan borçlar üst üste eklendikçe, faiz gideri kalemi altındaki masraflarda artışa neden oluyorlar. Dolayısıyla bu maliyet de, gizli hesaplardan kaynaklanan maliyete doğrudan eklenmektedir. Vergi kaçağı sorununu ciddi bir şekilde ele almakta başarısız olan devlet, mevcut durumda yaklaşık 500 milyar avro tutarında ek bir borç yüküne tahammül etmek durumunda kalmaktadır.

Grafik 2

Müşteri sırrı uygulaması olmasaydı Fransa'nın kamu borcu GSYİH'sının %94'ü değil sadece %70'i oranında olacaktı.

Kaynak: Insee ve yazarın hesaplamaları için bakınız ikinci bölümünün eki (http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/

Bir an için gizli servetlerin birden bire vergilendirilebildiğini düşünelim. (Bu bölümü takip eden iki bölüm bu amacın gayet gerçekleştirilebilir olduğunu göstermektedir.) Geçmişte gerçekleştirilmiş olan vergi kaçaklarını sıfırlamak için ne yapılabilir? Elbette, her çeşit vergi affı yasaklanmalıdır. Çünkü mevcut yasanın, aşırı zenginlere ve iktidar sahiplerine uygulanmaması, kesinlikle kabul edilebilir bir durum değildir. İdeal olarak, vergi idaresi her vakayı müstakil olarak işleme almalıdır. Yasada öngörüldüğü gibi, beklenen iyileştirmeleri ortaya koymalı; kaçırılan vergi tutarının büyüklüğü ve ne zamandan beri kaçırıldığı vb. kıstaslara bağlı olarak da gerekli cezai takibatı başlatmalıdır. Yapılacak en doğru şey budur. Ancak diğer yandan, daha da hızlı bir çözüm arayanlar için, daha basitleştirilmiş bir yöntem uygulamak da mümkündür.

Eğer kaçırılan vergi, saldırgan bir kaçakçılık şeması izlememişse, (örneğin miras hesapları gibi) ve vergi idaresi, paranın kaynağının yasa dışı işlemlerden gelmediğinden eminse, bu durumda vergi idaresi mükellefe, kaçırılan miktarın tamamını istemek dışında bir alternatif sunabilir. Aynı bağlamda, vergi kaçıran kişinin isminin halka duyurulmasını da engelleyebilir. Ancak buna karşılık olarak varlıkların beyan edilmemiş olan kısmının %100'üne el koyar. Kendilerine böyle bir olanak sunulduğunu gören vergi mükellefleri, bu alternatifi reddetme şansına sahiptirler. Ancak, hemen hemen hepsinin büyük olasılıkla bu teklifi kabul edeceklerine inanmak için yeterince sebep bulunmaktadır. Pek çok ülke vergi kaçıranlarının isimlerinin ilan edildiği "utanç listesi" uygulamasına başvurmaktadır. Örneğin, Amerikan Vergi İdaresi, gizli hesabı bulunan Amerikan vatandaşı, UBS eski müşterilerinin isimlerinin yer aldığı detaylı listeyi, bir internet say-

fası üzerinden yayımlamaktadır.[8] Diğer yandan İspanya'da, gizlenen servetlerin %100'ünden daha da fazlasını içeren yaptırımlar öngören yeni bir yasa yürürlüğe girmiştir. Diğer bir ifadeyle, İspanya'da hesaplarını gizleyenler, gizledikleri hesap toplamından daha fazlasını kaybetme riski taşımaktadırlar. Bu kişiler örneğin bir gün evlerine haciz geldiğini görebilirler. Hızlandırılmış bu uygulama sayesinde, vergi mükellefleri bu iki riskten kurtulmuş oluyorlar. Bu şartlarda vergi idaresi, beyan edilmeyen tutarın %100'ünü bu vergi mükelleflerinin elinden alarak, onlara –mümkünse barış içinde– bu dosyayı kapatma imkânı sunar.

Eğer bu hesapların önemli bir bölümü bu şekilde halledilebilirse, Fransa 300 milyar avroyu bir anda ülkeye getirebilir. Bu rakam GSYH'nin %15'ine karşılık gelmektedir. Mevcut durumda uygun görünen, devletin bu şekilde toplanacak olan tutarların tamamını kamu borcunun azaltılması için tahsis edeceğini taahhüt etmesidir. Bunun sonucunda hemen ortaya çıkacak iki fayda vardır. İlk olarak faiz giderleri aynı oranda azalacaktır. İkinci fayda ise müşteri gizliliği prensibinin alaşağı edilmesi ile kemer sıkma politikaları sarmalında, tuzağa düşürülmüş Fransa'daki –ve diğer pek çok Avrupa ülkesindeki– bu kısır döngü tersine çevrilebilir. Eldeki ekonomik modeller, bize devlet tarafından toplanan servetlerin eninde sonunda –yeniden– bir araya getirilip (tasarruf sayesinde), zaman içinde ek olarak vergilendirilebilecek gelir ve gelir vergisi yaratabileceklerini göstermektedir. Bu da, gelir vergisi ya da KDV oranı gibi orta sınıfın diğer vergilerini aşağıya çekmeye yarayacaktır.

8 Bakınız http://www.irs.gov/uac/Offshore-Tax-Avoidance-and-IRSCompliance-Efforts.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yapılmaması Gereken Hatalar

Servetlerin gizli hesaplara kaçırılması uygulamasına bir son vermek için sağlam çözümler mevcut. Ancak bu çözümleri ortaya koymadan önce, geçmiş girişimlerden ders almak gerekiyor. Bu girişimlerin hepsinin, hazin bir şekilde başarısızlıkla sonuçlanmasının aslında çok basit iki sebebi var. Bunlardan ilki sınırlama ikincisi ise kontrol eksikliği. ABD'deki *Fatca* gibi bazı güncel inisiyatifler, umut verici uygulama yöntemleri içermektedir. Buna karşın, mevcut durumun derinden değiştiğini gösteren herhangi bir alamet henüz görülmemektedir. Bir yanda devletler, uyumsuz politikalar izleyerek batağa saplanırken, diğer yanda finansal gizlilik alıp başını gidiyor. Bununla mücadele etmek için yapılması gereken, bir dizi uyumlu ve kararlı önlemin uygulamaya sokulmasıdır. Bu önlemler; müşteri gizliliğinin sebep olduğu kayıpların büyüklüğü ile eşdeğer, sağlam yaptırımların ortaya konulması, küresel boyutta finansal kadastro çıkarılması ve finansal sermaye üzerinden alınacak küresel bir vergiden oluşmaktadır.

Otomatik Bilgi Akışı Doğmuş...

Genellikle göz ardı edilmesine karşın, vergi cennetleri ile mücadele konusunda ortaya konulan politikaların tarihi, XX. yüzyılın başlarına *-la Belle Époque* dönemine- yani sosyal devletin ve modern vergilerin kuluçka dönemine uzanmaktadır. Bu dönemin ileri gelen reformcuları için sosyal gelişme konusunda verilen mücadele, vergi kaçakçılığına karşı verilen mücadeleyle paralel gitmeliydi. Büyük servetlere sahip olanlar için vergi kaçırma imkânı var olduğu sürece, kademeli vergi konusunda halkın rızasını almak imkânsızdı. Kademeli vergi olmadan da yeniden dağıtılacak kaynak bulunamadığından, ne fırsat eşitliğini garanti altına almak ne de sosyal devleti inşa etmek mümkün oluyordu.

Günümüzden 100 yıl önce, hiç kimse Fransa'yı Joseph Caillaux'dan daha iyi anlamış olamaz. Dönemin Maliye Bakanı olan Caillaux, 1908 yılında akıl almayacak kadar ileri görüşlü iki farklı mücadeleyi, bizzat aynı anda yürütüyordu. Bir yandan, birleştirilmiş ve kademeli vergi oranı uygulamasını yürürlüğe sokmak istiyordu -ki bu çalışmalar 1914 yılında meyvesini vermiştir- bir yandan da vergi cennetleriyle savaşıyordu.

Bu dönemde ortam oldukça gergindi. Birkaç sene önce, 1901 yılında Fransız Devrimi'nden beri Fransa'da uygulanmakta olan veraset vergisi kademeli hale getirildi. Bu yeni vergi oranları, cüzi oranlardı. Örneğin, birinci dereceden ve miras yoluyla geçen büyük intikaller için %5 olarak belirlenmişti. O güne kadar miras kalan servetin büyüklüğü ne olursa olsun, veraset vergisi oranı %1 olarak uygulanmaktaydı. Bu reform, %5 oranındaki bu veraset vergisini, özel mülkiyete tecavüz olarak kabul eden muhafazakârlar arasında büyük bir tepkiye yol açtı. Bu muhafazakârlar, Paul Leroy-Beaulieu'nün

"gelirler üzerinden alınacak kademeli vergi virüsü" olarak adlandırdığı gelişimi kontrol altına almak için uğraşıyorlardı. Peki, savundukları tez neydi? Onlara göre, şahısların kademeli olarak vergilendirilmeleri, toplumun temelini tehdit etmekle kalmıyor, aynı zamanda dolandırıcılık ruhunu besleyen bir heves de yaratıyordu. O gün itibarıyla, bu korkuların temelinin ne kadar sağlam olduğunu bilmemiz imkânsız. Ancak vergi kaçakçılığının oluşacağı korkusunun, gelir vergisi yasasının oya sunulmasını geciktirdiğini biliyoruz. Bu arada reformcular da, bir taraftan idari kontrol araçlarını arttırmak için mücadele ediyorlardı.

1901 yılında kabul edilen yasayla ilk kez, vergi kaçakçılığını önleyecek devrim niteliğinde bir uygulama yürürlüğe konuldu. Bu uygulama, bankalar ve vergi idaresi arasındaki otomatik bilgi akışını içermekteydi. O güne kadar süregelen uygulamaya göre, bir mirasçının, vefat etmiş bir hesap sahibinin hesabını, kendi üzerine geçirebilmesi için, bu hesap üzerinde veraset hakkı olduğunu ispat eden bir noter tasdiki getirmesi yeterliydi. Mirasçılar, elbette veraset vergisi ödemek zorundaydılar ancak bunu kontrol edecek herhangi bir mekanizma bulunmuyordu. Bu yeni kanun kapsamında bankalar, bilgileri dâhilinde olan tüm veraset işlemlerini, vergi dairesine bildirmekle yükümlü hale geldiler. Bu aşamada, kanun koyucu, vergi konularında müşteri gizliliği prensibinin geçerli olmadığını ve uygulanamayacağını sert bir şekilde ortaya koyuyordu. Hatta bundan daha da önemlisi, bu uygulamayla, kamu otoriteleri ile bankalar arasındaki işbirliğinin, idarenin incelemesinden bağımsız yani otomatik hale gelmesiydi. Ancak başlayan bu otomatik bilgi akışının bir eksiği vardı. Sadece ulusal sınırlar içinde geçerliydi yani sadece Fransız bankalarını içeriyordu; oysaki Fransa'nın en büyük servet

sahiplerinden bazıları, varlıklarını yönetmek için zaten yıllardır İngiltere, Hollanda ve İsviçre'deki özel bankalardan istifade etmekteydiler. Bu *off-shore* merkezlerde bulunan miras kalmış hesaplar, zaten uzun yıllardır vergilendirilmeden yeni sahiplerine transfer edilmekteydiler.

Caillaux sorunu hızlı bir şekilde anladı. 12 Mart 1908'de veraset vergisinden kaynaklanan kaçağı önlemek üzere, sorunun özellikle yabancı bankalarda gerçekleşmekte olan kısmına ithafen bir kanun teklifi sundu.[1] Maliye Bakanı tarafından teklif edilen eylem planı aslında son derece basitti. Vefat eden bir ebeveyninin İsviçre'deki hesabına ulaşmak isteyen herhangi bir Fransız vatandaşı, noterden aldığı ve ilgili hesabın mirasçısı olduğunu tasdik eden bir beyannameyi bankacısına göstermek zorundaydı. Kanun tasarısı ise alınacak olan bu noter beyannameleri üzerinde, mirasçının veraset vergisini ödediğine dair bir tasdikin otomatik olarak işlenmesini öngörmekteydi. Bu sayede, Fransa'daki bankalar, mirasçının veraset vergisini ödediğinden emin olabileceklerdi. Bu yasayla, veraset vergisini ödemeyenler, sakladıkları tutarın %25'i oranında para cezasına çarptırılacaklardı. Bu da bize, daha 1908 yılında, vergi cenneti sorununun masaya yatırılmış olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, hazırlanan bu yasa onaylanmadı. Senatoda o dönemde çoğunlukta olan muhafazakârlar, Caillaux'dan şiddetle nefret ediyorlardı. Bu nefret öyle boyutlara ulaştı ki acımasız bir basın kampanyası başlattılar. Bu kampanya o kadar ileri gitti ki, 1914 yılında Cailloux'nun karısı Henriette, *Figaro* gazetesinin müdürünü öldürdü.

Cailloux, senatoda çoğunluğa sahip olmadığı için, mali işbirliği anlaşmaları yapmak üzere ileri gelen Avrupa ülkele-

1 *Bulletin de statistique et de législation comparée*, cilt: 1, 1908, s. 208. Ayrıca bakınız 1910 Bütçe Tasarısı, *Bulletin de statistique et de législation comparée*, cilt: 1, 1909, s. 627.

ri ile doğrudan ikili görüşmeler yapmak amacıyla temsilciler görevlendirdi. Bu görüşmeler kısa bir süre içinde ilk meyvesini verdi ve İngiltere ile antlaşma imzalandı. Fransa'daki uygulamanın tersine, Birleşik Krallık'ta vefat eden kişilerin tüm mirası yediemine devredilmektedir. Mirasçılar, kendilerine kalan bu varlıklara, ancak veraset mahkemesinden alacakları özel bir mahkeme kararı ile ulaşabilmektedirler. Bu bağlamda, Fransa ile İngiltere arasında imzalanan bu antlaşmanın şu şekilde uygulanması kararlaştırıldı: Bundan böyle veraset mahkemeleri Fransız vergi mükelleflerine aktarılan tutarları, Fransız Vergi İdaresi'ne haber vermeden son kararlarını veremeyeceklerdi. Cailloux milletvekillerinin önünde, bu anlaşmayı büyük bir memnuniyetle karşıladığını ve bu uygulamanın etkin bir uygulama olduğuna dair elinde deliller olduğunu ifade etmekteydi. Ancak ne yazık ki, bu dönemde, bu delillerle ilgili hiçbir rakam telaffuz etmemiştir. Bu şekilde, 1908 yılında ilk uluslararası otomatik bilgi akışı antlaşması imzalanmış oldu.

"Talebe Bağlı Bilgi Değişimi" Aldatmacası

Tüm bu ilerlemeden bugüne, aradan yüzyıl geçtiği düşünülürse, nasıl kaybedilen zamana üzülmemeli? 2009 yılında, G-20 ülkeleri tarafından vergi kaçakçılığıyla mücadele ile görevlendirilen OECD, otomatik bilgi akışını, hayata geçirilmesi teknik olarak çok karışık olduğu için gerçekçi bulmadı. 1908 yılında açıkça mümkün olan otomatik bilgi akışı, bilişim teknolojilerindeki bu denli ilerlemeye karşın, günümüzde uluslararası kuruluşlar nezdinde ütopik bir yaklaşım olarak değerlendiriliyor. Bunun yerine, OECD ve büyük devletler, Nisan 2009'da Londra'da toplanan G-20 zirvesinde, son dere-

ce zayıf bir karşılıklı yardımlaşma anlaşması ortaya koydular: "Talebe Bağlı Bilgi Değişimi" anlaşması.

Örneğin Fransa gibi bir ülke, herhangi bir vatandaşına ait banka bilgilerini, herhangi bir vergi cennetinden alabilmek için, öncelikle bu vatandaş hakkında sağlam bir şekilde belgelendirilmiş kaçakçılık şüphesiyle gelmelidir. Eğer ortada böyle bir şüphe yok ise, vergi cennetleri Fransa ile işbirliği yapmayı rahatlıkla reddedebilirler. Ancak uygulamada bu imkânsızdır. Burada karşımıza çıkan, müşteri hesap gizliliği prensibidir. Yüz yıl önce bile, kimse soruna bu kadar yüzeysel bir şekilde yaklaşmamıştı. Hâlbuki OECD, aynı anda müşteri sırrı prensibinin sona erdiğini iddia edebiliyor. Aynı şekilde, Cumhurbaşkanı Sarkozy de vergi cennetlerinin sonunun geldiğini açıklayabiliyor.

İzlenen bu politikanın ortaya çıkardığı tablo hayal kırıklığı dolu ve üzücü bir tablodur. Vergi cennetleri ile Fransa arasında imzalanan onlarca "talebe bağlı bilgi akışı" anlaşmasına karşın bugüne kadar "otomatik bilgi akışını" içeren hiçbir anlaşma imzalamamıştır. İmzalanan bu anlaşmalar aracılığıyla, Fransız Maliyesi'nin her sene yaptığı talep sayısı –elde ettiği bilgi– bir elin parmaklarını geçmez; oysaki bugün yurt dışında gizli hesabı olan binlerce Fransız vatandaşı bulunmaktadır. Tüm bu çığırtkan açıklamalara karşın, vergi kaçakçılarının neredeyse tamamı cezasız kalmaktadır. Onlar için tek risk, vergi idaresinin çalıntı bazı dosyalara el atması ya da beyan edilmemiş bu hesaplar hakkındaki kayıtlara tesadüfen ulaşmasıdır. Çünkü vergi cennetlerine yapılacak, geçerli bir destek talebini destekleyecek tek unsur, bu kaçak kayıtlardır. Buradaki büyük ironi, talebe bağlı bilgi değişimi uygulamasının işlerlik kazanabilmesi için, yasa dışı yollardan elde edilmiş bilgilerin kullanılmasının

gerekmesidir. Diğer yandan, burada şaşıracak bir şey yok, bu anlamsız hatta saçma stratejinin vergi kaçakçılığı ile mücadele konusunda hiçbir etkisi yok. 2009 yılıyla 2013 sonbaharı arasında, kitabın ilk bölümünde görüldüğü gibi, İsviçre'de yönetilen yabancı servet miktarı %14 oranında artmıştır. Benim tahminime göre, küresel ölçekte yani tüm vergi cennetleri göz önüne alındığında, bu artış daha da fazla yaklaşık %25 oranındadır. Bununla beraber, gönüllü olarak yapılan beyanlarda herhangi bir artış olduğuna dair elle tutulur hiçbir somut gösterge de bulunmamaktadır. Resmî istatistiklere göre, Avrupalı servet sahipleri İsviçre'deki varlıklarının neredeyse tamamını saklamaya devam etmektedirler. Sonuç olarak eldeki veriler, siyasilerin vergi cennetlerinin sonunun geldiğini ilan etmelerinden sonra, vergi kaçakçılığının artmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Anlamsız bir uygulama olan bu "talebe bağlı bilgi akışı" politikasının faydalı olmadığı açıkça görülmektedir.

G-20 ülkelerinin 2009 yılı zirvesinden çıkan karar, her bir vergi cennetinin, uzlaşma yapmak istemeyen merkezleri içeren kara listeden çıkıp yasal çerçeveye girebilmek için, en az on iki adet karşılıklı antlaşmaya imza atması gerektiği yönündeydi. Bu sayı neden 12, 27 ya da mesela 143 değil? Bunu kimse bilmiyor. On iki antlaşmayla sınırlandırılan bu eşik, bilinçli olarak düşük tutulmuştur. Şu an yürürlükte olan bu antlaşmalar ağı aslında delik deşik edilmiştir. Herhangi biri için parasını, yaşadığı ülkenin –herhangi– bir antlaşma ile bağlı olmadığı bir vergi cennetine göndermekten daha kolay ne olabilir ki? Eldeki verilere göre, vergi kaçakçılarının küçük bir bölümü, G-20 zirvesinde alınan bu karara tepki gösterdiler. Tepki göstermelerine gösterdiler; ancak bunu paralarını ülkelerine geri getirerek değil, varlıklarını otomatik bilgi

akışı konusunda işbirliği yapmak konusunda daha az istekli olan (diğer bir ifadeyle daha az sayıda yabancı ülke ile işbirliği anlaşması imzalamış) diğer vergi cennetlerine aktararak yaptılar.[2] 2009-2013 yılları arasında, Jersey, küresel *off-shore* banka mevduat toplamının %4'üne karşılık gelen tutarda varlığını kaybederken, aynı dönemde Singapur %4, Hong Kong ise %5'i oranında bir artış yakalamışlardır.

Bu para hareketleri, aslında basit muhasebe oyunlarından başka bir şey değildir: Anglo-Norman Adaları'nda ya da Singapour'da yerleşik kurumların büyük çoğunluğu, aslında aynı –özel ve çokuluslu– servet yönetimi şirketlerinin iştirakleridir. Para, aynı bankalar nezdinde kalmaya devam ederken, bir yandan kendi yasasını ya da yasa tanımazlığını takip etmektedir. Asya'daki vergi cennetleri, bugün en korumacı finans merkezleridir. Buralarda uygulanan müşteri gizliliği prensibi, İsviçre'dekiyle kıyaslanabilir boyuttadır. Buna karşın, Asya'da bulunan bu merkezler üzerindeki ABD baskısı çok daha zayıftır. Günümüzde, para transferleri artık bir bilgisayar tuşuyla yapılmaktadır. Dolayısıyla, artık valizler dolusu banknotu dünyanın bir ucundan diğerine taşımaya gerek yoktur. Para girişi ne kadar büyük olursa, vergi cennetlerinin "saldırgan" stratejileri de o denli kabul görmekte ve onaylanmaktadır. Nisan 2009'da toplanan G-20 zirvesinde alınan kararlar, aslında vergi kaçakçılığı ile mücadeleyi daha da karışık hale getirmektedir. Bu zirvedeki söylemlere karşın, Singapur ve Hong Kong'un müşteri gizliliğinden sağladığı çıkar, tarihte hiçbir zaman, bugün olduğu kadar büyük olmamıştır.

2 Niels Johannesen ve Gabriel Zucman, "The End of Bank Secrecy? An Evaluation of the G20 Tax Haven Crackdown" *American Economic Journal: Economic Policy*, 2014 yılında çıkması beklenen.

Cahuzac Davasından Çıkarılacak Dersler

Talebe bağlı bilgi değiş tokuşu politikasının beyhude olduğunu, hükümet dışı örgütlerin de yardımıyla yıllardır raporlayıp açıkça ortaya koymamıza karşın, bu konuyu gün yüzüne çıkaran Fransa'daki Cahuzac skandalı oldu. 2012 yılı sonunda *Mediapart* adlı haber portalının, zamanın Bütçeden Sorumlu Devlet Bakanının, İsviçreli UBS bankasında hesabı olduğunu itiraf ettiğine dair eski bir ses kaydı yayımlamasıyla skandal patladı. Fransız Vergi İdaresi, Bakan Cahuzac'ın gerçekten beyan etmediği bir hesabı bulunup bulunmadığını anlamak üzere, 2009 yılında İsviçre ile imzalamış olduğu ikili işbirliği antlaşmasını devreye soktu. İsviçreli idari birimlerin cevabı, ilgili kişinin İsviçre'de hesabı olmadığı yönündeydi. Diğer bir ifadeyle, talebe bağlı bilgi akışı uygulaması, açıkça kaçakçıyı aklamaktaydı. Bu açıklamadan iki hafta sonra, bağımsız yargı incelemesi, ilgili şahsın hesabının Singapur'a transfer edildiğini ortaya çıkardı. Bu inceleme sonucunda, bakan görevinden istifa etti.

Bu skandalın en önemli özelliği, ABD'nin de çabalarıyla, talebe bağlı bilgi akışı prensibine ciddi bir darbe vuracak olan *Fatca*'yı dayatmak konusunda sağladığı katkıdır. Diğer yandan, OECD de ulaşılması gereken hedefin bundan böyle "otomatik veri akışı" olması gerektiğini kabul etti. Bu büyük gelişme karşısında elbette memnun olmalıyız. Buna karşın, Cahuzac skandalı sonrasında, konuyla ilgili olarak atıldığı iddia edilen tüm "dev adımlar" üzerine yapılan pek çok açıklamaya karşın, şu ana kadar (2013 sonbaharı) vergi cennetleriyle mücadele konusunda neredeyse sıfır noktasında olduğumuzu unutmamalıyız. Bugün itibarıyla, Avrupa'da tartışılmakta olan tüm politikaların üç temel eksikliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, müşteri gizliliği ilkesini terk etmek

konusunda vergi cennetlerini zorlayacak herhangi bir stratejinin açıkça ortaya konulamamış olmasıdır. Eylül 2013'te, G-20 ülkeleri kendi aralarında, otomatik bir veritabanı üzerinden bilgi akışı sağlanması konusunda anlaşma eğiliminde olduklarını ilan ettiler. Buna karşın, vergi kaçakçılığının yoğun olarak gerçekleştirildiği İsviçre, Hong Kong ve Singapur gibi büyük merkezlerle imzalanmış, bu tarz herhangi bir anlaşma bulunmamaktadır. Pek çok vergi cenneti de OECD'nin, otomatik bilgi akışı sağlamayı öngören karşılıklı yardım ve işbirliği konvansiyonunu imzalamıştır. Bunun yanı sıra, diğer bazı vergi cennetleri de karşılıklı yardıma karşı olmadıklarını ima eden ifadeler kullanmışlardır. Buna karşın, bahsi geçen işbirliği konvansiyonu, kesin hiçbir vaatte bulunmayan, sade bir iyi niyet beyanından ibarettir. Bu *off-shore* merkezlerin, sağlam yaptırım tehdidi olmadan, bir anda kendi kendilerine aşırı zenginlerin servetlerini yönetmekten vazgeçeceklerine inanmak, suç sayılabilecek kadar büyük bir saflıktır.

İkinci sorun ise otomatik veri akışı uygulamasının, finansal gizlilik engeline takılıp tökezlemesi riskidir. İsviçreli bankacılara, müşterileri arasında Fransız vatandaşlarının olup olmadıklarını sorduğunuzda, cevaplarının hep aynı olduğunu görürsünüz: "*Her geçen gün daha az*"; "*neredeyse yok*"; "*çok yakında hiç kalmayacak*" Vergi cennetlerinde bulunan hesapların ezici çoğunluğu, hayali şirketler, mutemetlik firmaları ve vakıflar aracılığıyla orada bulunmaktadırlar. Bunların üçünün de amacı aynıdır: Paranın, gerçek sahibiyle arasındaki bağlantıyı, kâğıt üzerinde kesmek. Büyük servet sahiplerinin, zenginliklerinin tamamını aslında bizzat kendi ellerinde tutmalarına karşın, sanki bu varlıklarından vazgeçtikleri izlenimi vermelerine olanak sağlayan yasal incelikler –boşluklar– sayısızdır. Peki, bu ne gibi sonuçlar doğurmak-

tadır? Şahsi hesapların bu yöntemlerle saklanmalarıyla mücadele konusunda radikal önlemler alınmadığı sürece, otomatik bilgi akışı sadece, varlıklarını saklamak için kullanacakları kalkanı olmayan, küçük bir vergi mükellefi grubunu içermekle yetinecektir. Yükümlülüklerine uyuyormuş gibi yapan bankalar, bir yandan ellerindeki listenin küçük bir bölümünü, işbirliği yaptıkları yabancı ülkelere göndermeye her sene devam edecekler, ama bir yandan da aşırı zenginleri korumayı sürdüreceklerdir.

En ciddi sorun ise, bu merkezlerin, vergi kaçakçılığı ile ilgili uluslararası kuralların ruhuna ve düzenleyici mevzuata uyup uymadıklarını denetlemek üzere, zengin ülkelerin ellerinde hiçbir araç bulunmamasıdır. Bugün, yürürlükte olan tüm araçlar ve gelecekte uygulanmak üzere hazırlanmakta olan planların tamamı, bankacıların yükümlülüklerine uyacaklarına çekinmeden ve tamamen güvenebileceğimiz ön kabulüne (koyutuna) dayanmaktadır. Hâlbuki XX. yüzyılın başından beri karşılaşılan her durum, bu inancın anlamsızlığını açıkça ortaya koymaktadır. Bunu hatırlatmaya gerek var mı? Diğer yandan, bir yasanın, sadece yürürlükte olduğu için mutlaka uygulanacağını düşünemeyiz. Bir yasanın geçerli olması, mutlaka etkili olacağı anlamına gelmez. Buna karşın, günümüzde, zaman zaman siyasilerin bunu unuttukları dair bir izlenime kapılmamak elde değil. Sürekli ve hevesle tekrar edilen *"şu anlaşma imzalandı"* ya da *"bu sözler"* verildi tarzındaki *"zafer ilanları"* ile bahsedilen aslında sadece yasal zaferlerdir. Ancak uygulamada bir şeylerin değiştiğine nasıl emin olabiliriz? Bugün itibarıyla açıkça görülen, vergi cennetlerinin hiç kimseye hesap vermedikleridir.

Fatca'dan Ne Beklemeliyiz?

Bugün tartışılmakta olan otomatik bilgi akışı uygulamasının önünde üç engel bulunmaktadır. Bunlardan ilki herhangi bir yaptırımın bulunmamasıdır. İkinci olarak, paravan şirketler sayesinde hesapların gizlenmesi uygulamasına karşı herhangi bir mücadelenin yürütül(e)memesi gelmektedir. Son olarak da, pratikteki uygulamaları kontrol etme imkânının olmaması gelmektedir. Ayrıca burada bahsedilen uygulama, sadece Avrupa'daki planları ilgilendirmemektedir. *Fatca* adıyla bilinen ve AB'nin de esinlendiği bu yasa, Amerikan politikasını da geniş ölçüde etkilemektedir. 2010 yılında onaylanan, son detayları da 2013 yılının yazında tamamlanan yasa, yabancı bankalarla Amerikan Vergi İdaresi (IRS) arasında otomatik veri akışını öngörmektedir. Buna göre, dünyadaki tüm finansal kurumlar, müşterileri arasında Amerikan vatandaşı olup olmadığını ve şayet var ise hem hesabında ne kadar para olduğunu, hem de bu hesaplar üzerinden ne kadar gelir elde ettiğini, açıkça tespit etmek zorundadırlar. Amerikan politikası oldukça yüksek hedefler içermesine karşın önündeki en büyük engel, kontrol ve kısıtlama eksikliğidir.

Gerçekten de, vergi cennetlerini işbirliğine zorlamak konusunda bugüne kadar ABD, AB'ye göre çok daha etkin çalışmalar göstermiştir. Elbette bunda *off-shore* servet sahiplerinin büyük bir bölümünün, Amerikan vatandaşlarından ziyade Avrupalıların olmasının etkisi büyüktür. Bu merkezlerin çoğu, ABD'nin kullandığı araçları ve uygulamaları kabul etmek konusunda ilk başta hevesli görünmüşlerdi. Ancak bu iyi niyet furyasındaki ilk kırılma Hong Kong'ta yaşandı. *Off-shore* servet yönetiminde bugün, dünyanın ikinci ya da üçüncü en büyük merkezi olan Hong Kong ile ufukta hiçbir anlaşma görünmemektedir. Diğer yandan, Çinli yöneticilerin

tavrı ise çok net değildir çünkü 2013 yazında, dudak bükerek de olsa, otomatik bilgi akışına katılmalarının hemen öncesinde, Amerikan yasası açıkça resmî ağızdan eleştirilmiştir.

Burada karşımıza çıkan ikinci sorun ise, ABD'nin yaptırım uygulamayı öngörmesine karşın, *Fatca*'ya katılmak istemeyen kurumlara, uygulama dışında kalma şansı tanımasıdır. Aslında, bu, iyi bir şeydir çünkü öngörülen yaptırımların bu aşamada çok aşırıya kaçmadığını göstermektedir. Bu durumda, yasayı uygulamayı reddeden bankalar, bir anda kendilerini ABD'ye aktardıkları faiz ve kâr paylarının %30'u oranında vergi ödemek zorunda bulabilirler. Diğer yandan, ABD, dünyanın en büyük ekonomisidir ancak vergi kaçakçıları ABD'de yatırım yapmamayı tercih edebilirler. Bu aşamada, doğal olarak aklımıza ilk gelen, ABD'li müşterileri çekmek amacıyla bazı bankaların, bilerek *Fatca*'yı uygulamama yoluna gidebilecekleridir. Bu bankalar, hem kendi hem de müşterilerinin hesaplarıyla, sadece Avrupa'da ve Asya'da –ABD dışında– yatırım yapmayı tercih edebilirler ve sonuç itibarıyla hiçbir yaptırıma maruz kalmazlar.

Üçüncü ve en çok endişe veren sorun ise, ABD'nin, *Fatca*'nın doğru düzgün bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek üzere, elle tutulur ve sağlam hiçbir araca sahip olmamasıdır. Kurumların, müşterilerinin kimliklerini tek tek ve doğru bir şekilde tespit edeceklerini düşünmek için çok saf olmak gerekir. Burada ortaya çıkan risk, bir yandan vergi kaçakçıları, kalkan olarak kullanılan içi boş hesapların arkasına saklanmaya devam ederken, diğer yandan bankaların, yönettikleri bu fonların gerçek sahiplerinin kim olduklarını tespit etme gereği duymadan yola devam edecek olmalarıdır. Gerçekten izlenmesi gereken yaklaşım bu olamaz. Kaldı ki, bu şekilde hesapları gizlemek, *Fatca*'nın temelini oluşturan

"Nitelikli Aracılar" programının da başarısız olmasının temel sebebidir. (Bu program, Amerikan vatandaşı vergi mükelleflerinin, servetlerini sakladıkları mutemetlik firmaları ve paravan şirketleri çatısı altına alamadığı için, zamanında başarısız olmuştur.) Diğer yandan, bu eski program, aslında yeni yasaya çok benziyordu. Hatta yürürlüğe konulduğu dönemde, yani 2000'li yılların başında, pek çok gözlemci, bu program sayesinde bankacılık sırrı uygulamasının sona ereceğine gönülden inanmışlardı. İnanmışlardı, çünkü hâlihazırda otomatik bilgi akışının zaten sağlandığını düşünüyorlardı. Eski programın yeni yasadan farkı, bankaların, sadece müşterilerinin elinde Amerikan menşeili hisse senetleri olduğu durumlarda, bilgi aktarmak zorunda olmalarıydı. Oysaki bugünkü düzenlemede, nerede yatırım yapılırsa yapılsın, bankalar işbirliği yapmak zorundadırlar. Yine de *Fatca*'dan önceki bu programın büyük bir başarı sağladığı söylenemez. Örneğin UBS Bankası, IRS ile işbirliği içinde çalışması beklenen *"nitelikli aracılar"* arasında yer alıyordu ama hikâyenin sonunu hepimiz biliyoruz. 2009 yılında, İsviçreli bu banka 780 milyar dolar cezaya çarptırıldı. Neden mi? Amerikan vatandaşlarını ziyaret edip, vergi kaçakçılığı ile ilgili sundukları hizmetleri aktif olarak pazarladıkları ve bunu özellikle servet sahiplerinin varlıklarını paravan şirketlerin arkasına saklayarak yaptıkları için.

IRS, bankaları *Fatca*'yı uygulamaya zorlamak için sadece muhbirlerin ihbarlarına dayanıyor ve bunu da, bu ihbarcılara bir servet ödemeyi vaat ederek yapıyor. IRS, UBS bankasının eski çalışanlarından olan Bradley Birkenfeld'a, –eski işvereni olan– bu bankanın uygulamalarını ortaya çıkardığı için mükâfat olarak 104 milyon dolar vermiştir. Etik sorunları bir kenara bıraksak bile, ortamı kızıştıracak bu tarz uygulamaların bir diğer sorunu, yeterince etkin olmamalarıdır. Eğer

bu şekilde verilen mali ödüller, organize suçla mücadelede etkin olsaydı, Vahşi Batı'nın keşfinden bugüne, organize suçların ABD'de çoktan ortadan kalkmış olması gerekirdi. ABD, Birkenfeld'in ihbarları sayesinde, birkaç yıl içerisinde ciddi yol aldı. Ancak bu mucizenin tekrarlanacağını kim garanti edebilir? Bankalar gibi büyük kurumlar, bilgi ve veri sızmalarına karşı, bugün düne göre elbette daha savunmasızlar, ancak yine de vergi cennetleri ile mücadelede, sadece ihbarcılara güvenmek, yöntem olarak oldukça hafif kalmaktadır.

Endişe duyulan son konu ise, otomatik bilgi akışı konusunda ABD dışındaki deneyimler arasında *Fatca*'ya en çok benzeyenlerden biri olan, AB'deki *"Tasarruf Direktifinin"* tam bir fiyaskoya dönüşmesidir. Bunun sebebi bu direktifin, ne müşteri sırrı uygulaması ile mücadele konusunda, ne de direktifin uygulanmasının kontrolü konusunda hiçbir önlem almadığı gibi herhangi bir yaptırım da içermemesidir. Eğer tüm bu tecrübelerden ders alınmazsa, felaket aynen tekrar edecektir. Dolayısıyla, burada biraz durup düşünmekte yarar var.

Tasarruf Direktifi Skandalı

Off-shore vergi kaçakçılığı konusunda, AB'nin aldığı en önemli önlem, 1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe konulan *"Tasarruf Gelirlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Direktif"*tir. Bu plan çerçevesinde, örneğin bir Fransız vatandaşı, İngiltere'deki bir hesabından faiz geliri elde ettiğinde, Birleşik Krallık –anında– otomatik olarak bu bilgiyi Fransız Maliyesi'ne ulaştırmak durumundadır. Bu da, teorik olarak vergi kaçakçılığını imkânsız hale getirmektedir. Zamanında büyük beklentiler doğuran bu direktif, gerçekte ciddi bir ba-

şarı sağlayabilecekken, üç büyük zafiyet nedeniyle bir skandala dönüştü.

Öncelikle bu direktif, sadece faiz gelirlerini içermekte ve gizemli bir şekilde kâr paylarını dikkate almamaktaydı. Neden? Bu iki gelir tipine farklı muamele etmenin, ekonomik hiçbir geçerli sebebi bulunmamaktadır. Daha önce de pek çok kez gördüğümüz gibi, servet sahipleri, paralarını vergi cennetlerine düşük getirili hesaplarda uyusun diye yatırmıyorlar. Benim hesaplarıma göre, bu servet sahiplerinin varlıklarının yaklaşık üçte ikisi, kâr payı dağıtan hisse senedi ve yatırım fonlarında tutulmaktadır. Diğer bir ifadeyle, direktif, daha işin başında ve -aynen kararlaştırıldığı gibi- keyfî bir şekilde, gizli servetlerin büyük bir bölümünü kapsam dışında bırakmaktadır. Hadi bunu bir kenara bırakalım; direktif, en azından geriye kalan üçte birlik bölümü doğru düzgün vergilendirebilirdi. Ama bunu da başaramıyor. İkinci kırılma noktası ise, AB'nin tüm ülkelerinin direktife eşit düzeyde katılmıyor olmasıdır. Örneğin, Lüksemburg ve Avusturya, ayrıcalıklı bir rejime tabidirler. Servet yönetiminde AB'nin en büyük iki vergi cenneti olan bu ülkelerde müşteri gizliliği prensibi hâlâ yürürlüktedir. Bu durum, fazla önemi olmayan bir istisna mıdır? Tam tersine. Lüksemburg ve Avusturya'ya verilen bu imtiyaz, yaklaşık on yıldır AB'nin vergi cennetleri konusunda verdiği tüm mücadeleyi felç etmektedir. AB'nin -henüz kendi içinde bu uygulamayı başaramazken- İsviçre'ye ve Avrupa dışındaki diğer merkezlere, otomatik bilgi akışını dayatmak konusunda ikna edici olması mümkün değildir. Diğer yandan, Lüksemburg, belli başlı vergi cennetlerinde müşteri sırrı uygulamasının devam etmesini bahane ederek, direktifin gözden geçirilmesi konusundaki girişimleri sürekli bloke etmektedir. AB'nin büyük devletlerinin, böyle kaba

ve ucuz stratejilere teslim olduğuna tanık olmak, Avrupa'nın inşa sürecindeki üzücü aşamalardan biridir.

Günümüzde, Lüksemburg ve Avusturya, bilgi değiş tokuşu yerine, stopaj kesintisi uygulamasına gitmektedir. Lüksemburglu bankalar, bünyelerindeki Fransız vatandaşlarına ait beyan edilmemiş hesaplardan elde edilen faiz gelirlerine, %35 oranında vergi uygulamak durumundadırlar. Bu verginin sadece 3/4'lük bölümü ise, sonradan Fransız Maliyesi'ne aktarılmaktadır. Yürürlükte bulunan mevzuata göre Fransa, büyük servet sahiplerinin tam ve doğru olarak beyan ettikleri faiz gelirlerine %44 oranında vergi uygulamaktadır. (Bu orana, ISF vergisi dâhil edilmemiştir.) Bu durumda Fransa, tasarruf direktifinin ön gördüğü stopaj vergisi uygulaması nedeniyle sadece –%35'in 3/4'üne karşılık gelen– %26,25'lik bir vergi oranıyla yetinmek durumunda kalmaktadır. Bu da, anlaşılmaz bir şekilde, gizli hesabı olan vergi mükelleflerinin, dürüst bir şekilde beyanlarını yapmış olan mükelleflerden daha az vergi ödeme "*hakkını*" kendilerinde bulduklarını gösterir. AB ile, Avusturya ve Lüksemburg'a tanınan bu ayrıcalığın aynısını uygulamak üzere anlaşma imzalamış olan AB dışındaki vergi cennetlerinin büyük bölümünde de durum aynen budur. İsviçre de buna dâhildir. Ancak dikkate değer bir şekilde, Singapur ve Hong Kong bunun dışındadır.

Vergi mükellefinin ne servet tutarlarına, ne de bu servetlerin getirilerinin büyüklüğüne bakılmaksızın uygulanan %35 oranındaki bu tektip vergi, neresinden tutulmaya çalışılırsa çalışılsın, kabul edilemez bir durumdur. Öncelikle ekonomik olarak bakıldığında, birkaç yüz avro ile bir milyon avro tutarındaki geliri, aynı oranda vergilendirmenin kabul edilebilir herhangi bir açıklaması olamaz. Yasal olarak

yaklaştığımızda ise bu uygulama, vatandaşlarının kazandığı faiz gelirlerine hangi oranda vergi uygulayacağına her ülkenin kendisinin karar vermesini engellediği için, mali egemenlik haklarının ihlali sayılır. En başta Lüksemburg olmak üzere vergi cennetleri, her ülkenin kendi vatandaşlarına uygulayacağı vergi oranına, kendisinin karar vermesi hakkının ateşli savunucularıdır. Ancak bu ilkeyi her gün çiğneyen yine kendileridir.

Bu uygulamanın üçüncü hatası ise en önemlisidir. %35 oranındaki kötünün iyisi bu tektip vergi uygulaması aslında sağlıklı bir şekilde işlemiyor. Çünkü tasarruf direktifi sadece bireysel olarak tutulan kişisel hesaplara uygulanırken, hayali şirketler, mutemetlik firmaları ya da vakıflar aracılığıyla tutulan hesaplara uygulanmıyor. İsviçre Vergi İdaresi büyük bir saflıkla, ülkedeki bankalara, İsviçre toprakları üzerinde bu direktifin uygulanması konusunda AB ile imzalanan bu anlaşmayı anlatan bir memorandum gönderiyor.[3] Bu memorandumun 29. paragrafında, tüzel kişilere ait hesapların faiz getirilerinin, anlaşma kapsamına girmediği açık bir şekilde ifade ediliyor. Peki, tüzel kişinin tanımı nedir? Bu sorunun cevabı, memorandumun 31. paragrafında yer almaktadır. Bu paragraf, eksik de olsa anlaşma kapsamı dışındaki tüzel kişilerin listesini çıkarıyor: Cayman ve Virjin Adaları'nda yer alan şirketler, Bahamalarda bulunan mutemetlik firmalarıyla vakıflar, Panama'daki anonim şirketler ve vakıflar, Lihtenştayn'da bulunan holding ve vakıflar vs. Bu konu, en azından biraz daha aydınlatılmayı hak ediyor! Açıkça söylemek gerekirse, İsviçre ya da Lüksemburg'da hesabı olanlar, bu varlıklarını herhangi bir paravan şirkete aktararak %35 oranındaki bu

3 AFC: İsviçre Federal Vergi Dairesi, tasarrufların vergilendirilmesi ile ilgili AB direktifleri (stopaj vergisi ve gönüllü beyan), 1 Temmuz 2013, bakınız http://www.estv.admin.ch/.

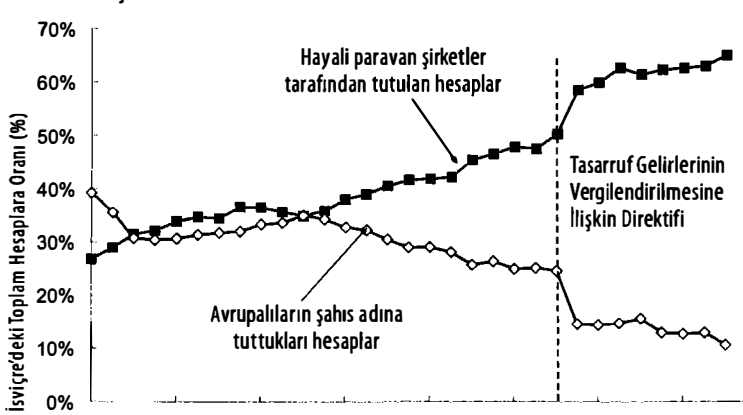
vergiden kurtulabilirler. Bu işlem, sadece birkaç yüz avroya mal olan ve birkaç dakika süren son derece basit bir işlemdir.

Tasarruf direktifiyle ilgili görüşmeler, ilk olarak 1990'lı yılların başında gündeme gelmiştir. On yıl boyunca süren müzakereler sonucunda bugün elimizde, finansal gizliliğe karşı yürütülen çabaların tümünden vazgeçen, orasından burasından çekiştirilmekten delik deşik olmuş bir metin var. Acaba, AB otoriteleri savaşmaktan yorgun düştükleri için mi, sonunda dayanamayıp paravan şirketleri, tasarruf direktifinin kapsamının dışında tutmayı kabul etmek durumunda kaldılar? Acaba bunun sebebi beceriksizlik mi? Yoksa suç ortaklığı mı? Bu soruların cevaplarını bilmiyoruz. Hikâyenin -pek de parlak olmayan- bu bölümü, sosyologlar tarafından yazılmayı bekliyor. Avrupa Komisyonu, bugüne kadar direktif ile ilgili iki değerlendirme raporu hazırlayarak, problemin farkında olduğunu -muğlak bir şekilde de olsa- ortaya koydu ve direktif metninin yeniden gözden geçirilmesi çağrısında bulundu. Orijinal direktif metni, sekiz yıldan beri uygulanmaya devam ediyor. Bu arada, Lüksemburg, elbette her türlü değişimi bloke etmeye devam etmektedir. Bir yandan sahtekârlık Avrupa'da alıp başını gidiyor, bir taraftan da kamu borcu patlıyor. Gayet doğal olarak, tasarruf direktifinin en önemli etkisi, daha önce bunu akıl etmemiş Avrupalıları, servetlerini paravan şirketlere, mutemetlik firmalarına ve vakıflara transfer etmek konusunda teşvik etmek olmuştur. Özellikle bu görüngü (fenomen), mevcut en iyi istatistiklere sahip olan İsviçre'de, ciddi tutarlara ulaşmıştır. (Bakınız Grafik 3.) 2004 yılının sonunda, bu direktifin uygulamaya sokulmasından hemen önce, zaten İsviçre'de bulunan hesapların %50'si paravan şirketlerden ve %25'i de Avrupalılara ait şahıs hesaplarından

oluşmaktaydı. 2005 yılı sonunda, stopaj vergisinin yürürlüğe girmesinden sadece altı ay sonra ise Avrupalıların şahsi hesapları (%10'luk bir azalmayla) tüm hesapların %15'ine ve paravan şirketlerin hesapları ise (%10'luk bir artışla) tüm hesapların %60'ına karşılık gelmekteydi. Lihtenştyan vakıflarına ya da Virjin Adaları'ndaki mutemetlik firmalarına, onlarca milyarlar avronun transferi için birkaç tuşa basmak ve Cenevre'de ya da Zürih'te basılmış birkaç kâğıt parçası yeterli olmuştur. Bu aşamada iyice anlamamız gereken, bu kurumların, İsviçre bankalarında, yediemin bürolarında ve servet yönetim merkezlerinde oluşturulduklarıdır. Gerçekte, Virjin Adaları'nda hiçbir işlem gerçekleşmemektedir. Diğer bir ifadeyle, İsviçreli bankacılar –kasıtlı olarak– tasarruf direktifini geniş çapta baltaladılar.

Grafik 3

İsviçre'de hesabı olanlar kimlerdir? 2005 Tasarruf Direktifinin Etkisi

Kaynak: BNS (İsviçre Merkez Bankası). Bakınız üçüncü bölümün eki (http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/)

Eğer, AB vatandaşlarının, İsviçre'deki hesaplarından elde

ettikleri faiz ve kâr paylarının tamamı, %35'lik vergiye tabi tutulabilseydi, yılda 20 milyar avro tutarında bir vergi geliri sağlanması gerekirdi. Ancak 2012 yılında, İsviçre'nin AB'ye ödediği tutar sadece 400 milyon avrodur. Bu tutar, hesaplanan tutardan 50 kat daha azdır. Yaptırım eksikliği, hayali paravan şirketlerin arkasına gizlenen tutarlar ve bankacılara olan bu gözü kapalı güven, bu direktifin iflasını tetiklemiştir. Büyük bir olasılıkla, yukarıda sayılan sebeplerden dolayı, 2013'te yöneticilerimizin hevesle hayata geçirmek istedikleri Avrupa *Fatca*'sı başarısız oldu. AB ülkeleri, 2013 baharında vergi kaçakçılığına karşı mücadele konusunda fikir birliğine vardılar. Ancak geçmişteki başarısızlıklardan henüz yeterince ders almış görünmüyorlar. Lüksemburg, 2015 yılında otomatik veri akışına geçmeyi kabul etti etmesine, ancak ülkenin başbakanının da bizzat itiraf ettiği gibi: "Bankalar kepenklerini indirmeyecekler!" Buradan anlaşılması gereken, kaçakçıların kalkanların arkasında korunmaya devam edileceğidir.

Bu hesapların gizlendiği paravan yapıların, bundan böyle tasarruf direktifi kapsamına girmesi ve bu kurumların bir listesinin çıkarılmasıyla ilgili girişimler bulunmasına karşın, Lüksemburg şu an için buna karşı çıkmaktadır. Uzun vadede bu yaklaşım da aslında bir çıkmaz sokaktır. Çünkü servet sahiplerinin, danışmanlarının ve bu gizliliği sağlayan kurumların yasal hünerleri sınırsızdır. Bu servet sahiplerinin ellerinde, sahip oldukları zenginliğin kontrolünün kendilerinde olmadığını iddia etmek üzere tasarlanmış bin bir farklı yol bulunmaktadır.

Diğer yandan, otomatik bilgi akışının kâr paylarına kadar uzanmasını içeren, "idari yardımlaşma" adı altında ikinci bir direktifin de 2015 yılında yürürlüğe girmesi söz konusudur.

Ancak bu aşamada, ne İsviçre'nin ne de Avrupa dışında yerleşik başka vergi cennetlerinin bu direktife katılmaya hiç niyetleri yok. Bu direktifin herhangi bir aşamasında, ne herhangi bir yaptırım uygulamasından ne de kontrol mekanizmasından bahsediliyor. 2005 yılındaki gelişmeler ışığında İsviçreli bankacıların, kendi arzularıyla ve iyi niyetle işbirliğine gideceklerini hâlâ nasıl düşünebiliriz? Artık bu aptala yatma oyununa bir son vermenin ve gerçeklerle yüzleşmenin zamanı çoktan geldi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ne yapmalı? Yeni bir yaklaşım

Hazırlanacak olan gerçekçi, sağlam ve yeni bir eylem planı, iki temel ilke etrafında şekillendirilmelidir: yaptırım ve kontrol.

Finansal ve Ticari Yaptırımlar

Öncelikle, karşımıza çıkan engellerden başlayalım. Vergi kaçakçılarının paralarını yöneten vergi cennetleri, bu işten ciddi kârlar elde etmektedirler. Kendi kendilerine, birden bire bundan vazgeçmeleri için ortada hiçbir sebep bulunmadığı gibi, beyan edilmeyen servetlerin en büyük tedarikçisi olan Avrupa karşısında, bir anda boyun eğmeleri de beklenemez. Bu cennetlerin geri adım atmalarını sağlamanın tek yolu, sağlam tehditler savurmaktır.

Buna en güzel örnek, 1962 yılında Fransa'nın Monaco'ya uyguladığı ablukadır. O dönemde, Monaco Prensliği'nde yaşayan Fransız vatandaşları gelir vergisi ödemiyorlardı. Fransız hükümeti bu anlamsız uygulamaya bir son vermek istiyordu ancak Prens Rainier'nin bu konudaki tutumu son derece kategorikti: Prensliğin mali egemenliğine dokunulmasına kesinlikle izin vermiyordu. Bu noktada, uzun süren

müzakereler sonuçsuz kalabilir ve Fransa, bu mikro-devletin isteklerine boyun eğebilirdi -aynen Avrupa'nın büyük ülkelerinin yıllardır Lüksemburg karşısında yaptıkları gibi. Ancak de Gaulle'ün aklında, -12 Ekim'i, 13 Ekim'e bağlayan gece- Fransız gümrük yetkililerini Monaco ve Fransa arasındaki sınırı yeniden gözden geçirmek üzere görevlendirmek gibi, başka bir fikir vardı. Bu aşamada, de Gaulle'ün gönderdiği mesaj çok açıktı: Eğer Monakolular işbirliği yapmayı reddederlerse, dünyanın geri kalanı ile ilişkilerini kesmek! Bunun üzerine çok hızlı bir şekilde sonuç alındı. Monako'da yaşayan Fransız vatandaşları, 1963 yılından beri, Fransa'da yaşayanlarla aynı oranda vergi ödemektedirler.

Bugün içinde bulunduğumuz durumla, 1962 yılındaki şartlar arasında elbette büyük farklılıklar bulunmaktadır. Buna karşın, yukarıdaki örnek, bize önemli bir ders vermektedir. Güç dengesi -açık bir şekilde- vergi kaçakçılığı mağduru olan Fransa gibi büyük devletler lehine işlemektedir. Vergi cennetlerine karşı zafer kazanılamayacağı yaklaşımı, doğru bir yaklaşım değildir.

Peki, gerçekten vergi cennetleri nasıl dize getirilebilir? Nispeten daha kolay örneklerle, yani müşterilerine finansal gizlilik gibi bir hizmet sunarak, vergi kaçakçılarına yataklık etmek konusunda uzmanlaşmış mikro-devletlerle başlayalım. Liste uzun. Burada tek tek isimlerini saymaya da gerek yok. Aşırı zenginlerinkiler de dâhil olmak üzere tüm varlıklar için, uluslararası şeffaflık standardına uymayan -otomatik bankacılık bilgisi değişimine- ve küresel finansal kadastroya katılmayı reddeden tüm küçük ülkeleri bu liste içine alabiliriz. Bu ülkeler için uygulanacak çözüm, *Fatca*'nın öngördüğü yaptırımların ağırlaştırılarak genelleştirilmesidir. Diğer bir ifadeyle, bu ülkelere aktarılmakta olan faiz ve kâr payı

gelirlerinin tamamının ABD, AB ve Japonya tarafından eşgüdümlü olarak vergilendirilmesidir. Bunun yapılamayacak hiçbir yanı yoktur. Ayrıca büyük devletlerin çoğu, bu güncel Amerikan yasasının öngördüğüne benzer haciz işlemlerini zaten dayatmaktadırlar; hatta bazı örneklerde bu uygulamanın uzun yıllardan beri yapılmakta olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Fransa da, "işbirliği yapmayan ülkelere" aktarılan gelir kalemlerine %50 oranında vergi uygulamaktadır. Peki, bu ülkeler hangileridir? Botsvana, Brunei Sultanlığı, Guatemala Cumhuriyeti, Marshall Adaları, Montserrat, Nauru Cumhuriyeti, Niue Adası, Jersey Adası, Bermuda, İngiliz Virjin Adaları.

Mali yaptırımları genelleştirmek demek bunları şeffaflık standardına uymayan mikro devletleri de kapsayacak şekilde uygulamaya sokmak demektir. Bu yaptırımları arttırmak ise stopaj vergisini –yani kaynağından kesilecek vergi oranını– %100'e çıkarmak demektir. Bu mikro vergi cennetlerin çoğu, aslında finans sektörü tarafından ele geçirilmişlerdir. Çoğunlukla finans sektörü bu devletlerin GSYH'sinin %50'sini oluşturmaktadır. Bu tarz bir ekonomik kalkınma modelini terk etmeleri konusunda bu ülkeleri zorlamak için en basit ve en etkin çözüm, kâr payı ve faiz gelirlerini %100 oranında vergilendirerek, bu devletlere yönelen gelir akışını kesmektir. Avrupa, ABD ve Japonya uyumlu bir şekilde hareket ettikleri sürece, bunun gerçekleştirilmesinin önünde herhangi teknik bir engel bulunmamaktadır.

Şimdi vergi kaçakçılığının ağırlıklı bölümünün gerçekleştirildiği büyük vergi cennetlerine, (İsviçre, Hong Kong, Singapur, Lüksemburg, Cayman Adaları ve Bahamalar) yani problemin biraz daha karmaşık olan kısmına gelelim. Neden bu ülkelerin hiçbiri Fransa'nın "*işbirliği yapmayan bölgeler*"

listesinde yer almamaktadır? Çünkü bu ülkelere aktarılan gelirlere %50 oranında vergi uygulamak, pratikte imkânsızdır. Gerçekte bu ülkeler, özel bankacılık yapan kurumlarının yanı sıra, yasal faaliyetlerde bulunan ve çoğu da Amerikalı, Avrupalı ya da Japon kurumların iştiraklerinden oluşan, pek çok ticari banka, sigorta şirketi ve yatırım fonuna da ev sahipliği yapmaktadırlar.

Büyük vergi cennetlerinin hepsi, büyük vergi kaçakçılığı merkezi olmanın ötesinde, istisnasız olarak dünyanın en önemli finans merkezleri arasında yer almaktadır.[1] Ne yazık ki, bu cennetler, uluslararası finansal sistemin merkezi konumunda olmaları nedeniyle, bir çeşit dokunulmazlıktan istifade etmektedir. Bunu teessüfle karşılayabiliriz. Kaldı ki, büyük ihtimalle, bu tarz bir finansal faaliyetin, *off-shore* merkezlere girmiş olması, buralardaki mevcut istikrarsızlıkların temel sebepleri arasında yer almaktadır. Buna karşın, bugüne kadar hiçbir büyük güç, kendi sınırlarından çıkıp İsviçre ve Lüksemburg'a yönelen para akışına %50 oranında vergi uygulayabilmiş değildir.

Çözüm, mal ticareti seviyesinde yapılacak olan hamlelerden geçmektedir. Vergi cennetleri, serbest ticaretten mahrum kalmayı göze alamazlar. ABD ve Japonya'nın ihracatı, GSYH'nin sadece % 15'ini oluşturmaktadır ancak bu oran İsviçre'de %50'dir. Hatta Lüksemburg, Singapur ve Hong Kong için bu oran, % 200'lere kadar çıkmaktadır. Bu üç ülke, bu alanda dünya rekorunu elinde tutmaktadır. Bu inanılmaz oranlar, şirketlerin mali optimizasyon oynamalarıyla olduğu kadar, Çin'in ihracat ve ithalatının büyük bir bölümünün transit geçtiği Hong Kong gibi ülkelerin, antrepo ticareti ne-

1 Bakınız Ronen Palan, Richard Murphy ve Christian Chavagneux, *Tax Havens: How Globalization Really Works*, Ithaca, NY, Cornell Üniversitesi Yayınları, 2009.

deniyle yapay olarak şişirilmiş oranlardır. Tüm bunlara karşın, yine de temel bir gerçeği yansıtmaktadırlar: Bahsi geçen bu küçük ülkelerin ekonomileri için, uluslararası ticaretin önemi hayatidir. Bunun nedenini, iki yüzyıldan uzun bir süredir biliyoruz. Bu konu, Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* kitabının ana temasıdır. Kendi içine kapalı küçük bir ekonomide üreticiler, tek ve kısıtlı bir pazara erişebildikleri için fazlaca uzmanlaşamazlar. Bu nedenle, bu küçük ekonomilerin, büyük devletlerin prodüktivite seviyelerine ulaşarak, ölçek ekonomisinin meyvelerinden istifade edebilmelerini sağlayacak olan, sadece ve sadece küresel serbest ticarete erişimdir. Yabancı pazarlara ulaşamadıkları andan itibaren, vergi cennetleri eriyip gitmeye mahkûmdurlar. Bu merkezlerin yumuşak karnı küresel ticarettir, dolayısıyla onları buradan vurmak gerekir.

Haklı ve Gerçekçi Yaptırımlar

Bu kitapta öne sürdüğüm ticari yaptırımlar, gerekçeli ve haklı yaptırımlardır çünkü vergi cennetlerinin müşteri gizliliği uygulamasından muzdarip her ülkenin, mağduriyeti oranında gümrük vergisi uygulama hakkı vardır. Vergi cennetleriyle, Fransız Vergi İdaresi arasında işbirliğinin olmaması, her sene Fransız Hazinesi'ne 20 milyar avroya mal olmaktadır. Bu noktada iyice anlaşılması gereken, mevcut bu durumun sağlıklı bir mali rekabet olmadığıdır. Bunun adı, açıkça ve basitçe hırsızlıktır. İsviçre, Lüksemburg ve Singapur, arzu eden vergi mükelleflerine, kendi ülkelerindeki vergi yükümlülüklerini yerine getirmeme, yani bir anlamda kendi hükümetlerinden çalıp çırpma imkânı sunmaktadırlar. Bunu yapıp yapmamak, doğal olarak vergi mükelleflerinin takdirine kalmıştır ancak

Fransa'nın bunun bedelini ödemesinin hiçbir geçerli sebebi olamaz. Müşteri gizliliği prensibinin, tıpkı sera etkisine neden olan gaz salınımı gibi, tüm dünya ekonomisi üzerine çöken ciddi bir maliyeti olduğu açıktır. Bugün itibarıyla, vergi cennetleri bu maliyeti görmezden gelmeyi tercih etmektedirler. Burada bahsedilen ekonomi tabiriyle *dışsal negatifliktir.* Bu sorunun çözümünü ise, İngiliz iktisatçı Arthur Pigou'nun çalışmalarından beri biliyoruz. Bu şartlarda yabancı ülkeler, maruz kaldıkları zararı karşılayacak miktarda vergi uygularlar. Kısaca, kirleten bedelini öder.

Bankacılıkta müşteri gizliliği prensibi aslında, sübvansiyonun kılık değiştirmiş halidir ve *off-shore* bankalara ciddi bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Çevreyi kirletmekten çekinmeyen şirketlerin, çevre koruma normlarının olmadığı ortamda daha rekabetçi duruma gelmeleri gibi, müşteri gizliliği uygulaması da *off-shore* bankalara rekabet avantajı sağlamaktadır. Bu tarz gizli sübvansiyonlar, piyasaların düzgün işleyişini engellemektedir. Bu durumda, zarar gören ülkelerin maruz kaldıkları zararı telafi edecek oranda ek gümrük vergisi uygulamalarına izin vererek, bu merkezleri mevcut vefasız uygulamalardan vazgeçmeye ikna etmek, kesinlikle DTÖ'nün görevlerinden biridir.

Bu yaklaşımın temel çıkmazı, ortaya çıkan vergi kaybı tutarının, tam olarak hesap edilmesinin zorluğudur. Bu yüzden de, saklanan servet tutarlarının doğru bir şekilde ölçülmesi çok önemlidir. Bu kitapta öne sürdüğüm tahminler, resmî istatistiklere ve doğrulanabilir hesaplara dayandıkları için, sağlam bir temele dayanmaktadır. Eldeki resmî verilerle ve özellikle ülkelerin portföy pozisyonlarındaki istatistik anomalileriyle tutarlı olduğu sürece, vergi cennetleri de kendi tahminlerini üretmekte serbesttirler.

Diğer yandan, ortaya konulan gümrük yaptırımları da aynı şekilde gerçekçidir çünkü bu önemli *off-shore* merkezler finans devleri de olsalar büyük ticaret merkezleri arasında yer almazlar. Kısa vadede, Fransa'nın Lüksemburg ile arasındaki finansal ilişkilerden vazgeçmesi zordur. Ancak Fransa, gayet rahatlıkla Büyük Dükalık ile arasındaki ticarete bir son verebilir. Bu yaklaşım elbette bazı riskler içermektedir. Öncelikle, ülkeler arasında gerginlik yaşanabilir ve bu gerginlik zamanla tırmanabilir. Örneğin İsviçre, Fransız gümrük tarifelerine karşı kendi gümrük duvarını yükselterek tepki verebilir; ya da sınır ötesinde çalışan Fransız vatandaşı olan işçilere ya da turistlere sınırını kapatarak karşılık verebilir. Bu tarz bir ticari savaştan hiç kimse bir şey kazanamaz ve bunu engellemenin bir yolu da var. Devletler arasında yeterince güçlü bir koalisyon oluşturarak, Bern'in bu şekilde karşılık verme yoluna başvurması engellenebilir. Diğer yandan, bu durumda İsviçre'nin de Fransa'ya karşılık vermek üzere, bazı yaptırımlar uygulamayı gündeme getireceği düşünülebilir. Ancak İsviçre, bunu kesinlikle Avrupa'nın müttefik büyük güçlerinin tamamına karşı yapamaz; çünkü bu İsviçre için kesinlikle intihar olur.[2]

Karşılaşılması olası ikinci risk ise ticari yaptırımların yeterli olmamasıdır. Örneğin Hong Kong, müşteri sırrı prensibinden vazgeçmektense, tüm maliyetine razı olarak Fransa'nın yürürlüğe koyacağı tarifelere ve yasaklayıcı hükümlere boyun eğmeyi tercih edebilir. Bir kere, herhangi bir ülkeyle otomatik bilgi akışı anlaşması imzaladıktan sonra, bunu diğer ülkelere uygulamamak, pratikte çok zordur. Hong Kong'daki varlık yönetimi faaliyetlerinin toplamının, İngiltere'nin bu eski ko-

2 Bu sonucun açık bir şekilde ispatı için, bakınız Constantinos Syropoulos, "Optimum tariffs and retaliation revisited: How country size matters". *Review of Economic Studies*. Cilt. 69 (3), 2001

lonisine getirisi, büyük olasılıkla, Fransa ile olan ticaretinin toplam getirisinden daha fazladır. Bu durumda ise çözüm, Hong Kong'un dış ticaretinde yeterince ağırlığı olan ülkeleri de içine alacak şekilde, uluslararası düzeyde kurulacak bir koalisyon ile yola devam etmektir.

Fransa'nın tek başına yapabileceği fazla bir şey yoktur. 1962 yılındaki Monako örneği ile bugün içinde bulunduğumuz durum kıyaslandığında, karşımıza çıkan temel fark budur. Alınacak tek taraflı tedbirler, yıkıcı sonuçlar doğuracak olan karşılıklı tırmandırma siyasetini besleyecek ve daha da önemlisi etkin bir şekilde sonuç alınmasına yardımcı olmayacaktır. Ancak yine de çözümler mevcuttur. Ülkelerin oluşturacağı koalisyonlar, müşteri sırrı ilkesinin sebep olduğu maliyet tutarlarını telafi edecek oranlarda gümrük vergisi koymak amacıyla bir araya gelerek, belli başlı vergi cennetlerini dize getirebilirler.

Bir Gümrük Tarifesi Projesi

Bu noktada küçük ve büyük olmak üzere, olası iki farklı koalisyondan bahsedebiliriz. Peki, bunlardan hangisi başarılı olabilir? Küçük koalisyonların kurulması nispeten daha kolaydır ancak bunlara karşı vergi cennetlerinin karşılıklı tırmandırma oyununu oynamayı seçme riski daha yüksektir. Bu merkezlerin, büyük bir koalisyon ile ticari savaşa girme riski daha düşüktür. Buna karşın, bu tarz büyük koalisyonları kurmak nispeten daha zahmetlidir. Burada, belli başlı *offshore* merkezlerin ihracatlarının, aslında oldukça sınırlı sayıda ticari ortak üzerine odaklanmış olduğunun altını çizmek gerekir. Dolayısıyla, işbirliği yapmayı reddeden merkezlerin –karşılık vermeye cüret edemeden– zarara uğramalarına sağ-

lamak için aslında bir avuç ülkenin bir araya gelmesi yeterlidir. Bu bağlamda uygun ölçekli koalisyonlar, oluşturulması nispeten daha kolay olan küçük koalisyonlardır.

Örneğin İsviçre'yi ele alalım. Almanya, Fransa ve İtalya'ya yönelik ihracat, Helvetik Konfederasyonun toplam ihracatının %35'ini oluşturmaktadır. Diğer yandan, İsviçre bu ülkeler için olmazsa olmaz bir müşteri değildir. Diğer bir ifadeyle, bu üç ülkenin dış ticaretinde İsviçre'nin payı sadece –yaklaşık– %5'tir. Dolayısıyla, açılacak her türlü ticari savaş, matematiksel olarak Bern'in yenilgisiyle sonuçlanmaya mahkûmdur. Burada bahsedilen, İsviçre'nin bilek güreşine girmeyi göze alamayacağı kadar geniş bir koalisyonun oluşturulmasıdır.

Uygulanacak olan gümrük vergileri nelerden oluşmaktadır? DTÖ nezdinde kabul edilebilir olan tek gümrük vergisi, müşteri hesap gizliliğinin neden olduğu zararı telafi etme imkânı sunacak olan gümrük vergisidir. Bu mantıkla ve benim hesaplarıma göre Almanya, Fransa ve İtalya, İsviçre'den ithal ettikleri mallar üzerinde %30 oranında bir vergi uygulama hakkına sahiptirler. İlk bölümde de gördüğümüz gibi, bu üç ülkenin İsviçre bankalarında yaklaşık olarak toplam 500 milyar avrosu bulunmaktadır. Bu tutar, 2013 rakamlarıyla aşağı yukarı 15 milyar avro tutarında bir vergi geliri kaybına neden olmaktadır. Ayrıca, bu tutara gelir ve veraset vergisi ile beraber, Fransa örneğinde olduğu gibi servet üzerinden yardımlaşma vergisi (ISF) de dâhil edilmiştir. 15 milyar avro, İsviçre menşeili ürünlere %30 gümrük vergisi uygulanması yoluyla telafi edilecek olan tutara tam olarak karşılık gelen tutardır.

Bu aşamada, ulaşılan bu rakamla ilgili olarak, iki uyarı yapmak faydalı olacaktır. Öncelikle, banka hesaplarındaki müşteri bilgilerinin gizlenmesi prensibinden kaynaklanan

gelir kaybı asgari olarak hesaplanmıştır. Çünkü hesaplanan bu tutarın içinde, vergi mükelleflerinin servetlerini İsviçre'ye kaçıracakları korkusu nedeniyle devletlerin rıza göstermek durumunda kaldıkları vergi indirimlerinin maliyeti yer almamaktadır. Bu maliyetlerin ciddi tutarlara ulaştığını düşündüren veriler bulunmaktadır. Örneğin İtalya, bu konuda oldukça büyük tavizler vermiştir. İtalya'da bugün, kâr payları üzerinden alınan vergi %20 oranındadır ki bu oran gelir vergisi oranıyla karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Diğer yandan, veraset vergisi üzerinde neredeyse tam bir muafiyet söz konusudur. Finansal zenginliğin vergilendirilemez olduğuna dair inanç, İtalya'da o kadar yerleşiktir ki, son vergi artışlarından nasibini alan, sadece gayrimenkuller olmuştur. 2013 yılında yapılan seçimlerde, Mario Monti'nin yenilgiye uğramasına sebep olan tamamen bu politikadır. Hesaplamalarımda vergi geliri kayıpları konusunda yine de temkinli olmayı tercih ettim, kaldı ki zaten DTÖ nezdinde kabul görmemeleri için hiçbir sebep yoktur.

Ulaşılan bu sonuç üzerine yapılması gereken ikinci uyarı ise, en doğru gümrük vergisi hesaplamalarının hepsinde, küçük de olsa mutlaka bir hata payı olduğudur. Çünkü pek çok farklı parametreye bağlı olan ihracatçı davranışı önceden tam olarak kestirilemez. Ancak temel olarak –ekonomik– teorinin bize gösterdiği, uygulamaya geçildikten sonra, İsviçreli ihracatçıların, gümrük vergilerine tepki olarak satış fiyatlarını değiştirme yoluna gitmeyecekleridir. (Uygulanmakta olan fiyatlar, küresel ölçekte belirlenmiş satış fiyatlarıdır.) Bununla beraber, İsviçreli ihracatçılar daha az miktarlarda ihracat yapma yoluna gideceklerdir. Diğer bir ifadeyle, bugün olduğu gibi Fransa, Almanya ve İtalya'ya 60 milyar avro tutarında mal satacaklarına, sadece 45 milyar avro tutarında mal

satacaklardır. (İsviçre'nin en önemli ihracat kalemi kimyasal ürünler, makine ve saatten oluşmaktadır.) %30 oranındaki gümrük vergisi ödendikten sonra bu tutar 60 milyar avroya karşılık gelecektir. Sonuçta, ithalatı yapan ülkeler için –tüm vergiler dâhil– toplam fatura değişmeyecektir. Buna karşın İsviçre, 15 milyar avro tutarında ciddi bir milli gelir kaybına uğrarken, komşu üç ülkenin milli gelirleri de aynı oranda artacaktır. Kabul edilebilir tüm diğer olası senaryolardan da benzer sonuçlar çıkmaktadır. 15 milyar avro tutarındaki bu kayıp, İsviçre'nin müşteri hesap gizliliği uygulamasından sağladığı toplam gelire eş değer bir tutardır ve büyük ihtimalle de mali şeffaflık konusunda işbirliği yapmak konusunda ikna olması için yeterli olacaktır. Resmî istatistiklere göre, finans sektörü Helvetik Konfederasyonun GSYH'sinin %11'ini oluşturmaktadır. Buna karşın, kişisel servet yönetimi faaliyetlerinin oranı gerçekte sadece %4'tür. Geriye kalan kısım, sigortacılık faaliyetleri, krediler ya da kişisel hesaplar üzerinden yapılan vurgunculuk (spekülasyon) gibi diğer bankacılık işlemlerinden oluşmaktadır. Ayrıca Helvetik bankalar tarafından yönetilen kişisel servetlerin tamamı gizlenmemektedir. Örneğin, özellikle İsviçre vatandaşlarına ait olanlar o kadar güzel beyan edilmişlerdir ki, müşteri sırrı uygulamasının İsviçre'ye getirisi artık GSYH'nin ancak %3'üne karşılık gelmektedir ki bu oran, İsviçreli bankalar tarafından yönetilen beyan edilmemiş servet tutarının yaklaşık %1'ine karşılık gelmektedir ve yıllık getirisi de 15 milyar avrodur. Bu büyük bir getiridir ancak genelde düşünüldüğünün aksine, İsviçre ekonomisine hayati bir katkı sağlamakta olduğu doğru değildir. Diğer bir ifadeyle, İsviçre bankacılık sırrı ile hayatta kalan bir ülke değildir. Diğer mikro devletlerde durum, bundan biraz daha farklıdır. Daha önce gördüğümüz gibi onlar için

çözüm finansal anlamda kendi kendilerine yetebilir olmaktan geçmektedir. İsviçre, bankacılık sırrı uygulaması ortadan kalktıktan sonra da gayet güzel, kendi ayakları üzerinde durmaya devam edecektir.

Bankacılık sırrının İsviçre'ye getirisinin, ülkenin GSYH'sinin %3'ü olduğu tahmini, ihtiyatlı (sakıngan) bir tahmindir. Helvetik Konfederasyonun bu uygulama sayesinde tam olarak ne kadar gelir elde ettiği üzerinde elbette belirsizlikler bulunmaktadır. Bunun nedeni, özellikle vergi kaçıranların servetlerinin yarattığı finansal aktivitenin, bankaların varlık yönetimi servislerinin etki alanı dışında kalmasıdır. Ancak burada önemli olan nokta, bankacılık sırrı prensibinin İsviçre'ye olan getirisinin, bu uygulamanın mağduru ülkelerin uğradıkları zarardan daha az olduğudur. Eğer dünyadaki vergi kaçırma hizmetini sadece İsviçre bankaları sağlıyor olsaydı, belki o zaman, müşterileri tarafından kaçırılan vergilerin tamamını ya da büyük bir bölümünü yüksek komisyonlar talep ederek, ceplerine atabilirlerdi. Ancak bugün, İsviçre bankaları bu alanda tekel durumunda olmadıkları gibi, artık 1960'larda yaptıkları gibi fahiş komisyonlar almayı da başaramıyorlar.

Eğer %30'luk gümrük vergisi yeterli olmazsa –örneğin Konfederasyon içindeki bankacıların politik güçleri gibi nedenlerden dolayı– o zaman koalisyonun yeni ülkeleri de içerecek şekilde genişletilmesi uygun olacaktır. Birleşik Krallık, İspanya ve Belçika'nın koalisyona katılmasıyla, İsviçre'nin zararı GSYH'sinin % 4'üne; AB'nin tüm üyelerinin koalisyon oluşturması durumunda ise, GSYH'sinin %5'ine ulaşacaktır. Sayıca ne kadar çok devlet dâhil olursa, koalisyonun başarı şansı da o denli yüksek olacaktır. İyi haber ise, kısıtlı sayıda devletten oluşan küçük bir grubun bile (Fransa, Almanya,

İtalya ya da İtalya'nın yerine Birleşik Krallık geçebilir) İsviçre'nin uyguladığı müşteri sırrı prensibini yok edebilecek güçte olduğudur.

Bu aşamada açıkça ortaya konulması gereken, önerilen ticari yaptırımların tek amacının vergi cennetlerini işbirliği yapmaya zorlamak olduğu ve korumacılığa geri dönmek olmadığıdır. Burada bahsedilen, sadece uyarı niteliğinde ve ideal olarak asla tatbik edilmeyecek tehditlerdir. %30 oranındaki gümrük vergisi şu ana kadar –sürdürülebilir olarak– kimseyi zengin etmiş değildir. Eğer bu vergi uygulamaya konulursa, Fransız, Alman ve İtalyan hükümetlerine 15 milyar avro tutarında bir getiri sağlayacaktır. Buna karşın, İsviçreli ihracatçılarla rekabet halinde olan ulusal üreticilerin sattıkları malların fiyatlarında bir artışa neden olacağından, koalisyondaki ülkelerin tüketicileri açısından dezavantajlı bir durum ortaya çıkaracaktır. Serbest ticaret, uzun vadede herkes için yararlıdır. Buna karşın korumacılık yasaklanmalıdır.

Çok basitçe ifade etmek gerekirse, bir taraftan ticareti serbestleştirmeye devam edip, diğer taraftan vergi kaçakçılığı sorununu görmezden gelmenin artık imkânı yoktur. Bu konu, ticari tartışmaların merkezine alınmalıdır. Bu tarife yaptırımları, gerçekçi ve orantılı olduğu için, prensip olarak uygulanmalarına gerek olmayacaktır. Bu yaptırımlar, ancak müzakerelerin bir sonuç vermemesi durumunda işleme konulmalıdır.

Her şekilde, açıkça tanımlanmış tehditler ortaya konmadan ilerleme kaydedilmesi mümkün değildir. İsviçre vatandaşlarının ve Helvetik şirketlerin çoğunun, İsviçre'nin finansal şeffaflığa geçmesiyle kaybedecekleri hiçbir şeyi yoktur. Bilakis, bugün olduğu gibi ülkelerinin sürekli parmakla gösterilip durmasındansa, bankacılıkta müşteri sırrı prensibinin

ortadan kaldırılmasını fazlasıyla tercih edeceklerini düşünebiliriz. Buna karşın, ilginç bir şekilde, İsviçreli bankacılar ülkede, sahip oldukları ekonomik katkıyla orantısız bir politik güce sahiptirler. Dolayısıyla, misilleme tehdidi olmadan bankacıların bu *statu quo*'larını korumayı başaracaklarından korkmak için yeterince sebep mevcuttur. Bu durumda bankacılar, varlıklarını mutemetlik firmalarında saklama imkânı olmayan küçük müşterilerinden vazgeçerek, en zengin müşterilerine odaklanacaklardır. Bu yaklaşım, diğer vergi cennetlerinin de işbirliğini beraberinde getirecektir. Her şekilde büyük ülkeler kuracakları nispeten küçük koalisyonlarla, *off-shore* devleri yasal olarak dize getirmeyi başarabilirler. (Bakınız tablo 4.)

Tablo 4

Vergi cennetlerini dize getirmek için kurulacak koalisyonlar				
	off-shore servetler (Milyar)	Müşteri sırrından elde edilen kâr(%GSYİH)	Optimum koalisyon	Uygulanacak gümrük vergisi oranı
İsviçre	1.800	3%	Fransa, Almanya, İtalya	30%
Hong-Kong	750	3%	ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa	50%
Singapur	750	4%	ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa	55%
Lüksemburg	500	9%	Fransa, Almanya, Belçika	40%
Bahamalar ve Cayman Adaları	500	40%	ABD, Kanada	100%

Kaynak: Yazarın hesaplamaları için bakınız 4. bölümünün eki (http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/)

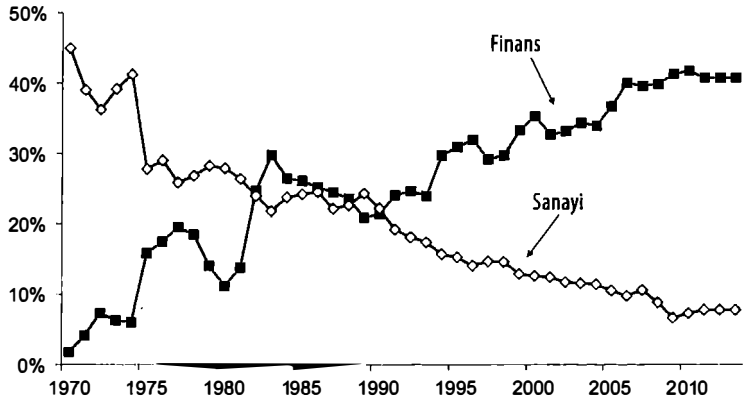
Lüksemburg Örneği

Ancak yine de burada sorun yaratan bir ülke var: Lüksemburg. Sorun yaratıyor, çünkü AB Anlaşmaları sayesinde her türlü gümrük yaptırımından korunuyor. Acaba bu nedenle AB'den dışlanması gerekir mi? Bu soru, üzerinde düşünülmeyi hak eden bir soru çünkü birliğe 1957 yılında kurucu üyelik yapan Lüksemburg ile bugünkü Lüksemburg arasında önemli farklar var. O dönemde, çelik endüstrisi Lüksemburg'un her şeyiydi; finans sektörünün ise adı bile geçmiyordu. Bugün ise finans sektörünü çıkardığımızda, Lüksemburg'dan geriye bir şey kalmıyor. Belki de, *off-shore* finans yakın bir gelecekte Lüksemburg için her şey olacak (Bakınız Grafik 4.) Lüksemburg, bugünkü haliyle uluslararası servet yönetimi çarkının her aşamasına dâhildir. Bununla beraber, diğer finansal merkezler tarafından da kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Lüksemburg bugün vergi cennetlerinin vergi cenneti konumundadır. Roma Antlaşmasına imza atanlar, Avrupa kurumlarının temelini atarken, bu denli büyük bir dönüşümü, elbette o dönemde öngöremezlerdi. Onlar için Lüksemburg, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun –1000 yılından beri– mirasçısı devletlerden biri olan eski bir ulustu. Ayrıca, Avrupa rüyasına da gönülden bağlıydı. Bugün ise AB bir çıkmazın içinde kapana kısılmış durumdadır. Uluslararası finans endüstrisinin ekonomik kolonisi haline gelmiş olan Lüksemburg, Avrupa'daki vergi kaçakçılığının kalbinde yer aldığı için, bu beladan kurtulmak adına verilen mücadeleyi yıllardır felç etmektedir. Eğer bu soruna nasıl bir çare bulabileceğimizi sakince düşünmek istiyorsak, Lüksemburg'un yaşadığı bu büyük değişimin nasıl ortaya çıktığına bir göz atmalıyız. İyice anlamamız gereken, iktidar yağcılarının

sürekli iddia ettiklerinin tersine, Lüksemburg ekonomisindeki dönüşümün bu başarısının temelinde, ülkenin –sözde– istikrarının ya da aşırı derece kalifiye iş gücünün yatmadığıdır. Lüksemburg'da 1970'lerden beri enflasyon neredeyse Fransa'daki kadardır; Almanya'dakinden ise çok daha yüksektir. Ekonomi, uluslararası finansın çalkantılarına bağlı olarak ciddi iniş çıkışlar göstermektedir. Örneğin 2007-2009 yılları arasında, çalışan başına GSYH, %10 oranında gerilemiştir ve günümüze kadar bir daha da tekrar yükselememiştir. Örneğin, bu gerileme Fransa'da %2 oranındadır. Aslına bakarsak, ülkedeki tek istikrarlı şey, 1783'ten beri Büyük Dükalık unvanını nesilden nesle aktaran, iktidardaki Lüksemburg Kraliyet ailesi, yani Nassau hanedanlığıdır.

Grafik 4

Lüksemburg: Çelik Sanayinden Clearstream'e
(Sanayi ve Finans Sektörlerinin GSYH'ya oranı %)

Kaynak: Statec (bakınız dördüncü bölümün eki http://gabriel-zucman.eu/richesse-cachee/)

Sosyal Hristiyan Parti, II. Dünya Savaşı'nın sonundan bugüne –1970 yıllarının sonundaki beş yıllık kısa bir dönem haricinde– ülkenin tüm başbakanlarını çıkaran partidir. Diğer yandan, Lüksemburg ulusal iş gücü yaşlanmaktadır. Ayrıca ülkenin, ne Büyük Britanya gibi saygın üniversite diplomaları, ne İsviçre'deki gibi atadan kalma servet yönetimi geleneği, ne de çeliği bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Büyük Dükalık, satacağı eşi benzeri olmayan herhangi bir ürüne sahip değildir. Lüksemburg, dünyanın en önemli finans merkezlerinden biri olmayı başarmış olmasını, ulusal egemenliğini satmasına borçludur.[3] Dükalık, 1970'li yıllardan itibaren daha önce eşi benzeri görülmemiş bir faaliyet geliştirdi: Dünyanın dört bir yanında faaliyet gösteren çokuluslu şirketlere; ödeyecekleri vergi miktarına, uygulanacak olan düzenleyici kısıtlamaların ve yasal yükümlülüklerin neler olacağına kendi kendilerine karar verme hakkının satışı. Çokuluslu şirketlerin pek çoğu yeni gelişen bu iş kolunu(!) avantajlı buldular. Örneğin büyük bir banka, müşterileri için bir yatırım fonu mu kurmak istiyor? Hemen Büyük Dükalık'a yerleşebilir. Çünkü Lüksemburg bu bankayı derhal ve tamamen vergiden muaf tutacaktır. Aynı banka, –regülatörlerin (düzenleyicilerin) taleplerini yerine getirmek için– sermayesini güçlendirmek üzere yeni hisse senedi mi piyasaya sürmek istiyor? Bunun için de aynı şekilde, Lüksemburg'a rahatlıkla gelebilir. Çünkü burada, aynı anda hem aktif hem de pasif görünümünde karma senet ihracına kolayca girişebilir. Bu karma senetler, yatırımcılar için aktif,

3 Ulusal egemenliğin ticarileştirilmesi kavramı için bakınız Ronen Palan "Tax havens and the commercialization of State Sovereignty", *International Organisation*, cilt: 56 (1), 2002.

vergi idaresi için ise pasif olarak kabul edilir. Dolayısıyla bu senetlerin getirileri, kurumlar vergisinden düşülebilir.*

Diğer yandan, ulusal egemenliğin ticari bir mal olarak satışa çıkarılması, sınır tanımamaktadır. Bu kapsamda her şey alınıp satılabilir ve her şey müzakere edilebilir. Bu yeni işkolu binlerce yatırım fonunu, çokuluslu şirketi, holdingi, kalkan olarak kullanılan –içi boş– paravan şirketi ve özel bankayı kendine çekti. Bunun yanı sıra, bu şirketlerin ülkeye yerleşmesini takiben, finans, denetim ve danışmanlık sektörlerinde görev alan pek çok çalışan da Lüksemburg'a akın etmeye başladılar. Bugün itibarıyla, yarısı Fransa'dan, dörtte biri de Belçika ve Almanya'dan olmak üzere toplam 150.000 çalışan günde iki kez –sabah akşam– sınırı geçerek çalışmak üzere Lüksemburg'a gelmektedir.

Bununla beraber, ulusal egemenliğini satılığa çıkaran dünyadaki tek ülke Lüksemburg değildir. Diğer bazı mikrodevletler de şeytana uyup geçmişte benzer girişimlerde bulundular. Lüksemburg'un onlardan tek farkı, işi çok ileriye götürmüş olmasıdır. 2013 yılında, Büyük Dükalık'ın toplam üretiminin üçte biri sınır ötesinden gelen –yabancı– çalışanların maaş ödemeleri için harcanmıştır. Bunun içinde, özellikle Değişken Sermayeli Yatırım Fonlarının (DSYO), holdinglerin ve bankaların yabancı sahiplerine ödenmesi gereken ücretler, önemli bir yer tutmaktadır. Lüksemburg'un GSMH'si, GSYH'sinin sadece üçte ikisine karşılık gelmek-

* Bankalar, karma senetler ihraç edebilirler. Bu senetler bir yandan yatırımcılar için hisse senedi yani sermaye hissesi olarak kabul edilirken, bir yandan da vergi idaresi tarafından borç senedi olarak kabul edilirler. Yani bunlar bir anlamda hisse senedine çevrilebilen borçlardır. Borçlanma senedini ihraç eden kurum taraftan önceden belirlenmiş vade geldiğinde, yatırımcının isteğine göre bu dönüşüm yapılabilir. Bu işlem sırasında, menkul kıymetin yapısı yasal olarak değişir. İhraç eden taraf bunu borç olarak ortaya koymuştur ve bu borç belirli bir plan dâhilinde geri ödenecektir. Bu nedenle de borç veren taraf taraftan ödenen faiz giderleri, masraf olarak gösterilerek kurumlar vergisi matrahından düşülebilir. *–çev.*

tedir. Diğer bir ifadeyle, ödenmesi gereken maaşlar, kâr payları ve faiz ödemeleri –net olarak– yapıldıktan sonra, Lüksemburg'un GSYH'si, üçte bir oranında azalmaktadır. Bu, dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir durumdur. Bu kadar küçük ve uluslararası ticarete bu denli açık –bağımsız– hiçbir ulus, gelirinin bu kadar büyük bir bölümünü yurt dışına aktarmaz. Bugün, dünyada buna benzer bir durumda olan tek ülke Porto Riko'dur. Karayipler'de bulunan, yaklaşık dört milyon nüfuslu bu takımada, özellikle ilaç sanayinde faaliyet gösteren çokuluslu şirketlerin tercih ve ihya ettiği bir vergi cennetidir. Burada tutulan sermayenin neredeyse tamamı, yerel halkı çalıştıran ve tüm kârları ABD'ye gönderen Amerikalılara aittir. Peki, Lüksemburg ile Porto Riko arasındaki fark nedir? Fark, Porto Riko'nun bağımsız bir devlet statüsünde olmamasıdır. Porto Riko, bir kolonidir. Yürürlükteki yasaları Amerikan Kongresi belirler, ancak yerel halk Amerikan vatandaşı değildir. Senatörlerini, temsilcilerini veya Amerikan Başkanını seçme hakları yoktur.

Okyanusta bir platform düşünün; bu platformda yaşayanlar gün içinde her türlü yasal ve vergi yükümlülüğünden muaf bir şekilde üretmek ya da ticaret yapmak üzere buluşsunlar ve sonra akşam olunca da ailelerine kavuşmak üzere ana karaya ışınlansınlar. Üretimin %100'ünü sınırlarının dışına aktaran böyle bir ulusun, ulus olduğunu kimse düşünmez. Ulus olmak ne demektir? Platform olmak ne demektir? Bu ikisinin arasındaki sınır nasıl belirlenmelidir? Sınırı nereye koyacağımızı bilmiyoruz. Ancak Lüksemburg, üretiminin %50'sini dışarıya aktarma seviyesine yaklaşmaktadır. Hatta 2020 yılına gelindiğinde, bu seviyeye ulaşması muhtemeldir. Belki de platform olmakla ulus olmak arasındaki farkı belirlemek için bu seviye çok da mantıksız bir sınır değildir.

Lüksemburg: Gitsin mi Kalsın mı?

Samimi olalım; eğer Lüksemburg bir ülke değilse o zaman AB'de de yeri yoktur. Üye ülkelerin bakanlarını bir araya getiren AB Konseyi'nde ya da devlet başkanlarıyla hükümetlerin toplanarak, stratejik hedefler belirledikleri Avrupa Konseyi'nde, ne kadar küçük olursa olsun, her ülke sesini duyurabilir. Buna karşın, ne anlaşmalarda, ne AB'nin oluşumunun temel ruhunda ne de demokrasi mantığı içinde küresel finans endüstrisinin bu *off-shore* platformuna, diğer ülkelerle eşit söz hakkı tanınmasını haklı çıkaracak herhangi bir gerekçe bulunabilir.

AB Konseyi'nde üye her ülkenin vergilendirme, sosyal haklar ve dış ilişkiler konularında veto hakkı bulunmaktadır. Büyük Dükalık da her üye ülke gibi geniş bir (veto) engelleme kapasitesine sahiptir. Avrupa Konseyinde ise kararlar oybirliği ile alınmaktadır. Bugün itibarıyla, iktidarın en çok sergilendiği bu iki kurumda 500.000 Lüksemburglu, 500 milyon Avrupalıya sözünü geçirmektedir.

Acaba bir gün, engellemelerin ve uzlaşmaların 500.000 Lüksemburglu tarafından değil de 500 milyon Avrupalı tarafından dikte edildiğini görebilecek miyiz? Şüphesiz ki bu sorunun cevabı hayırdır. Çünkü Avrupa Konseyi müzakerelerinin bazıları ve üye ülkelerin finans bakanlarının kimi toplantıları, gizli tutulmaktadır. Hatta Lüksemburg Başbakanı bu durumla gurur duyduğunu kamuoyu önünde açıkça ifade etmekten de çekinmemektedir.

Lüksemburg'un üye olmasının çıkardığı sorunlardan bir diğeri ise mevcut durumun AB'nin finansal istikrarını riske atmasıdır. Büyük Dükalık'ın, hipertrofik (aşırı büyük) finans sektörü üzerine kurulu bu model sürdürülebilir olmadığı gibi, uzun dönemde felaketle sonuçlanacak bir modeldir. Bu yak-

laşımın eninde sonunda varacağı nokta –İrlanda ve Kıbrıs örneklerinde açıkça görüldüğü gibi– büyük bir felaketten başka bir şey değildir. Üstelik bu felaket, pahalı bir kurtarma paketini de beraberinde getirecektir. Diğer yandan, bu modelin yerel halkı zengin ettiği düşünülenin aksine doğru değildir. Bir ülkenin gerçek ekonomik performansını ölçen, çalışan başına GSYH tutarı, 1970 yılından bugüne Lüksemburg'da sadece % 1,4 artmıştır. Son derece vasat olan bu artış, Lüksemburg'u gelişmiş ülkeler klasmanında, listenin en sonuna yerleştirmektedir. Bu arada, Lüksemburg sakinleri arasında da, eşitsizlikler alıp başını gitmiştir. Özellikle hukuki faaliyetler ve şirket danışmanlığı başta olmak üzere *off-shore* sektörde çalışanların maaşlarında patlama yaşanırken; imalat, inşaat, ulaşım sektörlerinde çalışanların satın alma gücünde, yaklaşık 20 yıldır en ufak bir iyileşme görülmemiştir. Diğer bir ifadeyle, bu sektörlerde çalışanlar, yıllara sâri olarak satın alma güçlerinin –göreceli olarak– eriyip gittiklerine tanıklık etmektedirler. 1980 yılından bugüne, Lüksemburg halkı arasında fakirlik oranı iki katına çıkarken gayrimenkul fiyatları da üçe katlanmıştır. 100.000 kişinin yaşadığı bu şehir elbette güzel, yeşil bir ortaçağ şehri izlenimi veriyor olabilir, ancak bu cazibenin sınırları vardır. Lüksemburg bugün, Londra kadar pahalı bir şehirdir.

Lüksemburg, bankacı, avukat ve muhasebe uzmanlarının zenginlik içinde yaşadıkları ancak nüfusun geri kalanının hızlı bir şekilde dışlandığı, ikiye bölünmüş bir ülkedir. Finans sektörü dışında kalan kesimlerin eğitim sistemine güvendikleri de söylenemez. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) sonuçlarına göre Lüksemburg'un eğitim öğretim performansı, OECD ülkeleri arasında en gerilerde yer almaktadır. Üstelik eğitim sistemindeki eşitsizlikler en üst dü-

zeydedir. Eğer, İrlanda ve Kıbrıs felaketlerinin tekrarlanmasını istemiyorsak, Lüksemburg'un acilen geri adım atmasını sağlamak durumundayız. Bu konuya getirilebilecek en basit çözüm ne olabilir? Büyük şirketlerin vergi optimizasyonuna bir son vermek ve vergi kaçakçılığının kökünü kurutmak için Lüksemburg, yabancı ülkelerle tam ve istisnasız bir şekilde işbirliğine gitmelidir. Bu şeffaflık operasyonu, şüphesiz Büyük Dükalık'a çok pahalıya mal olacaktır (GSYH'sinin %30'una). Lüksemburg finans sektörü, net bir şekilde, çokuluslu şirketlerin muhasebe oyunlarıyla, şahısların kaçırdıkları vergilerden geçinmektedir. Ancak bunun tek nedeni, getirisi Lüksemburg GSYH'sinin %10'una ulaşmakta olan bankacılıktaki müşteri sırrı uygulaması değildir. Bunun sebebi aynı zamanda, İsviçre ve diğer belli başlı merkezlerde tutulan paranın büyük bir bölümünün –yatırım fonlarına aktarılması yoluyla– finansal sistem içinde döndürülmesidir. Lüksemburg acilen işbirliğine gitmediği takdirde, savrulması gereken tehdit çok açıktır: Komşu üç ülke tarafından uygulanacak ticari ve finansal ambargoyu takiben, AB'den çıkarılmak.

Küresel Bir Finansal Kadastro İçin

Buraya kadar hareket planının, işbirliği yapmaya yanaşmayan merkezlere karşı dayatılacak yaptırımlarını içeren ilk bölümünü inceledik. Şimdi de, belirli bir denetleme mekanizması kurulmasını içeren ikinci bölümüne geçelim. Vergi cennetlerinin, bir kere işbirliği yapmayı kabul ettikten sonra, bu kararlarını gerçekten uygulamaya koyup koymadıklarından emin olmak gerekecektir.

Bu aşamada ilk hedef –bu kitabın da ortaya koyduğu temel önerilerden biri olan– "küresel bir finansal kadastro"

hazırlanmasıdır. Otomatik bilgi akışının işlemesini sağlayacak olan tek araç, hazırlanacak olan bu finansal kadastrodur. Burada bahsedilen basitçe, dünyada dolaşımda bulunan hisse senedi, bono ve yatırım fonu katılım paylarını içeren tüm menkul kıymetlerin, sahiplerinin belirlenerek kaydedilmesidir. Bu tarz bir kadastronun vergi idareleri açısından en büyük faydası, *on-shore* ve özellikle de *off-shore* bankaların ellerinde bulunan verileri, gerçekten aktarıp aktarmadıklarının denetlenmesine imkân sağlayacak olmasıdır. Bu şekilde bir kadastronun mevcut olmadığı durumda, İsviçreli bankacılar, Fransız müşterileri olmadığını iddia ederek Fransız maliyesine mümkün olduğu kadar az bilgi aktarmaya devam edeceklerdir. Bankaların beyan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediklerini denetlemek ve aşırı zenginlerin vergi kaçırmalarına bir son vermek, ancak ve ancak bu tarz bir kadastro sayesinde mümkün olacaktır. Önümüzdeki yıllarda finansal gizlilikle mücadele etmek isteyen herkesin temel amacı bu kadastronun gerçekleştirilmesi olmalıdır.

Dünyanın finansal kadastrosunun çıkarılması ütopik bir fikir değildir. Çünkü buna benzer kayıtlar, zaten günümüzde mevcuttur. Ancak sorun bu kayıtların dağınık olmaları ve özel şirketlerin denetiminde bulunmalarıdır. Burada hedeflenen, bu bilgilerin birleştirilerek devlete ait bir otoritenin denetimine geçirilmeleridir. Bunu yapabilecek en uygun konumdaki kurum, bana göre Uluslararası Para Fonu'dur (IMF). IMF, birkaç istisna dışında neredeyse tüm dünya ülkelerini kapsayan kelimenin tam anlamıyla küresel sayılabilecek tek örgüttür. Bu hedefi yakın vadede uygulamaya sokabilecek tek kurum olarak, bilgilerin birleştirilmesi konusunda gerekli teknik kapasiteye de sahiptir. Aynı şekilde IMF, uluslararası istatistik kurallarını oluşturmakla ve sermaye akışlarıyla ülke pozisyonları hakkında bilgi toplamakla da görevlendirilmiş-

tir. Daha önceki bölümde de gördüğümüz gibi bu istatistiklerde, başta ülkelerin aktif ve pasif pozisyonlarındaki büyük dengesizlikler olmak üzere ciddi anomaliler bulunmaktadır. Finansal sermayenin –küresel– kadastrosunun hazırlanması, finansal istikrarın izlenmesini ciddi şekilde sekteye uğratan bu sorunların tam olarak çözülmesine imkân sağlayacaktır. Diğer bir ifadeyle, kimin elinde ne tuttuğunun açıkça tespit edilmesiyle, küresel kapitalizm daha iyi bir şekilde düzenlenebilecektir.

Hazırlanması önerilen bu kadastronun nasıl çalıştığını, yapılabilirliğini ve faydalarını daha iyi anlamak için, öncelikle mevcut bölük pörçük kayıtların ne yaptığını anlamaya çalışalım. Birinci bölümde de gördüğümüz gibi, XX. yüzyıl boyunca hisse senetleri ve bonolar, kâğıt parçaları şeklinde saklanıyorlardı. Bu nedenle, bu menkul kıymetleri her işlemde, o bankadan bu bankaya –fiziksel olarak– taşımak gerekiyordu. Bu oldukça zahmetli bir işti. Savaş sonrası oluşan ekonomik büyümeden sonra, hisse senedi hacmi ciddi oranda arttı, hatta belli bir aşamadan sonra sistem tıkanma noktasına geldi. Bu durumu düzeltmek için her ülke 1960'lı yıllardan itibaren (hatta bazı örneklerde bu tarihten daha da önce) hisse senetlerinin hareketsiz durduğu merkezî bir depo yani takasbank sahibi oldu. Bunun ABD'deki örneği 1973 yılında kurulan ve kasalarında Amerikan şirketleri tarafından piyasaya sürülmüş hisse senetlerini saklayan *Depository Trust Corporation*'dur (DTC). Amerikan kamu borç kâğıtlarını saklayan ise New York Merkez Bankası'dır. Her bankanın DTC nezdinde bir hesabı bulunur. Herhangi bir müşteri hisse senedi sattığında bu müşterinin hesabına borç kaydedilirken, hisse senedini satın alan müşterinin banka hesabına da alacak kaydedilir. Bu sayede, kâğıt parçalarının oradan buraya taşınması uygulaması artık sona ermiştir. Bir kere depolan-

dıktan sonra kâğıt parçaları hemen dematerya lize olurlar. Diğer bir ifadeyle fiziksel olarak tamamen ortadan kalkarlar. O andan itibaren, kimin elinde ne tuttuğunun kaydını –bilgisayarlar aracılığıyla– DTC tutar ve saklar. Bu işlemler her ülkede takasbank nezdinde aynı şekilde yürütülür. Ancak bu sistemin bir zayıf noktası bulunmaktadır. 1960'lı yıllardan sonra Amerikalı şirketler ABD sınırları dışında doğrudan, mark ve sterlin cinsinden Alman ve İngiliz piyasalarında da tahvil ihraç etmeye başladılar. Diğer yandan, ne tamamen Amerikalı ne de tamamen Avrupalı olan bu vatansız tahviller bir merkezde depolanmıyordu. Diğer bir ifadeyle tek bir takasbank nezdinde takip edilmiyorlardı. Dünyada iki şirket bu boşluğu doldurmaktaydı. Biri Belçika'daki *Euroclear* diğer ise Lüksemburg'taki *Cedel*, yani bugünkü adıyla *Clearstream*.

Son dönemde kazandığı önem ve etrafını saran fantezi bulutu nedeniyle *Clearstream* üzerinde biraz durulmayı hak ediyor. Öncelikle, *Clearstream* adlandırması yanıltıcı bir adlandırmadır. Bu şirketin ilk ve hâlâ en temel işlevi, merkezî bir depo –yani takasbank– olarak faaliyet göstermektir. Bu görev, yeri yurdu tam belli olmayan –eskiden kâğıt parçaları halinde günümüzde ise elektronik ortamda bulunan– tahvilleri güvenilir bir yerde saklamaktır. Bunun yanı sıra *Clearstream*, bu tahvillerin kimlere ait olduklarını içeren hesap defterlerini de elinde tutmaktadır. Burada bahsedilen aslında, kabaca bir stok yönetimi faaliyetidir. Diğer yandan, *Clearstream*'in takas odası (kliring odası) olarak faaliyet göstermeye soyunması aslında çok yeni bir gelişmedir. Peki, bu takas odası faaliyeti neyi içermektedir? İşlem akışını yönetmek denilen aslında kabaca –her– günün sonunda, tüm alıcı ve satıcılarının piyasada brüt olarak gerçekleştirdikleri milyonlarca işlem emrini, sınırlı sayıda net işleme dönüştürmektir. Bu takas işlemi, ver-

gi cennetleriyle mücadele konusunda önem arz etmiyor. Buna karşın takasbank faaliyeti, bu mücadelede oldukça önemlidir. Çünkü *Clearstream* ve *Euroclear* günümüzde, yeri yurdu belli olmayan milyarlarca dolar değerindeki bu menkullerin sahiplerinin kimliklerini teyit edecek yegâne iki kurumdur.

Önerdiğim eylem planında, IMF'nin üzerine düşen dört görev bulunmaktadır. Bunlardan ilki, dünya üzerinde dolaşımda bulunan menkul kıymetlerin, bilgisayar kayıtlarına dayanarak küresel olarak kaydının tutulması ve takip edilmesidir. Dolaşımda bulunan Amerikalı menkul kıymetler için DTC'nin; yeri yurdu belli olmayanlar için *Euroclear-Belçika*'nın ve *Clearstream*'in; Fransız menşeili olanlar içinse *Euroclear-Fransa*'nın ve ayrıca tüm diğer ulusal takasbankların bilgisayar kayıtlarından yararlanılarak bunun yapılması mümkündür. IMF'ye düşen ikinci sorumluluk ise, küresel kadastronun dünyadaki hisse senedi ve tahvillerin tamamını içerip içermediğinin teyit edilmesidir. IMF bunu takasbanklardan gelecek olan bilgileri, özellikle şirket bilançoları olmak üzere eldeki mevcut diğer kaynaklarla karşılaştırarak ve kontrol ederek gerçekleştirebilir.

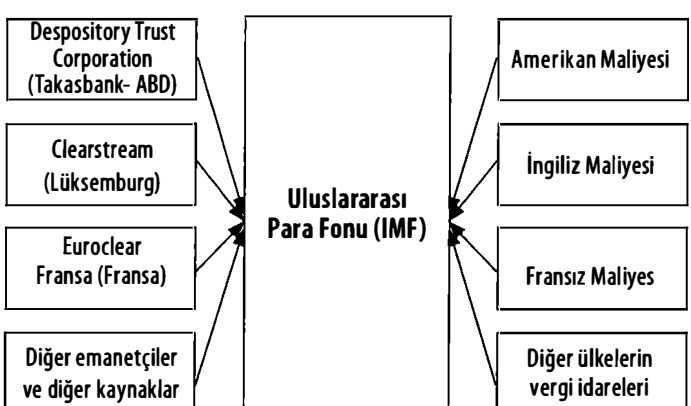
IMF'ye düşen üçüncü görev ise en iddialı olanıdır: İlgili menkul kıymetlerin gerçek hak sahiplerinin kimler olduğu konusunda, olabildiğince ileri gitmek. Takasbankların büyük bölümü bu varlıkların gerçek sahiplerinin isimlerini dosyalarına kaydetmiyorlar. Kaydedilmekte olan, sadece menkul kıymetlerin üzerinden geçtiği banka, yatırım fonu ve benzeri diğer aracıların isimleridir. Ancak bazı istisnalar bulunmaktadır. Örneğin İsveç'te, tüm gerçek kişiler, takasbankın doğrudan müşterileridir. Ayrıca kamu yetkilileri, kara para aklama konusundaki uluslararası yasal düzenlemeler uyarınca, takasbanklardan hisse senedi ve tahvillerin son sahiplerini

doğru bir şekilde belirtilmesini talep etmektedirler. Kara para aklama ve terörizm finansmanı ile mücadelenin temel prensiplerinden biri, tüm kurumlara, nihai müşterilerinin isimlerini ve adreslerini bilme zorunluluğu getirmesidir –hatta gerektiğinde finansal aracılık çarkının ilk halkasına kadar zorlayarak.

Dördüncü ve son hedef ise, IMF'nin, vergi idarelerinin bu finansal kadastroya erişimini garanti altına almasıdır. Böylece onlar da, vergi mükelleflerinin sahip oldukları hisse senedi ve tahvillerin düzgün bir şekilde beyan edilip edilmediğini ve özellikle de *off-shore* bankaların ellerinde bulunan tüm bilgileri paylaşıp paylaşmadıklarını kontrol etme imkânına kavuşacaklardır. (Bakınız tablo 5.)

Tablo 5
Dünyanın finansal kadastrosu için

Clearstream, Euroclear, vb. şirketler, IMF tarafından yönetilen küresel finans kayıtlarını besliyorlar. Ulusal vergi idareleri, kendi vergi mükelleflerine ait olan ve bu kadastroda kayıtlı hisse senedi ve tahvillerin tamamının düzgün bir şekilde beyan edilip edilmediğini kontrol edebilirler.

Küresel anlamda bir finansal kadastro olmadan, vergi cennetleri üzerinde kontrol sahibi olmak mümkün değildir. Buradaki risk, otomatik bilgi akışının söylemde kalması ve hayata geçirilmemesi sonucunda aşırı zenginlerin, servetlerinin gittikçe artan bir bölümünü hiçbir cezai müeyyide ile karşılaşmadan saklamaya devam etmeleridir. Finansal gizlenme arttıkça, en büyük servet sahiplerinin ödedikleri vergi azalacak hatta bir süre sonra tamamen ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla önerilen kadastro, XXI. yüzyılda servetleri vergilendirilebilmek için gerek şarttır.

Kısa vadede bu kadastro, tüm finansal zenginliklerden ziyade sadece hisse senedi, tahvil ve yatırım fonu katılım paylarını içerecek şekilde tasarlanmıştır. Amerikan Hazinesi'nin eski sekreteri Lawrence Summers'ın karşı çıkması nedeniyle, ne özel sektörün ne de kamunun elinde türev ürünleriyle ilgili tam bir kayıt bulunmamaktadır. Son zamanlarda oluşturulan belli başlı kayıtlar ise bölük pörçüktür. Bu durum, finansal istikrarın izlenmesini ciddi olarak engelleyen büyük bir boşluk yaratmaktadır. Eğer bu boşluk kapatılmazsa, burada önermekte olduğumuz kadastro tamamen ortadan kalkabilir. Çünkü aşırı zenginler sahip oldukları menkulleri, opsiyon ya da varantlara çevirebilirler. Bu yüzden, bir kere tüm kayıtlardan yola çıkarak hazırlandıktan sonra, finansal kadastronun türev ürünlerini de içerecek şekilde genişletilmesi hayatidir. Bunun sebebi, konunun basit bir vergi sorununun da ötesinde finansal piyasaların düzenlenmesi açısından çok önemli olmasıdır.

Sermaye Üzerinden Alınacak Olan Vergi

Yapılacak olan bu kadastro çalışması, her türlü finansal servet vergilendirmesini açıkça şart koşmaktadır. Bu noktada anlaşılması gereken diğer husus, bunun tersinin de aynen geçerli olduğudur. Diğer bir ifadeyle, geniş ölçekli bir kadastronun ortaya çıkabilmesini ve otomatik bilgi akışının işler hale gelmesini sağlayacak olan, yine bu servet vergisinin kendisidir. Finansal servetlerin kayıt altına alınmasıyla, sermaye üzerinden küresel ölçekte alınacak olan bu vergi eşgüdümlü olarak yürütülmek durumundadır. Bunun iki sebebi vardır. Öncelikle faydacı (pragmatik) olandan başlayalım. Bugün itibarıyla, hükümetlerin çoğu, vergi mükelleflerinin hisse senedi stoklarını vergilendirmemektedir. Vergilendirilen, sadece bu zenginliklerin sağladığı getirilerdir. Bu nedenle, hazırlanması önerilen finansal kadastro kısa vadede bütçe engeline takılma riski taşımaktadır. Çünkü bugünkü şartlarda, vergilendirilen sermayenin kendisi değil de sadece getirisi olduğu için, sermayenin kadastrosunun çıkarılması ilk anda devletlere, herhangi bir getiri sağlamayacaktır. Tasarruf direktifinin bize açıkça yeniden hatırlattığı gibi, bu risk gerçekten de mevcuttur. Bugün itibarıyla, AB ülkelerinin çoğu, AB üyesi diğer ülkeler tarafından kendilerine gönderilen bilgilerle hiçbir şey yapmamaktadır. Peki neden? Çünkü bu ülkelerin hiçbiri finansal serveti vergilendirmemektedir. Kaçırılan servetlerin faiz getirileri, küresel faiz oranlarındaki düşüşe de bağlı olarak son yıllarda oldukça geriledi. Diğer bir ifadeyle vergi tabanı çok zayıf, ancak bunun nedeni *off-shore* servetlerin zayıf olması değildir. Bunun sebebi kâr paylarını tamamen göz ardı eden Avrupa'daki güncel mevzuattır. Anlaşılan o ki, faiz gelirleriyle ilgili bu vergi matrahı, yöneticilerimiz tarafından o kadar küçük bulunmaktadır ki,

diğer ülkelerden gelen verileri düzgünce işlemek için yatırım yapmak ilgilerini çekmemektedir.

Aslında tüm bunların arkasındaki temel sebep, sermaye üzerinden alınacak bu verginin finansal gizliliğin ölüm fermanını imzalayacak olmasıdır. Hazırlanması önerilen küresel kadastronun da finansal gizlilik karşısında tökezleyip düşmesi mümkündür. Kara para aklamaya karşı oluşturulan düzenlemeyle, finansal kurumlar, kendilerine emanet edilen servetlerin gerçek sahiplerinin kimliklerini bilmek zorundadırlar. Yine de, bu menkul kıymetlerin göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir bölümü, sanki –sahibinin kim olduğu tam olarak bilinmeyen– mutemetlik firmalarına aitmiş gibi kaydedilmeye devam edilebilir, hatta bu noktada kimlik ticareti üzerine kurulu büyük ölçekli yeni bir işkolunun gelişeceğini bile hayal edebiliriz. Diğer bir ifadeyle, bazı şahıslar, vergi ve uyuşturucu kaçakçılarının servetleri sanki kendilerine aitmiş gibi göstererek, yeni bir faaliyet alanı bile yaratabilirler. Ancak bu sorunun da bir çözümü vardır: kaynağından alınacak olan, finansal sermaye vergisi. Dilerseniz somut bir örnek ele alalım: Mesela küresel vergi oranının %2 olduğunu varsayalım. IMF, her sene ülkelerin hesabından menkul kıymetler toplamının %2'sini keser. (IMF bu menkul kıymetlerin tam listesini elinde bulundurmaktadır.) Örneğin, Fransa örneğinde bu ülkenin vatandaşları kendilerinden, ellerindeki portföyler üzerinden %2'lik bir kesinti yapıldığını göreceklerdir. Bu tutarı iade almak istediklerinde ise, Fransız vatandaşlarının başvuracakları tek bir yol vardır ki o da finansal servetlerini vergi beyannamelerinde açıkça göstermektir. En zengin vergi mükellefleri, yani bugün itibarıyla %1,5'lik bir ISF oranına tabi olanlar, beyanlarından sonra %0,5 oranında geri ödeme alacaklardır. Mevcut du-

rumda ISF vergisinden muaf olan daha az zenginlerin elde edecekleri iade oranı ise %2 olacaktır. Bu çözümün önemli dört avantajı bulunmaktadır. Her şeyden önce gerçekçi bir çözümdür. Kaynağından kesilecek, %2 oranında bir verginin ütopik hiçbir yanı yoktur. Buna benzer bir vergi, zaten pek çok ülkede uygulanmaktadır. Örneğin İsviçre, ülkedeki her şirketten, elde ettiği faiz ve kâr payı tutarı ne olursa olsun (sonradan geri iade edilebilecek olan) %35 oranında vergi kesmektedir. Benim önerdiğim verginin bu vergiden ilk farkı küresel olmasıdır. Yani İsviçre örneğinde olduğu gibi sadece Helvetik senetleri değil, dünyadaki tüm finansal senetleri içermesidir. İkinci fark ise menkul kıymet tutarlarının %2'sine karşılık gelmesidir. Oysaki İsviçre'deki uygulama, sermayenin faiz ve kâr payı getirisi üzerinden %35'tir. Bunun da sebebi, menkul kıymetlerin büyük bölümünün, hiçbir getiri sağlamamasıdır.

Küresel kadastro belirlendiği andan itibaren bu iki fark, pratikte hiçbir sorun yaratmayacaktır. Bu şartlarda verginin kaçabileceği hiçbir yer kalmaz. İkinci avantaj ise her ülkenin kendi mali egemenliğini korumaya devam etmesidir. Çünkü kesilen bu vergi, menkul kıymetlerin –ülkede– beyan edilmesinden sonra sahiplerine geri iade edilebilir. Servet sahiplerine bunu dayatmak istemeyen devletler ise, IMF tarafından kesilen verginin tamamını geri ödeyecekler, dolayısıyla hiçbir vergi geliri kazanamayacaklardır. Aşamalı bir barem isteyen ülkeler, gayet güzel bir şekilde bunu yapmaya devam edebilirler. Tıpkı az önce Fransa örneğinde gördüğümüz gibi.

Üçüncü ve en temel avantaj ise, kaynağından alınacak olan bu küresel vergi uygulamasının, paravan şirketler, mutemetlik firmaları vakıfların ve daha akla hayale gelmeyen

pek çok finansal gizlenme tekniğinin varoluş sebebini ortadan kaldıracak olmasıdır. Bunun da nedeni çok basittir: Kesilen bu %2 oranındaki vergi, ancak ve ancak servetin vergi beyannamesinde açıkça ortaya konulmasından sonra geri iade edilebilecektir. Bu şartlar altında servetlerini saklamak isteyenlerin, vergi ödemekten başka seçenekleri kalmayacaktır. Kimsenin servetini saklamak istememesi için ise, yeterince yüksek bir vergi oranının belirlenmesi yeterlidir; örneğin, servet üzerinden alınan en yüksek ulusal vergi oranından daha büyük bir oran gibi. Sermayenin kaynağından alınacak olan stopaj vergisi, finansal gizlilik ile mücadelede en etkin silahtır. Vergi mükelleflerinin, sahip oldukları varlıkları beyan etmektense, vergi ödemeyi tercih etmeleri durumunda, IMF kasasını besleyen bu ek vergi gelirleriyle, küresel kamu mallarına, mesela küresel ısınmayla mücadeleye kaynak ayrılabilir. Sonuç olarak, kaynağından alınacak vergi, arzu eden devletlere, büyük ölçekte ve kademeli olarak ve vergi kaçırılacağı korkusu olmadan, kendilerine has bir şekilde arzu ettikleri gibi servet vergisi uygulama imkânı sunacaktır. Son yıllarda pek çok ülkede görülen, servet üzerinden vergi alınmasını iptal eden uygulamaların temelinde, işte bu korku yatmaktadır. Farklı pek çok sebepten, bu vergilere ihtiyaç duyulmaktadır. Sadece finansal gizliliğin ortadan kalkması için değil, toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için de bu vergilere ihtiyaç duyulmaktadır.[4] Vergi cennetleri ile mücadele, basit bir teknik sorun olarak kabul edilemez. Finansal kadastro ve sermaye üzerinden alınacak stopaj vergisi ile devletler, ellerinin altından kayan egemenliklerinin bir bölümüne yeniden kavuşabilirler.

4 Bakınız Thomas Piketty, *Le capital au XXIème Siècle* (XXI. Yüzyılda Sermaye), özellikle progresif baremlerin incelendiği 15. bölüm. Sümülatör için bakınız: http://piketty.pse.ens.fr/en/capital21c.

Çokuluslu Şirketlerin Vergi Optimizasyonu

Elbette tüm sorunlar bir anda sihirli değnekle sona ermeyecek. Sermayeye kademeli vergi uygulansa bile bu vergi şirket kârları üzerinden alınan verginin yerine geçmeyecek. Zamanla birincisinin ikincisinin yerini alacağı öngörülebilir çünkü amaç zaten yüksek düzeyde olan zorunlu kesintileri daha da arttırmak değildir. Özellikle de Fransa'da. Amaç bunları 21. yüzyıl ekonomisine uyumlu hale getirmektir. Ekonomik verimlilik açısından bakıldığında ise bu iki aracın beraberce kullanılması uygundur. Şu an içinde bulunduğumuz bütçe sıkıntısını dikkate alırsak, yakın vadede şirket kârları üzerinden alınan vergi gelirinden vazgeçmek mantıksız olacaktır. Asıl sorun şudur: Bu vergi bugün nefesinin sonuna gelmiştir ve yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bunun nedeni vergi cennetleri çokuluslu şirketlere vergi kaçırmak için neredeyse sonsuz imkânlar sunmalarıdır. Bu da eninde sonunda hissedarların ve yöneticilerin daha az vergi ödemeleri anlamına gelmektedir. Zarar büyük olmasına karşın, yine de buna bir çözüm bulunabilir.

Bugün, sistemdeki mevcut çatlağın nedeni, kurumlar vergisinin şirketlerin tek tek her ülkede gerçekleştirdikleri kârlar üzerinden –münferit olarak– alınması gibi yanlış bir temel üzerinde kurgulanmış olmasıdır. Bugün itibarıyla, bu yaklaşım artık savunulabilirliğini kaybetmiştir. Çünkü büyük denetim firmalarından danışmanlık alan çokuluslu şirketler, kârlarını gayet güzel arzu ettikleri yerlere taşımaktadırlar, yani en az vergi ödeyecekleri yere. Büyük devletler de karşılıklı olarak, yüzlerce "çifte vergilemeyi önleme anlaşması" imzalamış olduklarından, sınırları dışında gerçekleştirilen kârları vergilendirmekten çoktan vazgeçmiş görünmektedirler. Uygulamada ise bu durum, çifte vergi-

lendirmeden kaçınırken, çifte vergilendirmemeye tutulmaya dönüşmektedir.

Kurumların uyguladığı vergi optimizasyonunu, bu konu hakkında sık sık duyduklarımızın aksine, aslında çok basit bir uygulamadır. Bunu gerçekleştirmek için iki büyük teknik kullanılır. Bunlardan ilki, grup şirketleri arasındaki borçlanmadır. Daha açık bir ifadeyle, kârları Lüksemburg, Bermuda gibi vergilendirilmeyen yerlerde göstermek üzere, kurumlar vergisinin –nispeten daha– yüksek olduğu Fransa ya da ABD gibi ülkelerdeki iştiraklere borçları yığmak yoluyla bu ülkelerdeki kârları azaltmak. Bu hileli yönlendirme çok sık kullanılmasına karşın, ufak bir sorun içermektedir. Bu uygulama sonucunda ortaya çıkan rakamlar o kadar büyüktür ki, ciddi şekilde göze batmaktadırlar. Dolayısıyla bu, saptanması kolay bir montajdır.

İkinci optimizasyon tekniği olan transfer fiyatlaması üzerinde yapılan manipülasyonlar ise, bu konuda çok daha önemli bir rol oynamaktadır. Çokuluslu şirketlerin –kendi ürettikleri malları– birbirlerinden satın alan iştirakleri, birbirlerine uyguladıkları satış fiyatları üzerinde açıkça sahtekârlık yapmaktadırlar. Örneğin, aynı grup içinde Bermuda'daki iştirakler, Fransa'da yerleşik olanlara fahiş fiyatlarda servis satışı gerçekleştirmektedir. Aynı şekilde, kârlar vergi cennetlerine aktarılırken, zararlar da kıta Avrupa'sının büyük ekonomilerine, ABD'ye ya da Japonya'ya yazılmaktadır. Çokuluslu şirketlere –yasallığın sınırları içinde kalarak– bu tarz tertiplere kafa yorma şansı veren yasal kurnazlıklar, sayısızdır. Peki, bu ne gibi bir sonuç doğurmaktadır? Bugün ABD'li şirketler, yurt dışı faaliyetlerinden elde ettikleri kârlarının yarısını belli başlı altı ülkede gerçekleştirmekte olduklarını açıklamaktadırlar. Bu

ülkeler; Hollanda, Lüksemburg, İrlanda, Bermuda, İsviçre ve Singapur'dur. Elimizdeki en iyi tahminler, bugün itibarıyla Amerikan kaynaklarında yer alan verilerdir. Bu verilere göre, transfer fiyatlaması üzerindeki manipülasyonlar, kurumlar vergisi gelirini %30 oranında azaltmaktadır.[5]

Tüm bunlar, pek çok kişi tarafından bilinse, tekrar edilse ve üzüntüyle karşılansa da, bu aşamada su yüzüne çıkarılması gereken, sorunun gün geçtikçe daha da kötüye gittiğidir. Çünkü transfer fiyatlaması üzerindeki oyunlar, hiçbir zaman bugün olduğu kadar kolay olmamıştır. Kendi kendine fahiş fiyatlardan muz ya da kova satılabilir –bu gerçek bir örnektir– ancak bunun şirketler açısından riski çok yüksektir. Bu denli büyük bir dolandırıcılık ile uğraşan şirketlerin, vergi idaresi tarafından cezaya çarptırılmaları riski yüksektir. Buna karşın patent, logo, marka ve algoritma fiyatlarını manipüle etmek daha az risklidir çünkü bu aktiflerin gerçek değerlerini belirlemek çok daha zordur. Bu nedenle vergi kaçakçılığının devleri daha çok Google, Apple ve Amazon gibi "*yeni ekonomi*" şirketleridir. Dijital (sanal) ekonomi önem kazandıkça, kurumlar vergisi ölmektedir.

Bu muhasebe oyunları sadece devletlere pahalıya mal olmakla kalmıyor aynı zamanda, devletlerin, temel makroekonomik istatistiksel verilerini de anlamsız hale getiriyor, üstelik de finansal regülasyon üzerinde de dramatik sonuçlara neden olarak. Örneğin, çokuluslu şirketlerin bu manipülasyonları nedeniyle, İrlanda'nın ulusal hesapları ciddi olarak bozulmuştur. Öncelikle ödemeler dengesine baktığımızda; bu şirketler, kârlarını –sadece %12,5 oranında vergilendiril-

5 Bakınız Kim Clausing, "The Reveue Effects of Multinational Firms Income Shifting", *Tax Notes*, 2011 ve Kim Clausing "Multinational Firms Tax Avoidance and Tax Policy", *National Tax Journal*, 703 (25), 2009.

dikleri– İrlanda'da gösterebilmek için, İrlanda'daki iştirakleri sanki yok pahasına ithalat yapıyormuş, aynı zamanda da sanki yapay bir şekilde şişirilmiş fiyatlarla ihracat yapıyormuş gibi göstermektedirler. Ülkenin dış ticaret fazlasının, GSYH'sinin %25'i gibi akıl almaz bir orana ulaşmasının sebebi budur. Bu oranın herhangi bir rekabet avantajıyla ilgisi yoktur. Ayrıca, bu şekilde biriken ticaret fazlasından istifade eden hiçbir şekilde İrlanda halkı da değildir. Bu tutar, tamamen iştiraklerin yabancı sahiplerine transfer edilmektedir. Bu nedenle İrlanda'nın ulusal geliri, GSYH'sinden %20 daha azdır. Diğer taraftan, transfer fiyatlaması üzerine yapılan bu manipülasyonlar, artık değerin paylaşımını da ciddi şekilde bozmaktadır. Yabancı iştiraklerin yapay olarak şişirilmiş kârları, sermayenin oranını, özellikle maddi olmayan sermayenin önemli olduğu ilaç sanayi gibi sektörlerde %50'den de yukarıya çekmektedir.

XXI. Yüzyılda Kurumlar Vergisi

Ne yapmalı? G-20 ülkelerinin ve OECD'nin güncel yaklaşımı bir dizi küçük teknik önlemlerle, mevcut sistemi reforme etmeye çalışıyor.[6] On beş sene geriye gidersek –bu konuda ilk çalışmaların 1990'lı yılların ortalarında başladığını düşünürsek– varılan sonuç çok açıktır. OECD'nin bu yaklaşımı başarısız olmaya mahkûmdur. Transfer fiyatlandırması yarışında, çokuluslu şirketler her zaman için kontrolörlerden bir adım daha önde olacaklardır çünkü ellerinde çok daha fazla imkân bulunmaktadır. Muhasebe oyunlarıyla mücadele konusuna daha fazla kaynak ayırmak, şüphesiz iyi bir fikirdir. Ancak burada karşımıza çıkabilecek olan risk, bu mücadele için her

6 OECD, "Kâr transferleri ve vergi tabanı erozyonu ile ilgili hareket planı", Temmuz 2013

iki tarafın da harcamalarını arttırarak tırmandırması politikasına yönelmesidir. Bu durumdan zararlı çıkacak olan yine vatandaşlar olacaktır.

Küresel kârların hesaplanmasına ise hile karıştırılamaz. Bu nedenle çözüm, tek tek ülkelerde elde edilen değil, küresel kârların vergilendirilmesidir. Bir kere belirlendikten sonra, üzerinde değişiklik yapılamayacak şekilde ortaya konulmuş bir dağıtım formülü kullanarak bu vergiyi farklı devletlere dağıtmak gerekir. İdeal formüle ulaşmak için dikkati, her ülkede gerçekleştirilen satış miktarları üzerinde toplamak gerekir. Bunun nedeni, çokuluslu şirketlerin ellerinde, satışlarını kontrol etme imkânı bulunmamasıdır. Diğer bir ifadeyle, Fransa'daki müşterilerini Bermuda'ya taşıyamazlar. Ancak burada küçük bir sorun ortaya çıkmaktadır. Eğer, sadece satışların gerçekleştiği noktayı dikkate alırsak; örneğin Çin'in ürettiği bir malı sadece Amerikalıların satın alması durumunda, tüm kârlar ABD'de gösterilecektir. Bu şartlarda, tüm vergi de ABD'ye dağıtılacaktır. Bu tarz bir senaryonun oluşmasını engellemek için örneğin, bordrolar ya da üretimde kullanılan sermaye gibi bazı başka elemanlar da hesaba katılmalıdır. Kârlar bir kere farklı ülkelere dağıtıldıktan sonra, her ülke kendi içinde, istediği oranda vergi uygulamak konusunda özgürdür.

Bu konuda mucize formül henüz icat edilmemiş de olsa –ki muhtemelen böyle bir formül yoktur– bu sistemin avantajlarını iyice anlamak gerekir. Kârların küresel olarak vergilendirilmesi, transfer fiyatlandırmasında uygulanan manüpülasyonları kadük hale getirecektir. Elimizdeki tahminlere göre, kurumlar vergisinde %30 oranında bir artış beklenebilir. Üstelik de bunun içerisinde çokuluslu şirketlerin –hukuki riskleri en aza indirerek– kârlarını nasıl İrlanda'da ya da Singapur'da

gösterebileceklerini öğrenmek amacıyla harcadıkları yüzlerce milyon avrodan yapılacak tasarruf eklenmemiştir. Buna karşılık, bu işten net olarak zararlı çıkan finansal optimizasyon konusunda uzmanlaşmış danışmanlık firmalarıdır. Onlar da, sosyal bir fayda sağlayan faaliyet kollarından birine geçmeyi deneyebilirler.

Kârların küresel olarak vergilendirilmesi, sanki tutuculuğunu haklı çıkarırcasına OECD'nin iddia ettiği gibi, ütopik bir fikir midir? Kesinlikle hayır. Çünkü buna benzer sistemler, bölgesel ölçekte zaten mevcuttur. ABD'de şirket kârları, tüm ülke genelinde hesaplanmakta ve sonrasında farklı eyaletlere dağıtılmaktadır. Bu dağıtım işleminde ise, bir kere yapıldıktan sonra üzerinde çok zor değişiklik yapılabilecek, manipülasyona yer vermeyen bir yöntem kullanılmaktadır. Bu dağıtım yapıldıktan sonra, her eyalet uygulamak istediği vergi oranına karar vermekte özgürdür. Avrupa Komisyonu ise, AB için *Accis Direktifi* projesiyle buna benzer bir çözüm ortaya koymaktadır. Brüksel, satışların, bordroların ve sermayenin üçünün de, üçte bir ağırlıkta olduğu basit bir paylaşım formülü önermektedir. Bu anlamda, Avrupa Komisyonu maddi olmayan sermayeyi hesaba katmamak gibi isabetli bir karar vermiştir. Vergi optimizasyonu konusunda son derece rahatsız olan danışmanlık firmalarının en gözde oyuncağı ellerinden alınacaktır. Diğer bir ifadeyle bu firmalar, patent, marka ve logoların *off-shore* merkezlerde yalandan gösterilmesini içeren hobilerinden mahrum kalacaklardır. Bu formül satışların, çalışan sayısının ve maddi sermayenin az olduğu vergi cennetlerini, kıta Avrupa'sının büyük ülkeleri lehine cezalandırmaktadır. Ancak buradaki temel sorun, önerilen bu uygulamanın tercihe bağlı (opsiyonel) olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, her şirket, arzu ederse

kendi ülkesindeki mevcut ulusal vergi sistemine tabi olmaya devam etmeyi rahatlıkla seçebilir.

Dolayısıyla, ABD ve Avrupa'nın çok yakında, ülke bazında değil de tek bir taban üzerinde işleyen kendilerine özgü kurumlar vergisi uygulamalarına kavuşacağını düşünebiliriz. Bunların birleşmesini düşünmenin gerçekçi olmayan hiçbir yanı yoktur. AB ve ABD günümüzde 2015 itibarıyla Transatlantik Serbest Ticaret Alanını oluşturmak üzere görüşmeleri sürdürüyorlar. Kurumlar vergisi ortak tabanının oluşturulması bu tartışmaların gündeminde ilk sırada yer alması gereken bir konudur. Muhasebe oyunlarıyla ve vergi kaçakçılığıyla mücadele, ticaret politikalarının merkezine mutlaka tekrar oturtturulmalıdır.

Bu aşamada, beklemek için hiçbir neden yok. Küresel bir finansal kadastro oluşturulması gerçekten, ciddi bir işbirliği gerektirmektedir. Buna karşın, AB ve ABD, kurumlar vergisini ıslah (reforme) etme çalışmalarında, kendi başlarına ilerleme yolunu seçebilirler. Çokuluslu şirketleri ne şekilde vergilendirmek istedikleri, kendi tercihleridir. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarını iptal etmek gerekse bile, ABD ve AB arasında gerçekleşmesi olası bir uzlaşma, transfer fiyatlandırması denilen skandala bir son vererek küresel vergi tabanının oluşmasında kilometre taşı olmakla kalmayacak; usulca, XXI. yüzyıl finansal sisteminde kurumlar vergisinin yerini tekrardan düşünmemize olanak sağlayacaktır.

Sonuç

Bu kitap, büyük servet sahiplerinin ve çokuluslu şirketlerin nasıl vergi kaçırdıklarını sağlam bir şekilde ve açıkça gün yüzüne çıkarıyor. Kaçırılan bu vergilerin, devletler için –yani bir anlamda hepimiz için– maliyetini ortaya koyuyor ve özellikle de buna son vermek için gereken araçları sunuyor.

Avrupa, sonu gelmez bir krizin içine gömüldü. Pek çok Avrupalı geriye dönülmesi imkânsız bir düşüşün başladığına inanmaya başladı bile, ancak haksızlar. Yaşlı kıta, hâlâ dünyanın en zengin bölgesi ve bu uzun bir süre daha değişmeyecek. Avrupa'daki kişisel servet tutarları, kamu borçlarından kat kat daha fazla ve çoğunlukla inanıldığının aksine bu servetler de vergilendirilebilir. Kârlar, Bermuda Adasına gidiyor olabilir ama fabrikalar gitmiyor. Para, İsviçre'ye kaçıyor olabilir ama yatırımını orada yapmıyor. Sermaye hareketli değildir ama gizlenebilir. Avrupa kendi kendinden çalıp çırpıyor. Bu kısır döngü durdurulabilir. Dünyanın finansal kadastrosunun çıkarılması, otomatik bilgi akışı ve finansal sermaye üzerine uygulanacak küresel bir vergi sayesinde finansal gizlilik ve bankacılıkta müşteri sırrına karşı zafer kazanılabilir. Bu bir ütopya mı? Daha beş yıl öncesine kadar, uluslararası kuruluşlar ağız birliği yapmışçasına otomatik bilgi akışının imkânsız olduğunu söylüyorlardı. Benim bu kitapta teklif ettiğim önlemlerin alınması konusunda herhangi bir teknik

engel yok. Vergi cennetlerinin ve gösterdikleri direnişin aşılamaz hiçbir yönü yok. Bu direniş, orantılı ticari yaptırım tehdidiyle kırılabilir. Olası ve uygulanabilir çözümler bulunmasına karşın, cesaretsizlikleri ve kararlılık gösterememeleri nedeniyle şu ana kadar hükümetler bu konuda öne çıkamadılar. Bu nedenle, hükümetleri bu sorumluluklarıyla yüz yüze getirme zamanı çoktan gelmiştir. Pek çok Fransız bu konuda verilen sözlerle gerçekleşen eylemler arasındaki derin farktan yoruldu ve bıktı.

Asıl harekete geçmesi gereken, Avrupa'da ve özellikle vergi cennetlerinin bulunduğu ülkelerdeki sivil toplumdur. Lüksemburg'da yaşayanların büyük çoğunluğunun -ki nüfusun ancak yarısı son seçimlerde oy kullanmıştı- Büyük Dükalık'ın *off-shore* finans merkezleri tarafından ele geçirildiği mevcut durumu onayladıklarına inanmıyorum. Aynı şekilde, İsviçrelilerin çoğunun da ülkelerindeki bankacıların, milyarderlere sundukları etkin yardımın kendilerine olan maliyetini kabul ettiklerine de inanmıyorum. Büyük miktarlardaki vergi kaçakçılığını tamamen sona erdirmek için sürdürülmesi gereken mücadele, sadece ülkeler arasında bir mücadele değildir. Bu mücadele özellikle vatandaşların, vergi kaçakçılığı ve ulusların bu konudaki çaresizliği konusundaki yanıltıcı kaderciliğe karşı verecekleri bir mücadeledir.

Zürih, Hong Kong, Bahamalar, Cayman Adaları, Lüksemburg... Bu sembolik isimler korkunç bir gerçeği gizliyor: Toplum çoğunluğunun zararı pahasına, bir avuç aşırı zenginin gerçekleştirmekte olduğu vergi kaçakçılığını. Daha önce denenmemiş bir yöntem uygulayan Gabriel Zucman, bu olgunun dudak uçuklatan boyutunu ortaya koyuyor; bu kaçakçılığı, dünya hane halkı finansal zenginliğinin % 8'i, yani 5 trilyon 800 milyar avro olarak hesaplıyor. Vergi kaçakçılığı döngüsü, bir asırdan uzun bir dönemi ve tüm dünya ülkelerini kapsayan veriler temelinde yürütülen titiz bir ekonomik incelemeyle, ilk kez bu çalışmayla tüm açıklığıyla gün yüzüne çıkarılıyor.

Bununla beraber bu kitap, sadece bu skandalın büyüklüğünü ortaya çıkarmakla kalmıyor, aynı zamanda, finansal gizlilik ile mücadele etmek üzere, ticari yaptırımlar ortaya koymak, dünya çapında bir finansal kadastro oluşturmak ve sermaye üzerine küresel bir vergi koymak gibi bir hareket planı da sunuyor. Vergi cennetleri günümüzde yaşanan ekonomik krizin merkezinde yer alıyor. Ancak ülkelerin duruma karşı çıkma imkânı var. İş o ki, bu yönde bir irade ortaya konabilsin.

"Gabriel Zucman, vergi cennetleri konusunda bugüne kadar istatistik ve ekonomik anlamda yapılmış en titiz ve en kapsamlı çalışmayı gerçekleştirmiştir. ... Elinizdeki kitap, mutlaka okunması gereken bir kitap."

Thomas Piketty

11 TL. KDV DAHİL

ISBN: 978-605-172-089-0

9 786051 720890

Yordam Kitap